

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ

**TAŞINMAZ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ KORUNMASINDA VE
YAŞATILMASINDA ALAN YÖNETİM PLANI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR
TURİZM İLİŞKİSİ**

Gökçe HACİBEKİROĞLU

UZMANLIK TEZİ

NİSAN 2017

İL BANK
TÜRKİYE'NİN YAPICI GÜCÜ

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ

**TAŞINMAZ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ KORUNMASINDA VE
YAŞATILMASINDA ALAN YÖNETİM PLANI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR
TURİZM İLİŞKİSİ**

Gökçe HACİBEKİROĞLU

UZMANLIK TEZİ

Tez Danışmanı (Kurum)

Cemal KAYNAK

Tez Danışmanı (Üniversite)

Yrd. Doç. Dr. Demet EROL

ETİK BEYAN

“İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ Uzmanlık Tezi Yazım Kuralları”na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gökçe HACİBEKİROĞLU

3 Nisan 2017

Taşınmaz Kültürel Miras Alanlarının Korunmasında ve Yaşatılmasında Alan Yönetim Planı ve Sürdürülebilir Turizm İlişkisi

(Uzmanlık Tezi)

Gökçe HACİBEKİROĞLU

İLBANK A.Ş.

Nisan 2017

ÖZET

Tarihi ve kültürel değerler üzerine geçmişten günümüze değişen anlayışlar olsa da temelde tarihi değerlerin korunması ve yaşatılması ana hedef olarak görülmekte, ayrıca bu değerlerin bulunduğu yörelerde ekonomik bir getiri kaynağı, sosyal bir gelişim olanağı ve fiziksel çevrenin iyileşmesi için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle koruma ve yaşatma dengesi içerisinde tarihi miras alanlarının korunmasında sürdürülebilirlik kavramının yer vermesi ile son 20 yıldır gündemde olan ve önemi giderek artan sürdürülebilirlik kavramı ve koruma bir bütün olarak görülmektedir. Günümüzde her konuda karşımıza çıkan sürdürülebilirlik kavramı tarihi değerlerimizin yaşatılmasında vazgeçilmez bir noktayı oluşturmaktadır. Turizm ile kültürel alanların korunmasında sağlanmaya çalışılan birlikte ilerleme ortamı; ortak değerlere saygı, uyumlu yaklaşımlar ve gerçeklere uyan yöntemlerde başarılı olunmadıkça oluşamayacağı ön görülmektedir. Birliktelik için geniş kapsamlı düşünülmesi, duyarlı olunması, turizm değeri olan turistik ortam ile kültürel ortamın dengeli bir şekilde oluşturulması, bu iki olgunun birleştirileceği alanda yoksulluk, eğitimsizlik ve fiziksel yetersizlikler gibi faktörlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sürdürülebilir bir koruma sağlamada turizm kullanılacaksa ekonomik kaygılardan dolayı yaşanacak tahribatın engellenmesi temel hedeflerden biri olarak ele alınmalıdır. Kültürel miras değerlerde tahribat olduktan sonra bütün çabalara rağmen orijinal halinin yerine konulamayacağı unutulmamalı ve bu bilinç toplumun tüm kesimlerinde oluşturulmalıdır. Sürdürülebilir koruma yapılanmasının önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Turizm ve koruma ilişkisinin dengesi ancak sürdürülebilirlik anlayışı içerisinde alandan etkilenecek tüm paydaşların birlikteliği ve koruma konusunda ortak bir algı oluşturulması ile sağlanabilir. Oluşturulmak istenilen “sürdürülebilir koruma” Alan Yönetim Planlarının hazırlanması sonucu hayata geçebilir.

Anahtar Kelimeler : Taşınmaz kültürel miras, sürdürülebilir koruma, turizm ve miras yönetimi, kültür

Sayfa Adedi : 127

Tez Danışmanı : Cemal KAYNAK (Kurum)
Yrd. Doç. Dr. Demet EROL (Üniversite)

Site Management Plan and Sustainable Tourism Relationship in The Protection and Viability of Immovable Cultural Heritage Sites

(Expertise Thesis)

Gökçe HACİBEKİROĞLU

İLBANK A.Ş.

April 2017

ABSTRACT

Although there are varying views on the historical and cultural values from the past to the present, basically protection and utilization of the historical values is seen as the main target, and also in the places where these values do exist, they are evaluated as a source of economic benefit, a potential for social development and an opportunity for the improvement of the physical environment. Therefore, within the balance of protection and the viability, with the placement the concept of sustainability in the protection of historical heritage sites, both protection and the concept of sustainability, which is increasingly getting importance and in the agenda for the last 20 years, are seen as a whole. Today, the concept of sustainability, which is commonly used in every field, creates an indispensable point in the viability of our historical values. It is foreseen that the environment of coordinative development which is aimed to be among tourism and the protection of cultural sites might not be possible, unless we are successful in the fields of respect to common values, harmonious approaches and in the methods fitting to realities. For coordination, we should think within a wide range, be sensitive and both the environment of tourism that has a touristic value and cultural environment should be established in a balanced manner, and the factors such as poverty, lack of education and physical inadequacies should be removed from the field where these two concepts will be merged. If tourism will be used to provide a sustainable protection, preventing any possible damage related with economic worries should be considered as one of the main aims. It should not be forgotten that after any damage given to the cultural heritage values, no matter what we do, it is impossible to put back the original, and this awareness should be established among all segments of the society. The importance of the organization of sustainable protection emerges at this point. The balance of tourism and protection can only be maintained by establishing an association among all the stakeholders that will be affected from the site and a common understanding on protection within a perspective of sustainability. “Sustainable protection” which is aimed to achieve can be maintained by preparing Site Management Plans.

Key Words : Immoveable cultural heritage, sustainable protection, tourism and heritage management, culture

Page Number : 127

Supervisor : Cemal KAYNAK,(Corporate),
Asst. Prof Demet EROL (University)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	v
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. TAŞINMAZ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA KORUMA VE YAŞATMA	3
1.1 Kültür, Kültürel Miras Kavramları	6
1.2 Koruma ve Yaşatma Kavramı	10
1.3 Kültürel Miras Alanlarında Koruma Yaklaşımlarının Gelişimi	13
1.3.1 Dünyada Kültürel Miras Alanlarında Koruma Yaklaşımları	13
1.3.2 Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarında Koruma Yaklaşımları.....	16
2. KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI-TURİZM İLİŞKİSİ.....	25
2.1 Kültür Turizmi.....	25
2.1.1. Kültür turizminin temelleri	27
2.2 Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı.....	31
2.2.1 Sürdürülebilir turizm	33
2.2.2 Kültür turizminde sürdürülebilirlik	37
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM YÖNETİM PLANI.....	43
3.1 Yönetim Planının Mantıksal Süreci.....	44
3.1.1 Yönetim planının uzunluğu	45
3.1.2 Yönetim planının zaman çizelgeleri.....	46
3.2 Paydaş Katılımı.....	46
3.2.1 Planlama süreçlerine yerel nüfusun katılımı	46
3.2.2 Turizm yönetimi planlamasında paydaş katılımı	47
3.2.3 Katılım yöntemleri	51
3.2.4 Bilginin sunumu	53
3.2.5 Katılım teknikleri	53
3.2.6 Çoklu - paydaş grubu	54
3.3 Toplanan bilginin değerlendirilmesi.....	55
3.3.1 Plan çalışmamalarında gerekli olan bilgiler	55
3.3.2 SWOT analizi.....	55
3.4 Vizyon ve Hedefler.....	57
3.4.1. Vizyonun oluşturulması.....	58
3.5 Hedefler, Amaçlar ve Çalışma Programı.....	60
3.5.1 Vizyondan hedeflere	60
3.5.2 Hedeflerden amaçlara.....	61
3.6 Etki Değerlendirmesi ve Etki Yönetimi	64
3.6.1 Var olan olumlu ve olumsuz etkilerin ele alınması.....	65

	Sayfa
3.6.2 Gelecekteki olumlu ve olumsuz etkilerin ele alınması.....	65
3.7 Gözlem ve Adapte Yönetim	66
3.7.1 İzleme	66
3.7.2 Geribildirim mekanizmaları	66
3.7.3 Adaptif yönetim.....	68
3.8 Karar Alma, Onay ve Uygulama	69
3.8.1 Karar alma	69
3.8.2 Planın onaylanması	70
3.8.3 Uygulama	71
4. KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR VE KATILIMCI	
KORUMA YAKLAŞIMI; ALAN YÖNETİM PLANI	73
4.1 Miras Alanlarının Yönetiminde Sürdürülebilirlik	75
4.2 Kültür Turizmi Yönetim Planı.....	77
4.3 Tarihi Alanlar ve Turizmin Planlı Bir Yaklaşımla Ele Alınması	85
4.4 Alan Yönetimi ve Yönetim Planı	90
4.5 Korunan Alanlarda Yönetim Planı Rehberi.....	93
4.5.1 Yönetim planı hazırlama süreçleri	97
4.5.2 Türkiye’de alan yönetim planları ve uygulama süreçleri.....	108
4.6 Alan Yönetim Planlarının İki Temel Boyutu; Koruma ve Kalkınma.....	110
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKÇA.....	123
ÖZGEÇMİŞ	127

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1 Kültür turizminin temel bileşenleri.....	28
Şekil 2.2 Somut ve soyut miras ürünlerinin etkileşimi	29
Şekil 2.3 Yaşanılan çevrenin algılanması	30
Şekil 4.1 Sürdürülebilir turizm ve diğer duyarlı turizm türleri ilişkisi	78
Şekil 4.2 Kültür turizm alan yönetimi 4 aşaması	82
Şekil 4.3 Kültürel mirasın planlama aşamaları	83
Şekil 4.4 Sürdürülebilir Miras Yönetimi ve Turizm İçin Genel Model	84
Şekil 4.5 Alan yönetiminin temel adımları	96
Şekil 4.6 Yönetim planı döngüsü	97
Şekil 4.7 Aşamalar	99
Şekil 4.8 Altıncı aşamaya geçişte yapılması gerekenler	106

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1 Sürdürülebilir turizm planlama yaklaşımında; varsayım, sorunun tanımı, yöntem ve modeller.....	33
Çizelge 2.2 Sürdürülebilir turizmin amaçları.....	35

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
EAHTR	Heritage Europe-European Association of Historic Towns and Regions
EUROPA NOSTRA	The Voice of Cultural Heritage in Europe
GCI	Getty Conservation Institute
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOM	International Council of Museums
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
IUCN	International Union for the Conservation of Nature
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
OWHC	Organisation of World Heritage Cities
UNEP	The United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNWTO	The United Nations Tourism Organization
WHC	World Heritage Committee
WMF	World Monuments Fund
WTO	World Tourism Organization

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı

Kültürel miras alanlarını koruma ve canlandırmaya yönelik evrensel ve güncel yaklaşımları dikkate alarak, turizm ile etkileşimi incelemek bu çalışmanın temel amacıdır. Bu amaç doğrultusunda; taşınmaz kültürel miras ve alanlarının korunmasında en etkin yöntemlerden olan “alan yönetimi” ve bu alanların sürdürülebilirlik çerçevesinde turizm olgusunun nasıl ele alınması gerektiğini incelenmektedir.

Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın kapsamını, taşınmaz kültürel miras alanlarının sürdürülebilirlik çerçevesinde korunmasında ve yaşatılmasında, kültürel miras alanlarında Turizm Yönetim Planı hazırlanması süreç, yöntem ve ilkeleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda öncelikle evrensel boyutta ve Türkiye’de kültürel miras kavramı, koruma-yaşatmada güncel yaklaşımlar, ilke ve yöntemleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda, koruma-yaşatmada sürdürülebilirlik ve katılımın yanı sıra turizmin de etkileri değerlendirilmiştir. Böylece, taşınmaz kültürel mirası koruma-yaşatma ve sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla değerlendirme, insanlığın bilgi ve görüşüne yaygın olarak açmada, yönetim planının oluşturma sürecini başarılı kılacak araç olarak ele alınmaktadır. Alan Yönetimi ve Turizm Yönetim Planı etkileşimiyle oluşturulan miras alanlarının Turizm Yönetim Planının temel girdileri ve özellikleri incelenmiştir. Koruma kavramı ve turizm ortak çalışmasının önemi dile getirilmiştir.

Araştırmada öncelikle taşınmaz kültürel miras, sürdürülebilir koruma, kültür, turizm ve miras yönetimi konusunda ulusal ve uluslararası ilgili yazın ve uygulama örnekleri incelenmiştir. Koruma kavramının geniş çevreleri etkileyen şekilde ortaya çıkışı, yönetim konusunda uluslararası kurum ve kuruluşların (UNESCO, ICOMOS gibi) ilke kararları ve konu ile ilgili rehberleri irdelenmiştir. Türkiye’deki mevcut durumu değerlendirme 2004 yılı ve sonrasında yapılan değişikliklerle 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda tanımlanan “alan yönetimi”, uygulama yöntem ve süreçleri tanımlanarak, turizm yönetimi ile ilişkisi ve uygulanabilirliği belirlenmiştir. Ayrıca, taşınmaz kültürel mirası koruma ve yaşatmada turizmi önemseyen ve korunan alana kapsamlı ve katılımcı bir anlayışla yaklaşan yönetim planlarının ortaya çıkışı, dünya genelinde kullanılan bir planlama anlayışına dönüşmesi ve ülkemizde sahip olduğu konumu incelenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada öncelikle taşınmaz kültürel miras, sürdürülebilir koruma, turizm ve miras yönetimi konusunda ulusal ve uluslararası ilgili yazın ve uygulama örnekleri incelenmiştir. Yönetim konusunda uluslararası kurum ve kuruluşların (UNESCO, ICOMOS gibi) ilke kararları ve konu ile ilgili rehberleri irdelenmiştir. Türkiye'deki mevcut durumu değerlendirme 2004 yılı ve sonrasında yapılan değişikliklerle 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda tanımlanan "alan yönetimi", uygulama yöntem ve süreçleri tanımlanarak, turizm yönetimi ile ilişkisi ve uygulanabilirliği belirlenmiştir. Ayrıca, taşınmaz kültürel mirası koruma ve yaşatmada turizmi önemseyen yönetim planları, yani "Alan Yönetim Planı" ve "Turizm Yönetim Planı" süreçleri ile birlikte ayrı ayrı incelenerek ortak noktada buldukları temel değerler üzerinden korumanın turizmle birlikte değerlendirilmesinde çözüm önerileri getirilmiştir. Bu çalışmada yapılan araştırmalarda kaynak olarak koruma-sürdürülebilirlik ve turizm konularında literatür taranmış, ilgili makale ve kitaplardan elde edilen çıktılar sistematik hale getirilmiştir.

1. TAŞINMAZ KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA KORUMA VE YAŞATMA

Ülkemizin bulunduğu coğrafya tarihi devirler içerisinde pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu uygarlıkların bıraktıkları taşınmaz kültürel miraslar başta olmak üzere tüm eserler, korunması ve gelecek kuşakların yanı sıra tüm dünyaya aktarılması gereken olgulardır. İnsanlığın ortak mirası olan kültür varlıklarının korunması günümüzde üzerinde önemle durulan küresel bir konudur. 21. yüzyılda kültürel miras alanların sahip oldukları kültürel, tarihi ve sanatsal değerleri sebebi ile korunması gerekliliği üzerine ortak bir anlayış benimsenmiştir (Abacılar, 2008). Bu konu ile ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlar geliştirdikleri yaklaşım ve teknikler ile taşınmaz kültürel miras alanları üzerine koruma yaklaşımları ve bu alanları yaşatmak üzere politikalar geliştirmişlerdir. Ülkemizdeki koruma yaklaşımları dünyada önde gelen anlayışlar ile şekillenerek etkin ve sürdürülebilir bir koruma politikası ışığında devam ettirilmektedir.

Tarihi çevrenin korunması salt korumadan ziyade günümüzde “yaşatma” yani günlük hayatımıza dâhil etme, ekonomik bir boyut kazandırma ve gelecek nesillere bu olguları taşıma amacı içerisinde ilerlemektedir.

Koruma konusunda temel çalışmalar incelendiğinde; İtalya'daki restorasyon ilkelerini somutlayan 1931 tarihli Carta del Restauro, korumanın kültürel, kamusal, çevresel nedenlerini ve ilkelerini saptayan 1933 Atina Anlaşması, uluslararası koruma gündemini belirlemiştir.

Koruma kavramının geçmişi çok eski zamanlara dayanmakla birlikte, çağdaş korumanın kuramsal temelleri 20. yüzyılda atılmıştır. Uluslararası Müzeler Örgütü (International Museums Office,) tarafından 1931 yılında tarihi yapıların restorasyonu (*Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments Athens Conference, 21-30 October 1931*) olarak Atina Konferansı (The Athens Conference) düzenlenmiştir. Bu konferansta, anıt korumanın tekniği ve yöntemine ilişkin temel ilkeler belirlenmiş, anıtlar ile birlikte anıt çevrelerinin de koruma altına alınması görüşü (Madde 6) ortaya atılmış, korumanın yasal ve yönetsel boyutu tartışılmıştır (Davoudi ve Madanipour, 2012). Konferans sonrasında ulusların üzerinde anlaşığı, korumanın yöntemlerinin belirlenmesini amaçlayan bir sözleşme taslağı hazırlanmıştır. Böylelikle koruma konularında ilk ciddi girişim olarak nitelenen Atina Tüzüğü

ortaya çıkmıştır (Warshaw ve dig., 2000). Bu konferans koruma kavramının geniş kitlelere yayılmasını sağlayan ilk girişimlerden biridir ve konferans sonucunda ortaya konulan Atina Tüzüğü ile birlikte tarihi kalıntıların ve etkileşim içerisinde olduğu çevresinin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği, ayrıca tarihi değerlerin korunmasında temel alınması gereken, onarımında çağdaş tekniklerin kullanılması gibi pek çok nokta belirlenmiştir (Atina Konferansı, 1931).

Avrupa Konseyinin 19 Aralık 1954’de kabul ettiği Avrupa Kültürel Sözleşmesi’nin birinci maddesiyle “Avrupa’nın ortak kültürel mirasını koruyucu önlemleri almak ve üye ülkelerin ulusal katkılarına geliştirmek” kararı almıştır.

1964 yılında Venedik’te toplanan İkinci Uluslararası Tarihi Anıt Mimar ve Teknisyenleri Kongresi (The Second Congress of Architects and Specialists of Historic Buildings, 1964), 1931 yılında kabul edilmiş olan Atina Tüzüğündeki ilkelerin yeniden gözden geçirmeyi amaçlamaktadır. Venedik Kongresinde yapılan çalışmalar sonucu kabul edilen 'Venedik Tüzüğü' adıyla anılan ilkeler de geçmeden yoğun tartışmalara hedef olmuştur. “Nitekim, 1975 yılında kutlanan "Avrupa Mimari Miras Yılı" dolayısıyla yeni bir Tüzük, hiç olmazsa Avrupa Konseyi üyelerine dönük, bir Avrupa Tüzüğü yazılmasına da gidilmiştir. Bu gelişmeler süresince 1931 Atina Tüzüğü’nün yerini alan Venedik Tüzüğü’nün yeterliliğini hızlı olarak olduğu sonucu da çıkmıştır” (Erder, 1977). “Ancak Venedik Tüzüğü’nün çok önemli bir belgedir. Nitekim tüzüğün hazırlandığı yıl ve takip eden pek kısa süre içinde birçok ülke bu ilkeleri resmen benimsemiş ve bunları çoğu kez yasalarında dahi yansıtmıştır” (Erder, 1977).

“1960 yıllarına kadar uygulamalardaki ortak hataları önleme amacı, eksiklikleri tamamlama davranışı güncel sorunlara tepkileriyle birlikte Venedik Tüzüğü’nün bütününde görülmektedir. Bunlar tüzüğün tanımlama, amaç, koruma, onarım, tarihi yerleşmeler, kazılar ve yayınlar adı altındaki ana bölümlerinde izlendiği gibi maddelerin kendi içinde de teker teker yer almaktadır”(Erder, 1977).

Tüzüğün 1. maddesinde

“Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.”

ifadesi bulunmaktadır. Tüzüğün 2. maddesi “Anıtların korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden

yararlanılmalıdır” olarak ifade edilmiştir. “Venedik Tüzüğü’nün tanımlar başlığı altında verilen ilk iki maddesi, bilindiği sanılanın eksikliğini tamamlama, yeni nitelikleri vurgulama örneğidir. Bu yüzden ilk iki maddeyi içeren bölüme ‘Tanımlama’ yerine ‘Tamamlama’ olarak değerlendirmelidir” (Erder, 1977). Avrupa’da kültürel mirası tehdit edici şekilde büyüyen tehlikeden dolayı duyulan endişe sonucu uluslararası kuruluşlar, tüm insanlığın ortak kültürel mirasının korunmasına yönelmiştir. 1964 yılında çıkarılan Venedik Tüzüğü ile Anıtların korunmasında; varlığın sanat eseri yönü kadar, bir tarihi belge olarak da korunması gerekliliği belirtilmiştir.

1975 yılında yayımlanan Amsterdam Bilgesi Avrupa’nın kültürel miras bütünlüğünü korumayı amaçlamış olmasına rağmen ortaya koyduğu kararlar tüm dünyada koruma yaklaşımlarını etkilemiştir. Bu bildiri modernleşmenin getirdiği çevresel tehlikelerden korunması gerekliliği, korunan alanın sadece yakın çevresi ile değil etkileşim içinde olduğu tüm alanla (bu alan kentin tamamını ve ya bir bölgeyi de kapsayabilir) birlikte düşünülerek bir koruma yaklaşımının gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca koruma konusunda gerekli yasal ve yönetsel önlemleri de göz önüne alma zorunluluğumuzun kaçınılmaz olduğunu dile getirmektedir (<http://www.icomos.org.tr>).

Taşınmaz kültürel miras alanlarının korunması üzerinde çalışmalar yürüten kuruluşlardan en önemlilerinden biri UNESCO’dur. UNESCO, evrensel kültür mirasının korunmasına ilişkin olarak, tehdit altındaki anıt ve sitlere uzman desteği ve maddî yardım sağlamaktadır. UNESCO korumanın bilimsel belge toplama ve yayma, destekleme, teknik danışmanlık yapma, teknik eleman yetiştirme ve yenileme uygulamalarının düzeyini yükseltme gibi önemli görevler üstlenmiştir. UNESCO’nun 1972’de Paris’te yapılan on yedinci genel toplantısında “Dünyanın Kültürel ve Doğal Mirası’nı Koruma Sözleşmesi” hazırlanmış ve üye 131 ülke tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme, tarih öncesinden 20.yüzyıl mimarlığına kadar, tüm insanlar için önemli olan anıt ve siteleri kapsamaktadır. Dünya Mirası Listesi (World Heritage List) bu tarihte düzenlenmeye başlanmıştır. Belirli kriterleri barındıran anıt, yapı grupları ve siteler bu kapsamda tescil edilmekte ve Dünya Mirası Fonu’ndan yararlanma olanağını elde etmektedir (<http://www.unesco.org.tr>).

Koruma alanında etkin uluslararası örgütlerden bir diğeri korumanın değişik alanlarında bilgi üretmesine, bu alandaki gelişmelerin yayın ve toplantılarla duyurulmasına çalışan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, ICOMOS'tur. ICOMOS, kendi alanlarında yükselmiş uzmanların oluşturduğu bir örgüttür. Mimarinin korunmasıyla ilgili kuram, uygulama yöntemi ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesi alanlarında çalışan bu uluslararası kuruluşun amaçları şöyle sıralanmaktadır;

- “Dünyanın dört bir yanındaki koruma uzmanlarının bir araya getirerek meslekî tartışma ve bilgi alışverişi ortamı oluşturmak,
- Koruma ilkeleri, teknikleri ve politikaları konusunda bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak,
- Koruma konusunda belge toplayan merkezler kurulması için ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak. Mimarî mirasın korunması ve geliştirilmesi konusundaki uluslararası sözleşmelerin kabulü ve uygulanması için çalışmak,
- Dünya çapında etkili olacak koruma uzmanları yetiştirme programlarının organizasyonuna katılmak,
- Çok iyi yetişmiş uzman ve meslek adamlarının bilgilerini uluslararası camianın hizmetine sunmak” (<http://www.icomos.org.tr>).

Kültürel miras alanının korunması ve yaşatılması konusunda dünyada ve Türkiye’de söz sahibi olan kurum ve kuruluşların ortak hedefi kültürel miras alanlarının yaşatılması üzerine odaklanmaktadır. Bu yapılanmalar zaman içerisinde birçok etken yüzünden bozulmaya uğramış alanlarda tahribatın azaltılması için yasal önlemler alınması yanı sıra mali destekler sağlayarak korumanın devamlılığını artırmayı öngörmektedirler.

Günümüz çalışmalarında bu anlayışın benimsenmesiyle tarihi değere sahip alanlar bölgesel olarak ele alınmaktadır. Bu anlayış kendi yasal mevzuatımızda da benimsenmiş durumdadır ki tescillenen yapılar parselleri ile bir bütün olarak kabul edilmekte ve kentsel, arkeolojik vb. alanlar sit tanımlamaları yapılmakla beraber etkileşim bölgeleri belirlenmektedir.

1.1 Kültür, Kültürel Miras Kavramları

Kültür kelimesi kökeni incelendiğinde “cultura” dan geldiği anlaşılmaktadır. Latince kökenli olan bu kelimenin günümüzde ki anlamında kullanılmaya başlaması 1800 yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda yapılan çalışmalarda insan doğaya müdahalesi olarak ortaya çıkan bu kelime daha çok insanların toplumsal bağları sonucu oluşan değerler üzerinde durmakta ve sonraları toplumun zaman içerisinde oluşan yaşam biçimini açıklamak için kullanılmaktadır.

17 yy. da Samuel Pufendorf günümüzdeki anlamıyla kültür kelimesini ilk kullananlardandır. Pufendorf'a göre kültür kavramı doğaya karşıt olan ve belli bir toplumsal bağlam içinde ortaya çıkan tüm insan esaslarıdır. Herder kültürü toplulukların yaşam şekli olarak değerlendirmektedir (ICCRUM, 1990). Burnett Tylor 1871 yılında "Kültür, toplumun üyesi bir insan tarafından kazanılan alışkanlıklar ve bilgi, inanç, ahlak, hukuk ve diğer yeteneklerden oluşan karmaşık bir bütündür." şeklinde ifade etmektedir (Aktaran: Şentürk, 2012). 1900'lü yıllara gelindiğinde kültür kavramı toplumun ortak davranışlarının bir soyutlanması olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde kültür birçok bölüme ayrılmıştır. Temelinde toplum, millet ve ya ulusun ortak değer ve davranışlarını açıklamak için kullanılsa da bu ortak algının etki ettiği tüm alanlarda kültürün birer parçası olarak görülebilir. Kısacası kültür insanın yarattığı ve yaptığı her şeyde etkisini göstermekte ve geçmişten geleceğe bir birikim içinde oluşmaktadır. Zaman içerisinde oluşan bu toplumsal birikimde günümüzde "kültürel miras" olarak adlandırılmaktadır.

Kültürel miras tarih boyunca oluşmuş ve günümüzde insanlar tarafından "miras" olarak benimsenen her türlü yapı, eser, anıt ve yaşam şeklini oluşturan gelenek, alışkanlık vb. kültürel ifadeyi içermektedir. Toplumların sahip oldukları bu miraslar temelde birbiri ile iç içe bulunmaktadır. Örneğin antik bir kentin veya kalıntının izlerini taşıyan bölgede bu somut kültürel mirası oluşturan toplumun soyut olarak değerlendirebileceğimiz kültürel özellikleri günümüzde yaşayan insanların gelenek ve yaşam şekillerinde değişikliklere uğrasa bile etkisini göstermektedir. Tarihi yapısal çevreyi oluşturanlar insanlar olduğuna göre onların toplumsal yaşam şekillerin içinde bulunan alışkanlıkların günümüzde kültürel miras alanı olarak gördüğümüz çevrenin oluşumunda da etkili olduğunu açıktır. Bu nedenle miras alanlarını salt yapı veya kalıntı olarak görmek olanaksızdır.

Kültürel varlıkların "kültürel miras" olarak adlandırılması, 20. yy sonlarında yapılan çalışmalar yapısal ve tarihi değer taşıyan anıtların bakım-onarımı ile ilgilenmekte iken yaşanan savaşların etkisi ve sanayi devrimin getirdiği yoğun fabrikalaşma ile bozulan kent dokularının kurtarılması üzerine odaklanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Artık önemsenen sadece tarihi yapının kendisi değil çevresi ile oluşturdukları bütünlük ve kentin kültürüne kattıklarını kapsamaktadır. Tarihi çevre ve ortak miras kavramlarının gelişmesiyle (bu ifadeler

ilk defa Venedik Tüzüğünde ortaya konulmuştur) birlikte kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve bulunduğu ortamın ayrıma bir parçası olduğu belirlenmiştir. Korumanın mekânsal ve yönetsel boyutlarının bir arada değerlendirilmesini vurgulanmaya başlanmıştır (Şentürk, 2012).

UNESCO “Miras” kavramını geçmişten gelen, bugün birlikte yaşadığımız ve gelecek nesillere aktaracağımız kalıt olarak tanımlamaktadır. Kültürel miras ise tarihi ve yapılaşmış çevreyi oluşturan anıtlar, mimari değeri olan yapı grupları ve alanlar olarak tanımlanmaktadır. Dünya mirasının mümkün olduğunca iyi belirlenmesi, korunması, muhafazası ve tanıtılmasını sağlamak için, UNESCO Üye Ülkeleri 1972 yılında *Dünya Mirası Konvansiyonunu* kabul etti. *Konvansiyon* bir “Dünya Mirası Komitesi” ve “Dünya Mirası Fonu”nun kurulmasını öngörölmüş ve 1976 yılından beri faal durumadır” (WHC, 2008).

“Kültürel ve doğal miras, yalnızca bir ulus için değil tüm insanlık için çok değerleri ve yeri doldurulamaz varlıklar arasındadır. Zarar verilmesi veya yok edilmesi yoluyla bu değer verilen varlıklardan her hangi birinin kaybedilmesi dünyadaki tüm insanların mirasının yoksullaştırılması anlamına gelmektedir. İstisnai özelliklerinden dolayı bu mirasın bazı parçaları “istisnai evrensel değere haiz” ve bu nedenle giderek daha fazla onları tehdit eden tehlikelere karşı özel korumaya değer olan varlıklar olarak görülebilir” (WHC, 2008).

Bu tanım kültürel mirası fiziki boyuttaki değerlere indirgemesi nedeni ile kültürel mirasın tanımı somut ve soyut varlıkları içerecek şekilde yeniden yapılmıştır (Günay, 2012). Kültürel Mirasın Toplumsal Değerleri Hakkında Avrupa Konseyi Bildirgesi kültürel miras sadece mimari varlıklar için değil aynı zamanda bu eserleri oluşturan insanların değerleri, bilgi birikimleri ve geleneklerinin bir yansıması olduğu ortaya koymuştur. Kültürel miras soyut ve somut pek çok değeri ifade etmesine rağmen bu çalışmanın inceleme konusu korunan alanlar üzerine olması nedeni ile kültürel miras kavramına bu açıdan bakmak daha faydalı olacaktır.

Her dönemin kültürel mirasın ne olduğu ile ilgili kendi perspektifi vardır. Kültürel miras, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana daha kaliteli bir yaşam sağlamak için, insanın yaratıcılığı ve toplumlar arası etkileşimler sonucunda ortaya çıkan kültürel değerlerin birikimidir. Bunlar duygusal (kimliksel tanımlama) ve kültürel değerler (ekoloji, mimari tarihsellik) ile kullanım değerleridir (ekonomik, sosyal, politik) ve tüm bunlar koruma ile muhafaza edilebilir (ICCROM, 1990).

UNESCO’nun 1972 yılında hazırladığı ve 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu

Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmış olan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” sinde kültürel miras şu başlıklar halinde sayılmıştır;

- “Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri,
- Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları,
- Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar” (WHC, 2008).

UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alacak ‘istisnai evrensel değerler’ için belli kriterler belirlemiştir. Bunlar;

- “ (i) insan yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil eder;
- (ii) mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alış verişi sergiler;
- (iii) yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenir;
- (iv) insanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olur;
- (v) özellikle geri döndürülemez değişikliklerin etkisi altında hassas hale gelen insanın çevre ile etkileşiminin veya kültürün (veya kültürlerin) bir temsilcisi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olur;
- (vi) istisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilişkili olur. (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir);
- (vii) üstün doğal bir fenomeni veya istisnai bir doğal güzelliğe veya estetik öneme sahip alanları ihtiva eder;
- (viii) yaşamın kaydı, yer şekillerinin oluşumunda devam eden coğrafik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler olurlar;
- (ix) kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinin ve bitki ve hayvan topluluklarının evrim ve gelişimindeki devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden istisnai örnekler olurlar;
- (x) bilim veya muhafaza açısından istisnai evrensel değere sahip tehdit altındaki türleri ihtiva edenler dahil biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal habitatları kapsar” (WHC, 2008).

Tarihi varlıkların miras olarak görülebilmesi için yukarıda belirtilen maddelerin yanı sıra temelinde özgün ve bütünlük durumlarını barındırması gerekmektedir.

30 Mayıs 2012 ve 17 Mart 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen ulusal mimari koruma uzmanları toplantıları ve ICOMOS Türkiye Milli Komitesi’nin revizyonu ile son şekli verilen “ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi”nde yapılan tanımlar içerisinde kültürel miras şu şekilde tanımlanmaktadır;

“Kültürel miras: Geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel miras, insanlar ve mekânlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir” (<http://www.icomos.org.tr>).

“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” kültürel miras şu şekilde tanımlamaktadır;

“Kültür varlıkları: Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır” (RG; 18113, 23/71983).

Kültürel miras alanları insanların tüm çağlar boyunca şekillendirdikleri çevreyi ifade etmektedir. Kültürel miras, kültürel çevreden daha geniş bir kavramdır. Sadece nesne, yapı ve antik kalıntıları değil önceki kuşaklardan aktarılan hikâye, gelenek ve diğer soyut değerleri de kapsamaktadır. Bu kavram bugünün ve yarının modlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Şentürk, 2012). Aslında kültürel çevreyi tarih boyunca insanlar tarafından şekillendirilmiş ortamlar bütünü oluşturmaktadır. Baktığımız her yerde geçmişin izleri görülmektedir. Bu tek bir yapı veya bütün arazi dokusu içerisindeki herhangi bir şey olabilir. Dikkat çekilmesi gerekir ki kültürel miras sabit değildir. Sürekli olarak değişir, gelişir ve zaman içerisinde deformasyona uğrarlar. Kültürel miras alanlarının sürdürülebilirliğini sağlamak ancak koruma yaklaşımları ile sağlanabilir.

1.2 Koruma ve Yaşatma Kavramı

Tarihi açıdan önemli, toplumsal tarihi bileşenleri içeren alanlar, yapılar ve yapıların bulunduğu çevreyi içeren alanların toplum yaşamı ve tarihi üzerinde önemli etkileri vardır. Bu alanların korunması, günümüz ve gelecekte yaşatılması üzerine hazırlanan yazınlardan yola çıkarak öncelikle bu kavramların tanımlanması gerekmektedir. Yurt dışında özellikle Avrupa’da koruma kavramının kapsamlı olarak ele alınması ihtiyacı bu konu üzerine düzenlenen toplantılar ve kuruluşların oluşturulmasını beraberinde getirmiştir. Günümüzde korunan alanların yaşatılmasında oldukça etkin var olan bu kuruluşların kültür, kültürel miras, koruma ve korunan alanları yaşatma kavramları üzerine oluşturdukları tanımları incelemek çalışmanın temeli açısından önemli olacaktır.

Türk Dil Kurumu'nun, Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde koruma; "Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel ve yapıtasalcılık değerleri yüksek yapılarla, anıtların ve doğa güzelliklerin -kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması" olarak tanımlanmaktadır. Mevzuatımızda bu kavram 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda (RG; 18113, 23/71983) "koruma" ve "korunma" kavramları; "...taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri" olarak tanımlanmıştır (RG; 18113, 23/71983). Bu tanımların yanı sıra Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nda korunması gereken alanları "Toplulukların yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fiziki mekânda oluşturulan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri korunması gereken alanlardır." şeklinde tanımlanmaktadır (RG; 18113, 23/71983).

Korunacak değerleri tarihten önceki devirlerle tarihsel devirlere ait olup doğa, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su içerisindeki bütün yapılar, taşınır ve taşınmaz mallar ve aynı nitelikteki her türlü belgelerdir. Bu değerleri iki açıdan ele almakta doğal ve kültürel olarak sınıflamaktadır. Kültürel değerleri;

- "Yapı parçaları,
- Bireysel tarihsel yapı,
- Tarihsel yapı grubu,
- Tarihsel çevre,
- Tüm tarihsel kent,
- Tarihsel bölge olarak gruplamaktadır" (Ayrancı ve Gülersoy, 2009).

Kültürel mirasın korunması konusunda etkin kuruluşlardan olan ICOMOS, "...kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemenin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi..." ile ilgili olan tüm çabaları koruma olarak tanımlanmaktadır (ICOMOS,1994). Koruma ve korunması

gereken alanlar üzerine ortaya konulan bu tanımlamalar kültür miras olgusunun ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

“ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi”de yapılan korunan alan tanımı şu şekildedir;

“Koruma alanı: Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde buldukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alandır yapılmıştır” (<http://www.icomos.org.tr>).

21 Temmuz 1983’de kabul edilen 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” koruma kavramı ve korunan alanlar şu şekilde tanımlamaktadır;

- “Koruma ve Korunma: Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.
- Korunma alanı: Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır”(RG; 18113, 23/71983).

Aynı kanunun 6. Maddesi korunması gereken taşınmaz kültür varlıklarını şu şekilde tanımlamaktadır;

- “Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.
- Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.
- Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeleer, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir” (RG; 18113, 23/71983).

Kent bilimleri açısından koruma kavramına bakıldığında Keleş, 1998’da Kentsel bir kavram olarak koruma; “...kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek

kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması” (Keleş, 1998) biçiminde tanımlanmaktadır.

1.3 Kültürel Miras Alanlarında Koruma Yaklaşımlarının Gelişimi

Kentsel koruma kavramı günümüzdeki önemini ve anlayışını kazanıncaya farklı yaklaşımlar altında devam ettirilmiştir. Özellikle 18. yy. da Avrupa’da yaygınlaşan koruma anlayışı zaman içerisinde farklı boyutlar kazanarak ve UNESCO, ICOMO vb. uluslararası kuruluşların oluşması ve bu ulus üstü yapılanmanın sadece Avrupa ile sınırlı kalmayıp dünyanın her yerindeki korunan alanları kapsayıcı politikalar geliştirmesi ile daha kompleks bir hal almıştır.

1.3.1 Dünyada kültürel miras alanlarında koruma yaklaşımları

Kültürel miras ve koruma-yaşatma kavramlarını açıklayan yazınlarda görüldüğü üzere koruma konusunda insanların benimsediği yaklaşımlar zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Önceki bölümlerde bahsedilen bu değişiklik ve bu değişikliğin oluşmasında önemli rol oynayan etkenler insanların kültürel mirası algılama şeklinin değişmesiyle oluşmuştur.

Koruma anlayışı ilkçağlarda ve Hristiyanlığın yayılma döneminde daha çok dinsel etkilere bağlı olarak gelişim göstermiştir. Yazılı tarihin öncesinde ve ilkçağlarında varlıklarının sürdüren medeniyetlerin yüzyıllar boyunca tapınakları ve yönetimle ilgili yapıları sürekli bakım ve onarımla hayatta tutmaları işlevsel özelliklerinin yanı sıra bu yapıların simgesel özelliklerinizde kaybetmelerini engelleme amacıyla olduklarını göstermektedir.“ ... o dönemlerde yapılan müdahaleler korumadan çok, devam eden kullanımlarına veya dinsel, simgesel, politik rolleri ve anlamlarına bağlı olarak, yapıların varlıklarını sürdürebilme gayretidir” (Altınöz,2012). Altınöz’ ün ortaya koyduğu gibi ortaçağda koruma anlayışı daha çok işlevsel ve siyasal nedenlere bağlı olmuştur. Rönesans dönemine gelindiğinde koruma yaklaşımı dönemin yönetsel başkanı olarak görebileceğimiz Papanın kendi döneminde verdiği emirler ile Roma döneminden kalan eserleri içeren yapılar ve alanlar koruması üzerinden oluşmuştur (Ayrancı ve Gülersoy, 2009).

Tarihi anıt, yapı ve eserlere olan ilginin artmasıyla ayrıca 18. yy' da geniş çapta etkin olan Fransız ihtilali ve sonrasında oluşan tahribata karşı oluşan koruma yaklaşımı bu dönemde etkili olmuştur. Sanayi devriminin doğal ve tarihi dokular üzerinde oluşturduğu yoğun baskı bu alanları tehdit etmekteydi ve oluşan bu yeni ortamda koruma kavramı sadece tarihi değeri olan yapısal eserlerde değil doğal güzelliklerin kaybolmaması adına “çevre koruma” fikrinin de oluşmasına neden olmuştur. Özellikle sanayi devrimin ilk yıllarında var olan sanayi alanları tarihi açıdan zengin bir birikime sahip olan Avrupa'da ki Londra, Paris gibi büyük kentlerde etkisini oldukça fazla göstermekteydi. Hızla artan sanayileşme çabası içerisinde geniş alanlara ihtiyaç duyan sanayi yapıları için kent dokusunun bozulması ayrıca çevresel kirliliğe yol açması nedeni ile “çevre koruma” anlayışının gelişmesinde önemli olmuştur.

Avrupa'daki en eski koruma yasası olarak Hesse-Darmstadt Dükü 10. Lui tarafından 1818'de hazırlatılan kararname ortaçağa ait tarihi ve sanatsal değeri olan bütün eserler ve anıtların korunması hakkındadır (Altınöz, 2012).1950'lerden sonra ve 2000'li yılların ilk zamanlarında yasal düzenlemelere giren “tarihsel anıt” kavramı mimari açıdan koruma düşüncesine girmiş ve gelişmeye başlamıştır. 18. ve 19. yüzyılda siyasi gelişmelerle tahrip olan pek çok Avrupa kentinin yeniden inşasında eski kent dokusunun hiçe sayılarak neredeyse yok edilmesi karşı gelen Camillo Sitte 1989'da yayınladığı kitabında modern planlama anlayışının mevcut mekânsal kullanımları ve mekânın niteliğini korunması gerekliliğine vurgu yaparak ilk kentsel koruma anlayışının gelişmesine zemin hazırlamıştır (Altınöz, 2012). Koruma yaklaşımında ortak bir dil birliği oluşturulmasını amaçlayan “Üslup Birliği” akımı 18. yy. 'ın sonlarından itibaren yapıların restorasyonunda bir dil birliğinin olması gerekliliği üzerinde durmuş ve tarihi yapıların ilk günkü hallerine geri döndürme çabası söz konusu olmuştur. Bu akıma karşı olarak “Romantik Görüş” akımı yapıların ilk hallerine döndürmenin yapının temel özelliklerine zarar verebildiği ve tarihi dokunu kaybetmesine neden olduğu için bu yaklaşıma karşı çıkarak tarihi yapının bulunduğu hali ile korunmasını ve daha fazla zarar görmesinin önüne geçecek restorasyonlar yapılması gerektiğini savunmuştur. 19. yy'da etkinliğini arttıran akım ise “Tarihi Restorasyon” akımı olarak görülmektedir. Bu akım tarihi yapıların tarihi belgelerden yararlanılarak, somut belgeler doğrultusunda restore edilmesini savunmaktadır. Bu üç akımın bir karması olarak hepsinin işleyen yönlerini içeren “Çağdaş Restorasyon” akımı sonrasında koruma çalışmalarının dönüm noktası olarak Atina Bildirgesi karşımıza çıkmaktadır. Atina Bildirgesi ile birlikte korumanın sadece yapı

ölçeğinden çıkararak alansal bir çalışma olması gerekliliği ortaya konulmuş böylece korunan alan anlayışı oluşmaya başlamıştır. Koruma anlayışında diğer bir değişim II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası harap olan Avrupa'nın yeniden canlandırılması çalışmalarının yanı sıra hasar gören tarihi değerlerde kullanıma açılarak günlük yaşamın sürdürülebilmesi için yapılan çalışmalar koruma ve kullanıma anlayışını beraberinde getirmiştir. Bu dönüşüm çalışmaları günümüzde ön planda olan kültürel miras alanlarında sürdürülebilirlik çalışmalarının temelini oluşturmaktadır.

“Warsaw ve diğerleri (2000), modern korumanın temellerinin 18 yüzyılda var olan antikacılık ve romantik düşünce akımlarına dayandığını vurgulamışlardır. Koruma hareketi 19. yüzyıl ortalarında hız almış ve resmi altyapısı oluşmaya başlamıştır. Yirminci yüzyıldan sonra mimari eserlerin korunması daha büyük önem kazanırken, anıtsal yapıları koruma kapsamına alan sistemli yasalar çıkarılmaya başlanmış, sınıflandırılan ve yasal koruma altına alınan yapıların korunması ve denetlenmesini sağlamak üzere kurulan komisyonların yetkileri artırılmıştır. 1930'lardan sonra koruma anlayışında yeni yaklaşımlar benimsenmiş, yapılan uluslararası toplantılarla koruma sorunlarına çevre ölçeğinde ortak çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır” (Ayrancı ve Gülersoy, 2009).

1940 yılların ikinci yarısı ve 1990'ların sonuna kadar kurulan örgüt ve organizasyonlar koruma konusunun belli bir coğrafyadan çıkıp tüm dünyayı saran bir kavrama dönüşmesini ve etkili önemlerin alınmasını sağlamışlardır. UNESCO, Avrupa Konseyi, ICCROM, ICOMOS, ICOM, OWHC, Europa Nostra, GCI, WMF ve EAHTR düzenledikleri organizasyonlarda kentsel koruma kavramını farklı açılardan değerlendirerek ve yayınladıkları yazınlar ile dünya çapında farkındalığı yaratmada önemli olmuşlardır. Kültürel mirası korumada eserden yapı ölçeğine oradan da alansal koruma kavramının gelişmesinde katkı sağlayan bu kuruluşlar sağladıkları fonlar sayesinde sadece kavramsal bir boyutta korumanın gelişimini ve yayılmasını sağlamamış aynı zamanda dünya genelinde bire bir korumanın içinde yer almışlardır.

UNESCO WHC- Dünya Miras Merkezi bünyesinde çalışan Dünya Miras Konvansiyonu üyesi olan devletlerin topraklarındaki doğal ve tarihi miras üzerinde sahip oldukları egemenlik hakkına saygı gösterirken aynı zamanda da bu mirasın tüm insanlığa ait olduğu gerçeğini de unutmamaktadır. Bu nedenle üye ülkelere bazı sorumluluklar yüklemektedir. Bunlar;

- “Kendi toprakları üzerinde bulunan kültürel ve doğal mirasın belirlenmesi, aday gösterilmesi, korunması, muhafazası, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak ve yardım talep eden diğer Taraf Ülkelere bu görevler konusunda yardım sağlamak;
- Toplumun yaşantısı içinde mirasa bir fonksiyon verme konusunda genel politikalar kabul etmek;
- Mirasın korunmasını kapsamlı planlama programları içine entegre etmek;
- Mirasın korunması, muhafazası ve tanıtımı için servisler kurmak;
- Mirası tehdit eden tehlikelere karşı koyacak eylemleri belirlemek için bilimsel ve teknik çalışmalar geliştirmek;
- Mirası korumak için uygun yasal, bilimsel, teknik, idari ve mali önlemler almak;
- Mirasın korunması, muhafazası ve tanıtılması konusunda eğitim için ulusal veya bölgesel merkezlerin kurulmasını veya geliştirilmesini teşvik edilmesi ve bu alandaki bilimsel araştırmalara özendirme;
- Kendi mirasına veya Konvansiyona Taraf başka bir Ülkenin mirasına doğrudan veya dolaylı olarak zarar verecek her hangi bir kasıtlı önlem almamak;
- Dünya Mirası Listesine (Geçici bir Listeye atıfta bulunmaktadır) kaydedilmesi uygun olan varlıkların bir envanterini Dünya Mirası Komitesine sunmak;
- Konvansiyona Taraf Ülkelerin Genel Kurulu tarafından belirlenen miktarda Dünya Miras Fonuna düzenli katkı sağlamak;
- Dünya Mirasının korunması için bağış yapılmasını kolaylaştırmak amacıyla ulusal, resmi veya özel dernekler ve birlikler kurulmasını düşünmek ve teşvik etmek;
- Dünya Miras Fonu için düzenlenen uluslararası yardım toplama kampanyalarına destek vermek;
- Konvansiyonun 1. ve 2. Maddesinde belirtilen kültürel ve doğal mirasa karşı kendi halklarının takdir ve saygısını güçlendirmeye yönelik eğitim ve bilgi programlarının kullanılması ve halkı mirası tehdit eden tehlikeler hakkında bilgilendirmek;
- Dünya Mirası Konvansiyonunun uygulanması ve varlıkların korunma durumu hakkında Dünya Mirası Komitesini bilgilendirmek; ve
- Taraf Ülkeler Dünya Mirası Komitesinin ve onun bağlı organlarının oturumlarına katılmaya teşvik edilmektedir” (WHC, 2008).

Koruma yaklaşımlarında, özellikle 90’lı yıllarda, yeni bir kavram dahil olmuştur. “Yönetim” kavramının koruma yaklaşımlarına dahil olması korunması gerekenin sadece somut veya sadece soyut kültür varlığı olmadığı, ikisinin bir bütün olduğunun ve biri olmadan diğerinin tam olamayacağı gereğinin anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca korumada yönetim boyutu korumamın sadece fiziksel bir iyileştirmeden öte olduğunun göstergesidir. Soyut ve ya somut oldun kültürel varlıkların günümüzde ekonomik bir girdi hatta bir sektör olarak düşünüldüğü bir gerçektir. Günümüzde sürdürülebilirlik her alanda kendine bir yer bulurken bu denli hassas dokuların sürdürülebilirliği kapsamcı bir anlayışı beraberinde getirmektedir. Yönetim kavramının korumada yer almasının bir diğer nedeni de budur. ICOMOS’ un 2011 yılında düzenlediği toplantıda “Gelişimi Yönlendirici Olarak Koruma” konusu

1.3.2 Türkiye’de kültürel miras alanlarında koruma yaklaşımları

Koruma kültürünün oluşumu ve gelişimine ilişkin etkinliklerin temel hedefi, değişik niteliklerdeki kişi ve grupların kültürel değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve

değerlendirilmesi sürecine ortak sorumluluk duyarak, bilinçli yaklaşarak ve kamu yararını kişisel ya da grup yararının önünde tutarak katılmalarıdır.(Mardan ve Özgünül, 2005)

Türkiye’de ki tarihi çevrenin korunması sosyo-ekonomik ve siyasal koşulların sınırlandırılmasıyla kaşı karşıya kalmıştır. Bunun yanı sıra kırdan kente göç ve hızlı kentleşme karşısında daima tehdit altındadır. Koruma kurullarının kültür varlıkları ile ilgili aldığı katı kararlar halk ve belediyelerden tepki görmüş ve halka inemeyen bir koruma yaratmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla, korumada yeni ve çağdaş ilkeler getirilmiş 1930 ile 1950 yılları arasında koruma konusunda yeni ve çağdaş ilkeler benimsenmiştir. Bu ilkeler çıkarılan konularla yasallaştırılmıştır. 1930’lardan sonra eski eser anlayışına taşınmaz kültürel varlıkların da girmesi koruma olgusunun daha geniş bir çerçevede tartışılmasını sağlamıştır. Mimari eserlerin imar planları yoluyla korunması bilincinin yaygınlaşmasından sonra kent planlama ilkeleri içinde tarihsel ve doğal değerlere saygılı olmak düşüncesi önem kazanmıştır. 1950 ile 1980 yılları arasında sanayileşmiş ülkelerde özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren kentsel tarihi sitlerin korunması için büyük çaba gösterildiği görülmektedir. Ülke mimarları, restorasyon uzmanları, şehircileri bu çabaları yakından izleyip, benzer uygulamaların ülkemizde de yer alması için çaba göstermelerine rağmen, kentsel koruma, dönemin politik ve sosyo-ekonomik yapısındaki değişimlere bağlı olarak sürekli bir değişim ve başkalaşım yaşamıştır.(Kejanlı, Akın ve Yılmaz, 2007)

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulun kurulması ile Cumhuriyet döneminde korumayla ilgili çok büyük bir adım atılmıştır. Bu yasa toplumun o sırada ve hatta bugün sahip olduğu koruma bilinci ve isteğinin çok üzerinde bir tarih bilinciyle hazırlanmıştır ve tek anıtsal yapının korunması temeline dayanmaktadır (Kejanlı, Akın ve Yılmaz, 2007)

“1960’lı yıllarda batıda koruma anlayışı, ortak bir mirasın korunması düşüncesine odaklanırken Türkiye’de koruma konusunda 1960 ihtilalinin şekillendirdiği 1961 Anayasası’nın 50 inci Maddesinde “Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumakla yükümlüdür” denilmiş ve koruma devletin sorumluluğu altına alınmıştır. 1970’li yıllarda Avrupa ülkelerinde yoğunlaşan etkin koruma anlayışı Türkiye’ye 1973 sonrası kentsel çevre ölçeğinde koruma olgusunu getirmiş; eylem ve uygulama çalışmalarında hız kazanılmıştır.

1971 yılındaki askeri muhtıra sonrasında, partiler üstü hükümetler döneminde 1973 tarihli 1710 sayılı “Eski Eserler” yasası ile tarihi eserlerin korunması önemsenerak, sit alanları ve planlama kavramları koruma mevzuatına girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, kültürel miras ve kültürel çevrenin korunması ile ilgili çalışmalar 5805 sayılı GEEAYK ve 1710 sayılı Eski Eserler

Kanunu kapsamında sürdürülmüştür. Bu kanunla, taşınır ve taşınmaz eski eserlerin ayrıca, anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit, tabii sit kavramlarının ilk defa ayrıntılı tanımları ve kapsamaları belirtilmiştir” (Yürü, 2009).

Dünyada sanat değeri taşıyan anıtsal yapıların korunmasından kent koruma düşüncesine geçiş, yerleşme dokusunu oluşturan öğelerin biçimsel ve tarihi değerlerin anlaşılması 1945’li yıllara -II. Dünya Savaşı sonrasında tarihlenirken, Türkiye’de tarihi çevreyi bir bütün olarak koruyabilmek için gerekli yasal çerçeve ancak 1970’lerden sonra oluşturulabilmiştir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nu ile 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nda yer almayan- koruma ölçütlerine kesin bir zaman sınırı getirilmiştir. Koruma mevzuatında “sit” ve “kentsel sit” kavramlarının tanımları da 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ilke kararları doğrultusunda yapılmıştır. 2863 sayılı Yasanın kentsel sit alanlarında planlı koruma kavramını getirmesi en önemli gelişmedir ve böylece “Koruma Amaçlı İmar Planı” tanımı getirilmiştir. Aynı Yasa hükümlerine göre "Koruma Amaçlı Planların" Belediyeler tarafından yapılması gerekmektedir. Ancak, gerekli görüldüğünde Belediyeler Kültür Bakanlığı’ndan teknik ve parasal yardım alabilmektedir (Yürü, 2009).

1990’lardan sonra sivil toplum kuruluşlarının etkinliğini artırması ve 2000’lerde sonrada yeni yasal düzenlemelerle kültür varlıklarının korunması üzerindeki ‘sadece koruma’ düşüncesi değişmeye başlamıştır. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte kültür varlıkları sürdürülebilir bir koruma anlayışında koruma kullanma dengesinin sağlanması da gündeme gelmiştir. 2000’li yılların başından itibaren yasal ve kurumsal düzeyde yaşanan gelişmeler koruma bilincinin halka indirilmiştir. Koruma konusundaki yasal düzenlemeler, yerel yönetimlere yeni kaynak ve yetkiler verilmesi, yerel yönetimlerde “Koruma Uygulama Denetim Büroları” (KUDEB) gibi kamunun koruma görevlerini etkinleştirici araçlar getirilmesi, kültür ve turizm alanlarının Bakanlık ve ‘kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri’ gibi araçlarla birleştirilmesi, özel kültür girişimlerine teşvik sağlanması gibi öğeler barındırmaktadır.

Türkiye ’de koruma konusunda uzun süre sadece camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, türbeler vb. gibi anıtsal yapıların korunması konusunda kararlar geliştirildiği ve bunların da çevrelerinden soyutlanmış bir biçimde ele alındığı gözlenmektedir. Bir anıtın tek

başına yarattığı etkiyle, içinde oluştuğu ortamla birlikte değerlendirildiğinde yarattığı etki farklı olmaktadır.

Türkiye’de, anıtların yakın çevreleriyle bir bütün olarak korunması gerekliliği, ancak 1960’lı yıllardan itibaren gündeme gelmiştir. Bütün bu Türkiye’nin de imzası bulunan uluslararası tüzük ve bildirgelerle Türkiye, diğer batı ülkeleri gibi alınan kararlarda taraf olmaktadır.

Taşınmaz kültürel miras alanları ile ilgili Türkiye’nin de imzası bulunan uluslararası tüzük ve bildirgeler:

- 1964 yılında “2. Uluslar arası Anıt korunmasıyla İlgili Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi”nde kültür varlıklarının korunması konusunun uluslararası düzeydeki en önemli belgesi olan Venedik Tüzüğü ‘nde “Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alır” demektedir. Böylece bu yeni görüşle kavram, korunması gerekli özellikler taşıyan kentsel yerleşmelerin bir bölümünü ya da gereğinde bütününü de içerebildiği gibi, yöresel mimari açısından değişmemiş ya da az değişmiş bir kırsal yerleşmeyi de kapsar hale gelmiştir.
- ICOMOS’un 1967 tarihinde İspanya’da düzenlenen “tarihi çevrelerin korunması, restorasyonu ve yeniden canlandırılması” başlıklı toplantıyla, 1976’da Nairobi’de yapılan “Tarihi Çevrelerin Korunması ve Günlük Yaşamdaki Rollerini” başlıklı ikinci önemli toplantı, konuyla ilgili temel tartışmalar içerirler. Ayrıca 1975 Amsterdam bildirgesinde “Avrupa mimari mirası, tarihi ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir ve mimari koruma, kent ülke planlamasında çok daha belirleyici bir rol oynamalı ve bu planlamanın bütünleyici bir parçası olmalıdır” denilmektedir.
- UNESCO tarafından Nisan 1998’de düzenlenen konferansın ardından üye devletler tarafından onanan "Gelişme için Kültür Politikaları Etkinlik Planı”nın 6. maddesinde “Kültürel yaratıcılık, insanlığın ilerlemesinin kaynağıdır...”; 14.maddede de “...kültür politikalarında kültür yaşamını şekillendiren tüm unsurlar dikkate alınmalıdır”

denilmekte ve “yaratıcılıkla bütünleştirilen kültür mirasının korunması ve yaygınlaştırılması...” konusu vurgulanmaktadır. Planın etkinlik hedefleri arasında 3.sırada “kültür mirasını korumak ve bu mirası daha da geliştirmek, özendirmek amacıyla politika ve uygulamaların güçlendirilmesi” başlığı yer almaktadır.

- Habitat III konferanslarında da “Kentsel dönüşüm projeleri, farklı gelir gruplarının yaşam alanlarını kaynaştıran, işyeri-konut mesafelerini azaltan, şehrin tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu, sosyal bütünleşmeyi destekleyen bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidir.” gerekliliği üzerinde önemle durulmuştur (Habitat III, 2014).

21. yy küreselleşme karşısında gelişen yelleşme politikaları yerel kültür ve kimliğin önem kazanmasında ve koruma bilincinin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dünyada kültürel varlıkların korunmasında geliştirilen politikaların etkisiyle bu konu Türkiye’de de yeniden gündeme gelmiştir.

Ülkemizdeki koruma anlayışını mevzuat açısından değerlendirdiğimizde ilk yasal düzenlemeler Osmanlı İmparatorluğu döneminde hazırlanmış ve özellikle Osman Hamdi Bey tarafından 1906’da hazırlanan yasal düzenleme cumhuriyetin ilanından sonrada devam ettirilmiştir. Günümüze kadar çeşitli şekillerde değişen koruma mevzuatının kırılma noktası olarak 2004 yılı ve sonrasında yapılan yasal düzenlemeler ile çağdaş bir anlayışı, katılımcılık ve yerelde sahiplenme anlayışını benimsetme amacı içerisinde. Ülkemizdeki mevzuat koruma konusunda etkin uluslararası kuruluşlara dâhil olması nedeni ile bu kuruluşların yaptırımlarından da etkilenmektedir. Çalışmada bu etkileşime de yer verilecektir. Alan yönetim planları ve yönetim planları bu etkileşimin bir ürünü olarak mevzuatımızda yer bulmuşlardır. Bu noktada 2004 yılının vurgulanmasının nedeni yeni mevzuatta, uluslararası kuruluşların da etkisiyle korumanın artık salt planlama problemi değil aynı zamanda bir yönetim olgusunu gerekli kıldığına ortaya konmasıdır.

Türkiye’de 19. yüzyıl ikinci yarısında taşınır eserlerin korunması ile başlayan koruma süreci, 14.07.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanun’unda yapılan değişiklikler ile süregelmektedir. Bu kanun değişikliği ile koruma kavramının uluslararası katılımcı, sürdürülebilir, koruma

kullanma dengesi gözetilen, tüm paydaşlar tarafından anlaşılır koruma modeline uygun olması amaçlanarak; katılımcılık, katkı payları, merkezi ve yerel yönetim birimlerinin görevlerinin belirlenmesi vb. konularında yeni düzenlemeler yapılmıştır. (Yürü, 2009) Bu kanunla senesinde tarihi çevre koruma konusunda var olan kurumsal yapının güçlendirilmesi ve yasal sistemin uluslararası normlara uygun hale getirilmesi amacıyla 5226 sayılı kanun ile 2863 sayılı koruma yasasında değişikliklere gidilmiştir. Yürürlükteki koruma yasasının amacı, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.

2004 senesinde getirilen en önemli değişikliklerden birisi de tarihi çevre korumanın salt planlama problemi değil, aynı zamanda bir yönetim problemi olarak ele alınmasıdır. Kültürel miras salt yapı ya da anıt ölçeğinde değil tarihi çevre olarak ele alınmaya devam etmiş, korunması gerekli kültürel miras öğeleri, 1983 senesinde yapılan tanım biraz daha kapsamlı hale getirilerek, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmıştır. 2863 sayılı kanunda 5226 sayılı kanun değişikliği ile koruma yasasında sit alanları ve ören yerleri alan ölçeğindeki kültürel miras öğeleri olarak tanımlanmıştır (Levent, 2009).

2004 senesinde yapılan önemli değişikliklerden bir diğeri de, tarihi çevre koruma uygulamalarının yürütülmesinde kullanılmak üzere yeni finansal kaynaklar yaratmaya yönelik olmuştur. Başta 5226 sayılı yasa olmak üzere 2004 yılından itibaren yapılan yasal düzenlemeler ve getirilen değişiklikler birçok yenilik içermektedir. Özellikle korumanın yerelleştirilmesi ve finansmanına ilişkin yenilikler getirilmiştir. Kültürel mirasın tüm insanların ortak malı olduğu anlayışından yola çıkılarak, onun korunmasında yerel yönetimlerin ağırlıklı olarak yer almasını ve yeni birimler oluşturarak konuya sahip çıkmalarının sağlanması sağlanmıştır. Ancak yerel yönetimlerin yeterli bir koruma kültürüne sahip olmaması ve yönetsel-parasal alt yapıya ulaşmaları için yeterli önlemler alınması gerekmektedir. Bu durum için yerel yönetimlere yeni kaynak sağlanması, yeni düzenlemelerin en önemlisidir. Korumaya yapılacak katkıların teşviki için vergi indirimi getirilmiştir (Levent, 2009).

Bu kapsamlı ve çeşitli değişiklikleri kısaca yorumlamaya çalıştığımızda, Türkiye’de koruma alanında daha ‘çok-aktörlü’ bir ortamın oluştuğu, devlete eşlik eden ve bazen rakip çıkan yeni aktörlerin ve bunlara özgü araçların önem kazandığı, özel sermayenin ve gayrimenkul sektörünün, özellikle kentsel dönüşüm bağlamında, tarihi çevreyle daha fazla ilgilendiği söylenebilir. Sektörler arası Örgütlenme Modelleri Koruma alanında yaşanan bu ikilemlerin çözümünde, çeşitli sektörlerden aktörlerin, birbirlerinin çıkarlarını dengeleyecek, zayıf yanlarını kapatacak ve güçlü yanlarından yararlanacak biçimde çalışacakları olası proje örgütlenme modelleri araştırılmalıdır.

Türkiye’de tarihi çevre korumanın klasik yapılanmasında ağırlıklı olan kamu ve akademik sektörlerin yanında daha güçlü rollerle beliren yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün bu açıdan sağlıklı etkileşimi, sık iletişim, şeffaf tartışma ve güven ilişkileri ortamlarının geliştiği, aktörlerin güç dağılımının belirli bir dengeye sahip olduğu yönetim ortamlarının gelişmesine bağlıdır. Klasik olarak ‘korumacı’ olarak bilinen aktörlerin – uzmanların, Kurul ve Bakanlık yetkililerinin – kent planlama sürecindeki sosyal ve ekonomik dinamikleri daha iyi anlamaları ve diğer kesimlere korumayı daha iyi anlatarak onu erişilebilir kılmaları, “imar” yanlısı olarak bilinen aktörlerin – yerel yöneticilerin, müteahhitlerin ve gayrimenkul sektörünün – ve kamuoyunun ise korumayı önemli bir toplumsal gereksinim ve imar sürecinde geçerli bir seçenek olarak benimsemeleri şeklinde, iki taraflı bir çaba gerekmektedir.

Türkiye’nin Avrupa ile entegrasyonu son yıllarda en önemli devlet politikası haline gelmiş ve özellikle yasal çerçeve de yeni yasal düzenlemeler yürürlüğe konmaya başlamıştır. 2004 yılı koruma mevzuatında Avrupa Birliği’ne uyum sürecinin etkisi ile uluslararası koruma modellerine uygun bir yapılanmanın benimsendiği ve bu doğrultuda yeni düzenlemelerin yapıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. 14.07.2004 tarih 5226 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun da Koruma Amaçlı İmar Planı tanımı ve süreci, Çevre Düzenleme Projesi tanımı, Yönetim Alanı tanımı, Yönetim Planı tanımı, Bağlantı Noktası tanımı, Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı vb. konularda değişiklik ve eklemeler yapılmıştır. Korumanın öneminin giderek artması ve konunun karmaşıklığı “korumanın yönetim”ini gerekli kılmıştır. Ayrıca uluslararası mevzuatta yönetimin çeşitli sözleşmeler ile zorunlu hale getirilmesi ile koruma mevzuatına 14.07.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanunla eklenen Ek Madde-2 ile alan yönetimi

tanımı yapılmıştır ve gerekli hükümler 27.11.2005 tarihli Resmi Gazete de yayınlanan Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeli¹k ile düzenlenmiştir. Yürürlükte bulunan mevzuat korumanın yönetimini iki alt başlık altında değerlendirmiştir. Bunların ilki alan ölçeğinde, diğeri ise korunacak yapı ölçeğindeki usul ve esasları belirlemektedir (Yürü, 2009).

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun amaç kısmında

“...yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.”

ifadesine yer verilmektedir. Korunacak alanların belirlenmesinde dikkat edilecek hususlar ve uygulama sürecinde sorumlu olacak idareler ve görevleri de bu kanun ile belirlenmektedir.

2013 yılından itibaren İmar Kanunu ve ilgili Yönetmeliklerinde yapılan kapsamlı düzenleme ile kentlerde mekân kalitesi yüksek yaşam çevreleri oluşturmaya, ülkemizin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi varlıkları koruyarak geliştirmeye ve yenilikçi “tasarım” ve “planlama” altyapısı oluşturmaya yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Ayrıca İmar Kanunu ve Yönetmeliklerinde 2013 yılında yapılan düzenlemelerle “...kentlerde mekân kalitesi yüksek yaşam çevreleri oluşturmaya, ülkemizin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi varlıkları koruyarak geliştirmeye ve yenilikçi “tasarım” ve “planlama” altyapısı oluşturmaya yönelik çalışmalar hız kazandığı”nın üzerinde durulmaktadır (Habitat III, 2014).

2. KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI-TURİZM İLİŞKİSİ

Dünya turizm pazarında ortaya çıkan gelişmelerle alternatif turizm kavramı ve türleri, pazardan pay almak isteyen ülkelerin dikkatini çeken önemli bir konu haline gelmiştir. Alternatif turizm türlerinin çevreye duyarlı ve rekabette üstünlük sağlayacak farklı özel ilgilere hitap eden turizm türlerinden oluşturulması gerekmektedir. Çünkü günümüz turisti, doğal çevrede bulunma ve yerel kültür varlıklarını tanıma isteğinde bulunmaktadır. Bu duyarlılığı gösteren ülkeler bu turistik talebi kendi ülkelerine yönlendirebilme imkânına sahip olmaktadır. Doğal ve kültürel varlıklar, günümüz turistinin turizm faaliyetine katılmasına neden olan önemli bir faktör olduğundan bir pazarlama aracı olarak kullanılabilir. Alternatif bir turizm çeşidi olan kültür turizminin geliştirilmesi bu anlamda önem taşımaktadır.

Turizm sektörü başlı başına ekonomik bir girdi yaratırken hizmetler sektörünün bir alt basamağı olması nedeni ile birçok sektörü beraberinde geliştirmekte ve ekonomik açıdan girdi sağlamaktadır. Kaya 2011 yılında yaptığı çalışmada bu etkileşimi şu şekilde ifade etmiştir; “Dünyada ve Türkiye’de turizme ilgi ve katılım giderek artmaktadır. Bu artan ilgi sosyo-ekonomik anlamda birçok değişimi de birlikte getirmektedir. Bu değişim uzun vadeli planlar yapılarak, ölçülebilir hedefler koyarak, sürekli denetim ve otokontrol bilinci aşılayarak olumlu süreçler doğurabilir, istihdam yaratabilir, değerleri koruyabilir.”

2.1 Kültür Turizmi

Kültür turizminin anlaşılmasında pek çok tanım ortaya konulmuştur. İnsanların; sosyal yaşamları, alışkanlıkları, dini gelenekleri ve tanıdık olmayan kültürel mirası yansıtan diğer insanların değişik yaşam biçimlerini keşfetmesi ve tecrübe etmesini sağlayan aktiviteler olarak tanımlanabilir. Kültürel sebeplerle bir festivale katılmak veya sit ve anıtları ziyaret etmek ya da daha geniş anlamda kültürel çeşitliliği deneyim etmek, kişinin bir bölgenin kültürünü yasama isteği gibi özel amaçlarını içerebilecek seyahatleridir. Asıl olarak kültür ve peyzaj alanları, yerel nüfus ve ev sahibi milletin değerleri ve yaşam şekilleri, mirası, görsel ve sahne sanatları, endüstrileri, gelenekleri ile boş zaman meraklarını içeren kültürel çevrelerin üzerine odaklanan turizm formudur. Kültürel etkinliklere katılım, müzelere ve kültürel miras alanlarına ziyaret ve yerel halk ile kaynaşmayı içerebilmektedir (ICOMOS, 2002).

Ülkeler için önemli bir alternatif turizm türü olan kültür turizmi, “gelir sağlayıcı etkisinin yanında kültürel değerlerin korunması açısından da üzerinde durulan bir turizm şeklidir”. Kültür turizmi; doğal alanları, anıtsal ya da sivil mimari yapıları, sanat ürünlerini, koleksiyonları, kültürel kimlikleri, gelenekleri ve dilleri kapsayan, somut ve somut olmayan kültür mirasının tüm ürünlerini paylaşmayı ve tanımayı amaçlayan bir gezi türüdür(Tarihi Kentler Birliği, 2012). Bu bağlamda, Anadolu coğrafyasının barındırdığı doğa, tarih ve kültür zenginliği ve çeşitliliği, Türkiye’yi kültür turizminde iddialı bir sunucu konumuna taşımaktadır. Kültür turizmi, kültür mirasını korumak ve yaşatmak için önemli fırsatlar da barındırırken, özellikle küçük ölçekli tarihi kentler için yeni yatırım ve iş olanaklarını, ekonomik kalkınma ve rekabet gücünü artıran seçenekleri de gündeme getirmektedir (Tarihi Kentler Birliği, 2012).

Kültür turizmi, bir ülke ya da bölgenin turizm işlevinin kültür ile ilişkili alt kümesi olarak görülebilir. Kültür Turizmi, özellikle tarihi şehirlerdeki müzeler ve tiyatrolar gibi kültürel niteliklerinin bulunduğu kentsel alanlarındaki turizmini içermektedir. Ayrıca açık hava festivalleri, heykellerle düzenlenmiş parklar ve peyzaj alanları gibi kırsal alanları kapsamaktadır (ICOMOS, 2002).

Dünya Turizm Örgütü’nün tanımına göre; insanların tüm hareketleri kültür turizmi tanımının içerisine dâhil edilebilir. Çünkü kültür turizmi insanların; kültürel seviyelerini arttırma eğilimini teşvik etmekte ve yeni bilgi, teknoloji ile tecrübelerinin artısını sağlayarak, farklılıklara duydukları ihtiyacı tatmin edebilmeyi olanaklı hale getirmektedir. Kısa açıklaması ile kültür turizmi; insanların çalışma gezileri, sahne sanatları ve kültür turları, festival ve diğer kültürel olaylara katılımları, anıt ve sitlere ziyaretleri gibi kültürel motivasyon amacıyla yaptıkları hareketleri olarak tanımlanmıştır (Pedersen, 2002).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyinin (ICOMOS) 1999 yılında Meksika’da düzenlediği toplantıda belirlenen ölçütlere göre “kültürel miras” bir konsepttir ve kültürel çevrenin yanı sıra doğal çevreyi de içermektedir. Peyzaj, tarihi alanlar, sit alanları ve yapılaşmış çevreler kadar biyolojik çeşitlilik, koleksiyonlar, geçmiş ve devam eden kültürel politikalar, bilgi ve yasayan deneyimleri kapsamaktadır. Tarihi gelişmenin uzun aşamalarını, çeşitli ulusal, bölgesel, yerel kimlikleri ifade eder ve modern yaşamın bir parçasıdır. Kültürel miras sürekli değişen bir referans noktasıdır ve gelişme ile değişimin olumlu bir aracıdır.

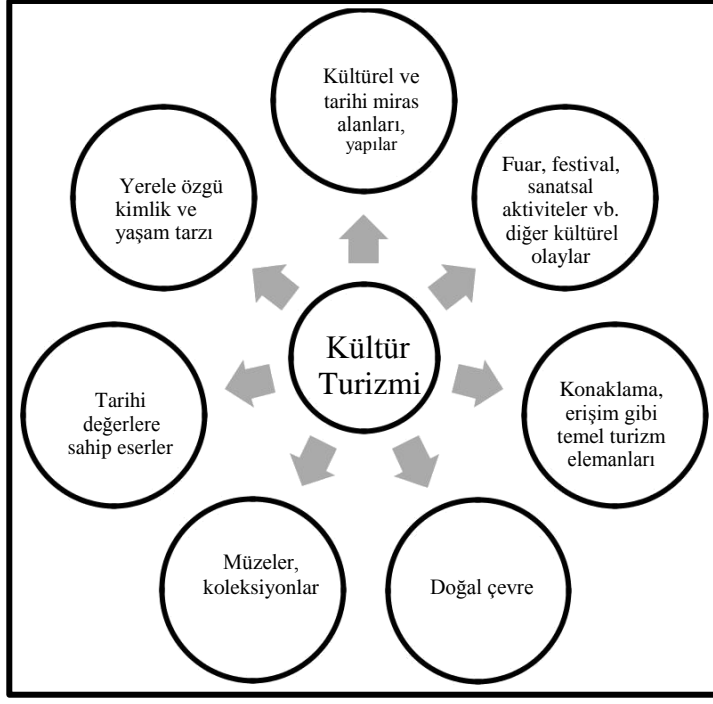
ICOMOS tarafından yapılan değerlendirmeye göre; kültürel miras turizmi, başka bir yere yapılan ve ziyaretçinin o yer hakkındaki tarihi alanlar ile kültürel performansları olduğu kadar modern yasam biçimleri, yiyecek, topografya, evre, kasaba ve diğer kültürel performansları dâhil olmak üzere tüm kültürel değerlerini tecrübe etmesini içeren her türlü turizm formu olarak tanımlanmıştır (ICOMOS, 1999).

Kültür turizmi; yörede yaşayan toplum dışındaki insanların, o bölge içinde var olan bilimsel gelişme, toplumsal yapı, sanatsal etkinlikler, tarihi ve kültürel miras gibi yörenin özgün özellikleri üzerine oluşan ilgi sonucu yaptıkları ziyaretler olarak düşünülebilir.

2.1.1. Kültür turizminin temelleri

Kültür turizmi sektörünün gelişimi bu sektörün bir düzen içerisinde ilerlemesi için ortak bir politika oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Richards'a göre; ulusal turizm politikalarında ekonomik canlanma ve kültürün desteklenmesi olmak üzere iki amaç söz konusudur (Aktaran: Abacılar,2008). Sistemli şekilde oluşturulacak bu politikalar arasında karşılıklı olarak birbirini destekleyecek bir ilişki bulunmaktadır (Abacılar, 2008).çeşitli kaynaklarda kültür veya miras turizmi olarak geçen bu turizm türünde temel amaç sahip olunan kültürel-tarihi mirasın geleceğe aktarılmasında, ileride yaşayacak kuşaklarında bu mirası tanıyabilmesini, gerekli önlemlerin alınarak insanlar tarafından ziyaret edilmesini sağlayabilmektedir.

Turizm açısından bir konsept olarak değerlendirilen kültürel miras, sadece kültürel değerleri içermez bunun yanı sıra turistler için diğer ilgi çekici öğeler (doğa vb.) ve ihtiyaçları için gerekli olan konaklama, erişim, vb. konuları da kapsamaktadır.

Şekil 2.1 Kültür turizminin temel bileşenleri

ICOMOS'un 1999 tarihinde yayınladığı "Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü"

"Küreselleşmenin arttığı bir dönemde kültür mirasının ve kültürel çeşitliliğin korunması, konservasyonu, yorumu ve sunumu toplumlar için önemli bir mücadele konusudur. Kültür mirasının uluslararası kabul gören standartlara göre ve uygun bir biçimde korunması ve yönetimi, genellikle konuyla ilgili bir kurumun, topluluğun veya uzman grubun sorumluluğundadır."

ifadesiyle kültürel miras alanlarında yürütülecek turizm aktivitelerinin çok paydaşlı bir ağ içerisinde belli bir planlama oluşturularak yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu tüzükte yer alan

"Kültür mirasının yönetiminde önemli bir hedef kültür mirasının önemini ve niçin korunması gerektiğini ev sahibi topluluğa ve ziyaretçilere açıklamaktır. Kültür mirasına mantıklı, iyi yönetilen, fiziksel, entellektüel ve/veya duygusal erişim ile kültürel gelişim hem bir hak, hem bir ayrıcalıktır. Kültür mirasına erişim, beraberinde bugünkü ev sahibi topluluğun, yerli koruyucular veya tarihi sahiplerinin kültür değerlerine, çıkarlarına ve yasal haklarına, o kültür mirasının geliştiği peyzaj ve kökenini oluşturan kültürlere saygı gösterilmesini gerektirir."

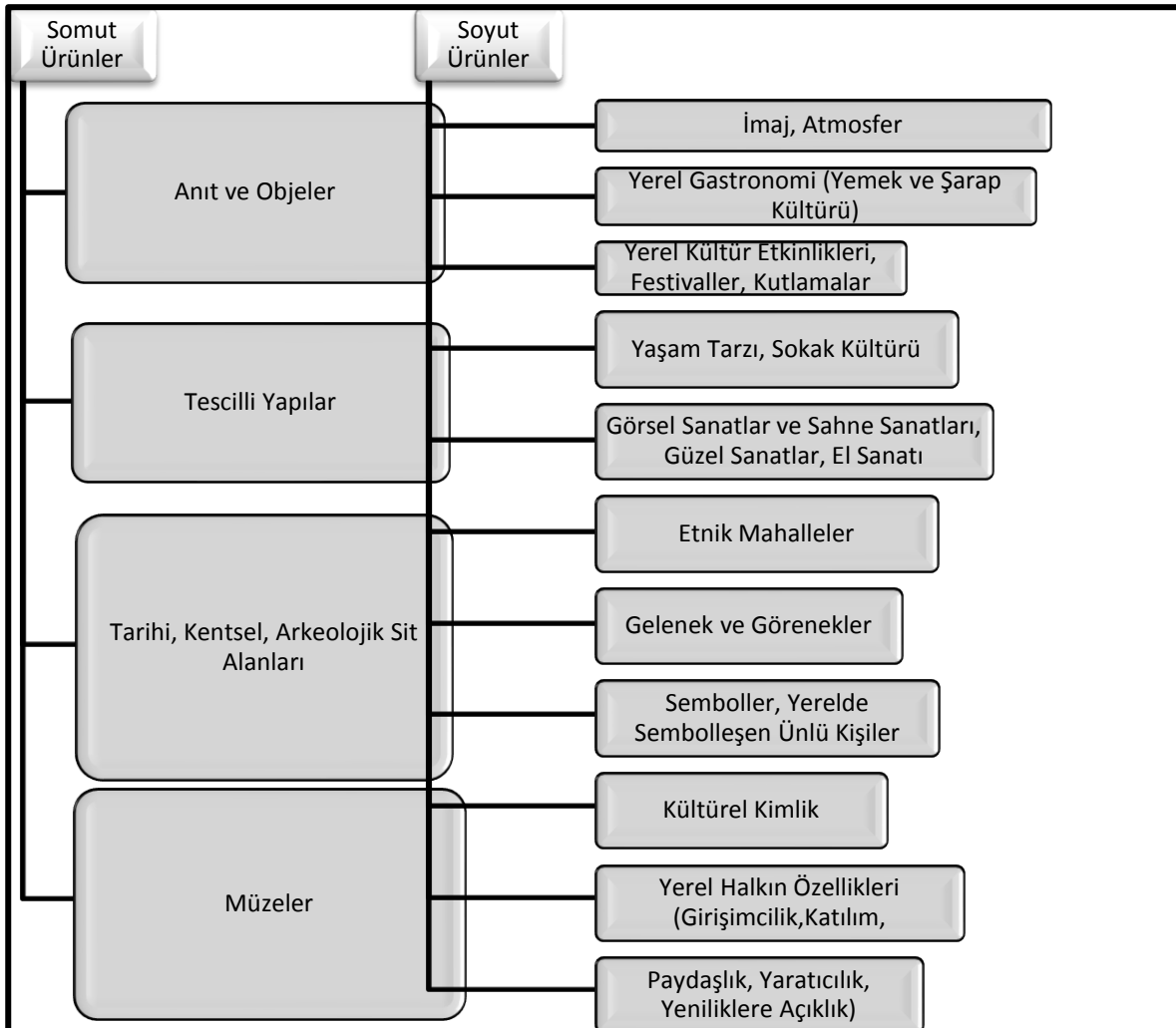
yönetişimin önemi vurgulanmaktadır (<http://www.icomos.org.tr>). Kültür turizminin temellerinden biri bu kapsamlı yönetim ve planlı yaklaşımlar oluşturmaktadır.

Miras alanları veya günümüz insanları tarafından kültürel amaçlı oluşturulan yerler sayesinde oluşan kültürel miras merkezleri kültür turizminin çekim merkezleri, destinasyonları olarak görülmektedir. Bu turizm merkezleri kendi içerisinde belli özelliklerine

göre gruplara ayrılmaktadır. Millar 1999’da yaptığı çalışmada bu yapılaşmış kültürel miras merkezlerini şu şekilde gruplandırmıştır;

- “Katedraller, tarihi evler, arkeolojik sitler gibi birincil çekim merkezleri,
- Turistleri çekmek amacıyla insanlar tarafından oluşturulan park, müze, miras merkezleri ve marinalar gibi alanlar” (Aktaran: Abacılar 2008).

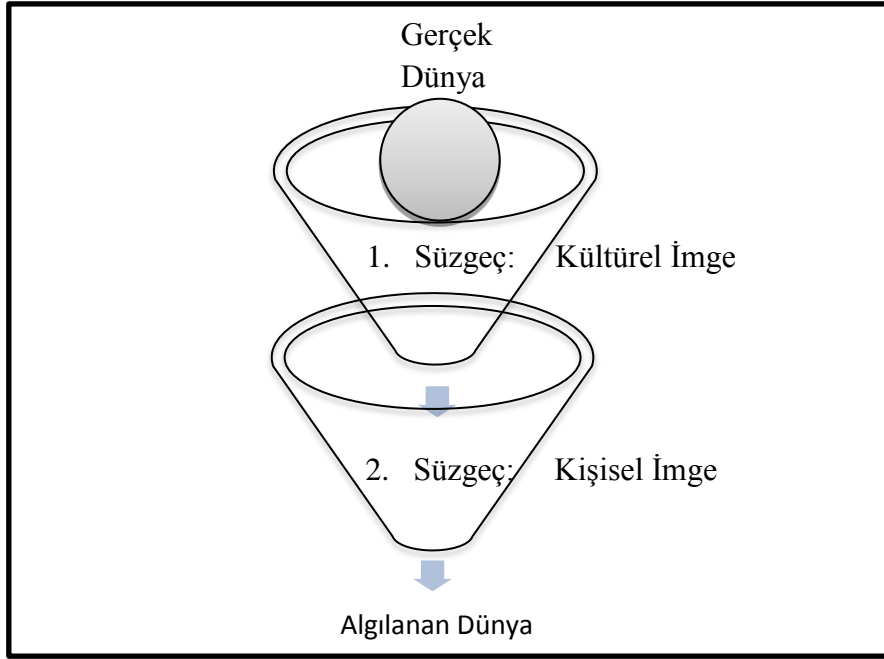
Soyut ve somut kültürel mirasların birbiri ile ilişkili olgular olduğu “1.1. Kültür ve Kültürel Miras” bölümde açıklandığı gibi bu olgulardan kültür turizminin temel pazarlama ürünleri olarak ele alındığında ilişkileri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Şekil 2.2 Somut ve soyut miras ürünlerinin etkileşimi (Çağlı, 2012)

Kültür ve turizm ilişkisinin temelinde turistin kültürel mirası nasıl değerlendirmek isteğinin anlaşılması önemlidir. Bunun nedeni kültürel mirasın somut ve soyut miras olarak çok içerik açısında geniş bir yelpazeye sahip olmasıdır. Turistin kültürel mirası algılaması çeşitli süzgeçlerden geçerek oluşmaktadır. Ancak zaman içerisinde değişen gerçek dünya kişiler imgeler ile sürekli bir değişim söz konusudur.

Şekil 2.3 Yaşanılan çevrenin algılanması (Kuntay, 2004)

Artık küresel bir hal alan dünyada bir miras olarak küresel olarak düşündüğümüz ama aslında yerel özelliklere sahip olan kültürel mirasın algılanması da değişmektedir. Yerel kültürler ile küresel kültür tam olarak etkileşmeden bir sentez oluşturmaktadır. Turizm açısından bakıldığında küresel kültür ve yerel kültür arasında tam bir etkileşimin yada iki taraf için de karlı bir sentezin oluşmamasının nedenleri arasında küresel kültür anlayışının temelinde adından da anlaşıldığı gibi “geniş kapsamlı” bir yaklaşımın bulunması ve “duyarlı olmama”sı bulunmaktadır. Kuntay, 2004 bu durumu şu şekilde açıklamaktadır;

“Az maliyetli, kolay kitle turizmini isteyen turistik baskı karşısında, kimliği oluşturan değerlere saygı ile kazanç arasındaki denge zorlaşmaktadır. Özgün yaratıcılık karşısında, kolay kazanç sağlama baskısına boyun eğme sonucu vardır. ...İki ortam aynı dili konuşmamakta, aynı zamanda, aynı amaçları ve aynı stratejileri kullanmamaktadırlar. Parasal açıdan olduğu gibi, üretim sürecinde de aynı durumda bulunmaktadır”(Kuntay, 2004).

Kültürel çevre ve turistik çevrenin oluşunda çoğu zaman bir tercih yapılmakta ikisinin iç içe geçmesini sağlayacak uygulamalar göz ardı edilmektedir. Kuntay’ın 2004 yılında

yayınladığı kitabında “Kültürel bakımdan tarihin ve medeniyetlerin buluşma noktasında çok sayıda tarihi, arkeolojik ve kentsel sitler, kaleler, dini yerler, yeraltı şehirleri, mezarlar vb. çok sayıda kültürel varlık bulunmaktadır. Bu nedenle, kültürel turizm açısından sorun yer sayısı ile ilgili değildir. Sorun, bölgenin özelliğinde, çekim gücünde, kalitesinde, yoğunluğunda, erişilebilirliğinde ve sunumundadır.” şeklindeki açıklamasında ortaya koyduğu, kültürel alanlarda turizmin oluşmasında ortaya çıkan sorunlar bu alanların değerlendirilmesinde kapsamlı bir düşüncenin gerekliliğidir (Kuntay, 2004). Yönetim planları gibi yaklaşımlar hem kültür ve turizm arasında dengeli bir oluşumu sağlamak için hem de turizmin gerektirdiği temel ihtiyaçları gidermek için çözüm yolu olarak görülebilir.

Kültürel miras alanlarının turizmle değerlendirilmesinde ortaya çıkan sorunlardan biride eğitimsizlik ve yoksulluğun bu alanlar üzerinde oluşturdukları etkilerdir. Kuntay 2004 yılındaki kitabında;

“Yoksulluğun olduğu bir toplumda tarihi ve kültürel mirasın önemi gerilerde kalmaktadır. Her gün binlerce kaçak kazının yapıldığı, tarihi ve arkeolojik sitelerin tahrip edildiği, korunmadığı; camilerinden türbelerinden çinilerin, kapıların, taşların, halıların bir toplumda sosyal verileri, yerel toplumla birlikte değerlendirmek gereklidir. Yerel toplumun ilgisini çekmiyorsa, kültürel turizmin bir anlamı olmayacaktır. Korumanın; ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin bir etmeni olduğunun benimsenmesi bir eğitim sorunudur. Çok disiplini bir çalışmayı gerektirmektedir.”

şeklinde ortaya koyduğu temel noktalar bizlere yoksulluğun ve büyük oranda eğitimsizliğin giderilmeden bir gelişmenin sağlanamayacağını anlatmaktadır (Kuntay, 2004). Eğitimsizliğin bertaraf edilmesi ile birlikte gelişen koruma anlayışı içinde gelişecek turizm beraberinde yoksulluğun giderilmesini de getireceği kültürel mirasa alanlarının bulunduğu yerlerde yaşayan topluma iyi anlatıldığında bu konu birbirini etkileyerek yok olacaktır. Böyle bir ortamın oluşmasını sağlayan ise günümüzde önemi giderek artan “Alan Yönetim Planları”dır.

2.2 Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı

“Sürdürülebilirlik” kavramı turizm konusuna uluslararası düzeyde Labzarota Adası’nda yapılan Sürdürülebilir Turizm Dünya Konferansında ele alınmıştır. Turizm yoğun olarak kaynak tüketen bir sektördür. Diğer sektör ile karşılaştırıldığında hizmetler sektörü gibi sonucunda üretilen bir meta bulunmamakta daha çok doğa ve kültür gibi hassas kaynakların metalaştırılıp belli oranlarda tüketilmesine neden olmaktadır. Turizmde sürdürülebilirlik konusundun uluslararası düzeyde önemsenmesi ve temel yaklaşım olarak belirlenmesinin nedenini bu hassas çevrenin zarar görmesinin engellenmesi oluşturmaktadır. Turizmde

sürdürülebilirlik; gelecek vizyonunu geliştirerek ve yaşatarak, turistlerin ve çekim bölgesinin yaşam kalitesini göz önünde tutan, ihtiyaçlara cevap veren, doğal ve kültürel çevre bütünlüğünü dikkate alan bir turizm şeklidir. Sürdürülebilir turizm uygulamalarında birbiri ile ilişkili olan birçok girdi bulunmaktadır. Ancak bu ilişki içerisinde temel amaç turizm için kullanılan kaynakların günümüz ve gelecek için yaşatılmasıdır. Bu nedenle sürdürülebilir turizm yaklaşımlarında kalıp bir uygulama bulunmamaktadır. Turistik alan olarak değerlendirilen bölgenin sahip olduğu kaynaklara göre şekillenmekte ve o alana özgü senaryolar geliştirilmesi gereklidir.

Turizm günümüzde toplumun temel ihtiyaçlarına bir çözüm olarak düşünülmektedir. Bunun nedeni birçok ülkede turizmin toplumun sosyal, ekonomik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemelere vesile olmasıdır. Sürdürülebilirliğin turizmdeki rolü; turizm sektörüyle ortaya çıkan gelişimin yerel kültürel birikimin ve çevresel dokunun bozulmasına neden olabilmesi nedeni ile günümüz ve gelecek toplumların yaşam kalitelerinin olumlu bir yönde gelişmesini bu gelişmeyi sağlarken de yerine geri koyamayacağımız somut ve soyut kültürel ve doğal değerlerimizi korumamızı sağlamaktır. Günümüz turizm taleplerin yanıt verirken, ayrıca gelecek kuşakların gereksinimlerini göz ardı etmememiz gereklidir. Kuntay 2004 yılında yayımladığı kitabında turizmi geliştirmek için sahip olduğumuz tarihi kamusal mekânları özelleştirerek turistik kullanım için meta haline getirmenin bu alanlar için kimlik kaybına neden olacağına değinmektedir.

Çizelge 2.1 Sürdürülebilir turizm planlama yaklaşımında; varsayım, sorunun tanımı, yöntem ve modeller

Varsayım Temelleri ve Davranış İlişkileri	Turizmde Planlama Sorununun Tanımlanması	Yöntemlere Örnekler	Modellere Örnekler
<p>-Ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel değerlerin bütünüdür, bağlayıcıdır,</p> <p>-Turizm planlama diğer planlama süreçleri ile bir bütündür.</p> <p>-Ruhsal, niteliksel bir planlamadır.</p> <p>-Temel ekolojik süreçlerin korunmasını temel alır.</p> <p>-Biyolojik çeşitliliğin ve sosyal-kültürel mirasın korunmasına çalışır.</p> <p>-Kültür ve kültürler arası geleneklerin korunmasına önem verir.</p> <p>-Ülkeler arası fırsat ve çeşitlilik dengesinde daha iyi bir başarı sağlanmasına çalışır.</p> <p>-Turizm planlaması bir süreçtir.</p> <p>-Planlama ve araçlar aynı köşenin iki yüzüdür.</p> <p>-Turizmin politik boyutu tanımlayıcıdır.</p>	<p>-Turizm sisteminin iyi anlaşılması gerekir.</p> <p>-Amaçlardan hareketle planlama hedefidir. Sorun analizi, sorun ağacı, amaçlar ağacı, seçenekler, proje planlama matrisi süreçleridir.</p> <p>-Özel ve kamu sektörü arasında ve içinde başarılı politikalar ve idari eşgüdüm temeldir.</p> <p>-Bütünleşik kontrol sistemi ve ortak müdahale alanları belirlenir.</p> <p>-Turizmin politik boyutunun iyi anlaşılması gerekir.</p> <p>-Sektörel pazarda başarılı sunum ve yerel gereksinimlere yakışır bir turizm planlaması önemlidir.</p>	<p>-Geleneksel yaklaşımlar yerine stratejik planlamaya önem verilmesi</p> <p>-Bilinçli verimlilik yaratılması</p> <p>-Bilinçli tüketici yaratılması</p> <p>-Bilinçli toplum yaratılması</p> <p>-Girdileri destekleyerek korumak</p> <p>-Politikaları analiz ederek planlama yapmak</p> <p>-Sürekli değerlendirme yaparak planlamaya yön vermek</p> <p>-Ekonomik politikaları geliştirmek</p> <p>-Hedeflerin iyi belirlenmesi</p>	<p>-Uygun bütünleşik modellere yönelmek, bağlı benzer yerlerde benzer bağlantılar kurmak</p> <p>-Kültürel kaynakların kullanımının önemini anlamak</p> <p>-Çevrenin önemini algılamak</p> <p>-Ticaretin ekolojiye önem -vermesi</p> <p>-Her şeyden önce organizasyonu öğrenmek</p>

2.2.1 Sürdürülebilir turizm

Sürdürülebilir turizm, insanın etkileşim içinde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm

kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik gereksinmelerini doyuracak şekilde ve gelecek kuşakların da aynı gereksinmelerini karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir yaklaşımdır.

Sürdürülebilir turizmin gelişme sürecinde ortaya konabilecek ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından ortak hazırlanan bir yayında belirtildiği gibi aşağıdaki şekilde ifade edilebilir. Bu hedefler önem sırasına göre yazılmamış olup, her biri eşit derecede önem taşımaktadır Dünya Turizm Örgütü (WTO) sürdürülebilir turizmi; “İnsanın etkileşim içinde bulunduğu çevrenin bozulmadan korunarak kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ev sahibi bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde yönetildiği bir kalkınma şeklidir.” olarak tanımlamaktadır (WTO, 2004). Sürdürülebilir turizm gelişiminin, toplum ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirerek, turizmin yerel ekonomiye, doğal ve kültürel mirasın korunmasına, ev sahipleri ile ziyaretçilerin yaşam kalitelerinin artmasına etki etmesi beklenmektedir.

Sürdürülebilir turizm ve klasik turizm anlayışı arasındaki farklara bakıldığı zaman; sürdürülebilir turizmde turizm alanının ziyaretçi kapasitesinin daha az olduğu, farklı ve özel ilgi alanlarına hitap eden turizm çeşitlerinin bulunduğu, kar elde etmek yerine çevreyi koruma amacının etkin olduğu ve yerel halk, turistler ve alanda söz sahibi olan yöneticilerin eğitim oranının artırılmasını amaçlayan bir yaklaşım bulunmaktadır.

Sürdürülebilir turizmin 12 temel amacı vardır;

Çizelge 2.2 Sürdürülebilir turizmin amaçları (UNWTO/ UNEP, 2005)

<p>1) Ekonomik Süreklilik</p> <p>Turizm güzergâhlarının ve girişimlerinin başarılarını sürdürüebilmeleri ve uzun vadede fayda sağlamaya devam edebilmeleri için bunların uygulanabilirliğini ve rekabet edebilirliğini sağlamak,</p> <p>2) Yerel Kalkınma</p> <p>Ziyaretçilerin yerelde harcama oranını çoğaltarak, turizmin ev sahibi destinasyona katkısını arttırmak,</p> <p>3) İstihdam Kalitesi</p> <p>İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda ayrımcılık yapılmaksızın, ücret ve hizmet kalitesinin iyileştirilerek turizm ile yaratılan yerel istihdamın sayısını ve kalitesini arttırmak,</p> <p>4) Sosyal Eşitlik</p> <p>Turizm faaliyetlerinden elde edilen ekonomik ve sosyal faydaların genele yaygın ve adil bir biçimde dağıtılmasına çalışmak, yoksul kesime sağlanan fırsatları, gelir ve hizmetleri iyileştirmek,</p> <p>5) Ziyaretçi Tatmini</p> <p>İrk, cinsiyet, engellilik hali veya başka bir ayrımcılık yapılmaksızın, ziyaretçilere güvenli, tatmin edici bir deneyim sunmak,</p> <p>yenilenmeyen kaynakların (temiz su gibi) kullanımını asgari düzeye indirmek,</p> <p>7) Toplumsal Refah</p> <p>Sosyal bozulma ve istismara yol açmadan yerel halkın sosyal yapı ve kaynaklara, imkanlara ve yaşam destek sistemlerine erişimlerini sağlayarak, yaşam kalitelerini muhafaza etmek ve iyileştirmek,</p>	<p>6) Yerel Kontrol</p> <p>Turizmin diğer paydaşları ile istişare içerisinde planlama, yönetim ve bölgede turizmin gelişimi konularında yerel halkı/toplulukları güçlendirmek ve süreçlere dahil etmek,</p> <p>8) Kültürel Zenginlik</p> <p>Tarihi mirasa, özgün kültüre, geleneklere ve ev sahibi toplumların ayırt edici özelliklerine saygı duymak ve bunların değerlerini arttırmak,</p> <p>9) Fiziki Bütünlük</p> <p>Kentsel ve kırsal alanların kalitesini muhafaza etmek, iyileştirmek ve çevrenin fiziki ve görsel açıdan bozulmasını önlemek,</p> <p>10) Biyolojik Çeşitlilik</p> <p>Doğal alanların, yaşam alanlarının ve vahşi yaşamın korunmasını desteklemek ve bunlara verilen zararı asgari düzeye indirmek,</p> <p>11) Kaynakları Verimli Kullanma</p> <p>Turizm tesislerinin ve hizmetlerinin gelişimi ve işletiminde, kısıtlı ve</p> <p>12) Çevrenin saflığı</p> <p>Turizm işletmeleri ve ziyaretçilerden kaynaklanan hava, su ve toprak kirliliğini ve atık üretimini asgari düzeye indirmek. Sosyal bozulma ve istismara yol açmadan yerel halkın sosyal yapı ve kaynaklara, imkanlara ve yaşam destek sistemlerine erişimlerini sağlayarak, yaşam kalitelerini muhafaza etmek ve iyileştirmek</p>
--	--

Sivil toplum kuruluşlarının özellikle 1990'lerden sonra önemini arttırmasıyla, toplumda tarih ve kültür turizmine yönelik ilginin artması, uluslararası kuruluşların Türkiye'de koruma projelerini desteklemeleri, Tarihi Kentler Birliği gibi yerel yönetimleri koruma konusunda örgütleyen birliklerin oluşması da sürdürülebilir koruma anlayışının turizm olgusu üzerinde planlanmasına katkı sağlamıştır.

Turizm ile kültürün birlikteliği iletişim kavramı, ortak değerler, uyumlu yaklaşımlar ve gerçeklere uyan yöntemlerde başarılı olunmadıkça sağlanamaz. Bu birlikteliğin sağlanabilmesi için geniş kapsamlı düşünülmesi, duyarlı olunması, turistik ortam ile kültürel ortamın dengeli bir şekilde oluşturulması, bu iki olgunun birleştirileceği alanda yoksulluk ve eğitimsizlik gibi faktörlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sürdürülebilir bir koruma sağlamada turizm kullanılacaksa ekonomik kaygılardan yaşanacak tahribat engellenmelidir. Kültürel mirasın değerleri tektir ve yerine konulamazlar. Bu durum sürdürülebilir bir korumanın yapılmasının gerekli kılmaktadır. Kültürel miras alanlarının kaybolması ve bozulması evrensel kültür için bir kayıp oluşturur. Yetkin ve sürdürülebilir bir turizm, kültürel değerler üzerine etkileri azaltmakta ve bozulmayı en aza indirmektedir. Kültürel miras alanlarının özellikleri ziyaretçileri, alanı kullananları yani bu alanın planlaması konusunda tüzel veya tüzel olmayan tüm paydaşların yüksek sorumluluk bilince olmalarını gerekli kılmaktadır.

Turistik gelişme ile ortak mirasın korunması için gerekli yasal uyumunu araştırmak gerekmektedir. Bunu yaparken ilgili sosyal sektörlerin çeşitliliği ve komu yönetimlerinin çeşitli seviyelerdeki birlikteliği dikkate alınmalıdır. Yerel toplum özellikle teşvik edilmelidir (Kuntay, 2004). Bu birlikteliklerin ve katılımın sağlanması sürdürülebilir koruma anlayışı içinde turizmin etkin bir şekilde kullanılmasına yardımcı olmaktadır.

Toplumun ortak mirasının turistik amaca yönelik olarak kullanımında, tasarlanmasında, organizasyon ve gerçekleştirme aşamalarına katılmalıdır. Bunun için, kültürel kimliğin tanınması, kültürel etkinliklere katılan sosyal grupların yaşam koşullarının geliştirilmesi de gereklidir. Turistik etkinlikler, kültürel miras kaynakları ile sosyo-kültürün ortak yaşaması, toplumun birçok sektörünün demoktarik ve ortak katılımıyla, turistik hizmetlerin garantisidir (Kuntay, 2004).

Bu kapsamda kültür ve kültürel turizmin temel özelliklerini sıralamak, konunun anlaşılmasını yardımcı olacaktır

- “Her ülkenin kültürel değerleri kendine özgüdür, avantaj ve dezavantaj gibi değerlendirme imkânı vermez.
- Ülkelerin ortak miraslarını öğrenmede toplumlara fırsat sağlar.
- Maddi-manevi kültürel değerler turizm yoluyla maddi değer kazanır.
- Kültürel turizmin kendisi bir propaganda ve reklâm aracıdır.
- Kültürel turizmin mevsimlik olma özelliği yoktur. Turizmin zamana-mekana yayılmasında etkili bir araçtır.
- Kültürel turizm iyi bir planlama, tanıtım ve organizasyonu gerektirir.
- Turistik ürün çeşitlendirilmesinde dünya markası yaratmada en etkili rolü kültürel kaynaklar oynar. Diğer bir ifadeyle, talep yaratma, talep çeşitlendirme, turistik ürün yaratma, ürün çeşitlendirmede kültürel turizm ayrıcalıklı bir yere sahiptir.
- Kültürel turizm, turizmde arz-talep dengesinin sağlanmasında etkin bir güce sahiptir.
- Kültürel turizm temel olarak korumaya olanak sağlar ancak iyi yönetilemediği takdirde kültür varlıklarının yıpranmasına, bozulmasına, değer kaybetmesine de yol açabilmektedir. Başka bir anlatımla, kültürel turizmde önemli olan bir diğer nokta da diğer turizm türlerinde olduğu gibi arz-talep arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Sözelimi, kıyı turizminde kalabalıktan sıkılan, verilen hizmeti beğenmeyen turistin bir başka sahil beldesinden memnun kalması mümkündür. Fakat kültürel turizmde böyle bir seçenek yoktur, ziyaret edilen eserlerin çoğu dünyada tek ya da eşine az rastlanır özelliktedir” (Emekli, 2006).

2.2.2 Kültür turizminde sürdürülebilirlik

Sürdürülebilir turizm; gelecek için perspektifleri geliştirerek ve koruyarak, turistlerin ve ağırlayan bölgenin güncel ihtiyaçlarının yerine getiren, yaşayan canlı sistemlerinin, biyolojik çeşitliliğin, temel ekolojik süreçlerin ve kültürel bütünlüğün göz önüne alındığı estetik, sosyal, ekonomik ihtiyaçlarla birlikte tüm kaynakların yönetimini bütünleştiren turizmdir (Kuntay, 2004).

Sürdürülebilir turizme yönelik tüm tanımlar, kaynakların gelecek nesiller için korunmasına, turizmin çevresel korumaya katkı sağlayacak, olumsuz sosyo-ekonomik etkileri sınırlayacak, ekonomik ve sosyal açıdan yerel topluma yarar sağlayacak biçimde kullanılmasına işaret etmektedir (Akdoğan ve Neşe, 2010).

Dünya genelinde koruma alanlarının toplumun ortak mirası olarak kabul edilmesi insanların farklı kültürlerle olan ilgi ve merakını arttırmıştır. Bu sayede gelişen kültür turizmi kavramı günümüz turistlerinin temel ilgi noktası haline gelmiştir (Abacılar, 2008).

Turizm gelişiminin yoğun olduğu yörelerde, beton binaların artması ve çarpık yapılaşma gibi sorunlar göze çarpmaktadır. Bu sorunlar turistik yörelerin çekiciliğinin yok olmasına ve giderek artan çevresel bozulmalara neden olmaktadır. Bunun için plansız yapılaşmaya ve turistik yörelerin kültürel dokusuna uygun olmayan hiçbir mimari yapıya izin verilmemesi gerekmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu tarihi ve kültürel miras, kültür turizmi için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Türk toplumuna ait olan yerel kültür değerlerinin

korunması konusunda, kültürel miras önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu olan bu kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması için, özellikle tarihi çevrenin korunması, geliştirilmesi ve tarihi çevre içinde yer alan değerlerin turizm amaçlı kullanımlarının sağlanması doğrultusunda, kültürel varlıklara gerekli önemin verilmesi dikkat edilmesi gereken bir konudur. Ayrıca, anıtsal yapıların veya yöre mimarisini yansıtan yapı veya yapı topluluklarının restorasyonları yapılarak, turistik amaçlarla kullanılması yönünde özendirici önlemlerin alınması gerekmektedir.

Kültürü ve kültürel varlıklarının değeri korunduğunda ve iyi yönetildiğinde sürdürülebilir nitelik kazanmaktadır. Miras alanlarının korunmasında karşılaşılan sorunların başında; endüstrileşme, hızlı kentleşme, ikinci konut baskısı ve turizm taleplerinin sebep olduğu olumsuz etkiler görülebilmektedir. Turizmin plansız ve kontrolsüz gelişimi, miras alanlarının taşıma kapasiteleri üzerinde kullanımlarını artırmaktadır. Gerçekleşen taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanılmaları ise, tahrip olmalarına ve hatta yok olmalarına neden olmaktadır. Turistler, kültürel varlıkların potansiyel birer kullanıcılarıdır. Turizm ve kültürel miras arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle, kültür turizmi, kültür miraslarının korunması ve yönetilmesi süreçlerinde etkili bir rol oynayabilmektedir. Turistlerin de kültürel varlıkları kullanan gruplar olduğu göz önüne alınırsa, turizmin etkin bir şekilde kontrolünün sağlanması gerekmektedir.

Dünya turizm örgütü WTO'nun oluşturduğu Sürdürülebilir Turizm Sözleşmesinin 2., 3., 11. ve 5. maddelerinde kültürel varlıklar ve sürdürülebilirlik ilişkisi ele alınmıştır. Bu maddelere göre:

- “Madde 2: insan, kültürel ve doğal ortamları bütünleştirerek, turizm, yardım etmelidir. Ekolojik olarak hassas bölgeler ve özellikle küçük adaların turistik gelişmesinde hassa bir dengeye önem verilmelidir. Doğal kaynaklar ve biyolojik çeşitliliğin azalmasına neden olacak kapasitenin üzerine çıkılmamalıdır.
- Madde 3: özellikle gelişmekte olan ülkelerde dönülmez yanlışlar yerine, yerel kimliği tanıyan ve kültürüne varlıkları üzerine etkileri dikkate alınmalıdır. Turistik etkinliğin yerel toplumun geleneksel dinamiği ve kültürel varlıkları üzerine etkileri dikkate alınmalıdır.
- Madde 5: işbirliği kültürel ve doğal varlıkların zenginliğinin değerlendirilmesi, korunması ve muhafazası için ayrıcalıklı bir kadro yaratmaktadır. Bu yaklaşım, kültürel, teknolojik ve mesleki yeniliklerle, bütünsel planlama yöntemi araçlarını ortaya koymak ve yaratmak için gayretleri bir araya toplayacaktır.
- Madde 11: sürdürülebilir turistik gelişme kapsamında duyarlı bölgelerde, kültür ve çevre açısından bugün ve gelecekteki finansmanlar, yardımlar ve teknik işbirliği için öncelikler kabul edilmelidir. Özellikleri bozulmuş bölgeler özel bir ilgi konusu olmalıdır” (WTO, 2005).

ICOMOS' un 1999 yılında hazırladığı kültürel turizm sözleşmesi ilkelerine göre sürdürülebilir bir kültür turizmi sağlanması için hazırlanacak çalışmalara yardımcı olmak amacıyla bazı kararlar;

- “İç ve uluslararası turizm kültürel alışveriş konusundaki önde gelen araçlardan biri olduğuna göre, koruma ev sahibi topluluğa ve ziyaretçilere yerel kültürel mirasla doğrudan temas kurmaları ve onu anlamaları için iyi yönetilen fırsatlar sunulmalıdır.
- Kültür Mirası Alanları ile turizm arasındaki ilişki dinamiktir ve çatışan değerler söz konusu olabilir. Bu ilişki günümüz ve gelecek kuşaklar için sürdürülebilir bir biçimde yönetilmelidir,
- Kültür Mirası Alanları için yapılan Koruma ve Turizm Planlaması, ziyaretçi deneyiminin kayda değer, memnun edici ve keyifli olmasını sağlamalıdır,
- Ev sahibi topluluklar ve yerli halk koruma ve turizm için yapılacak planlamaya katılmalıdır,
- Turizm ve koruma etkinlikleri ev sahibi topluluğa yarar sağlamalıdır,
- Turizm teşvik programları Doğal ve Kültürel Miras değerlerini korumalı ve geliştirmelidir” (<http://www.icomos.org.tr>).

Yukarıda belirtilen bu maddeler sürdürülebilirlik ve yönetim olmadan sağlanamazlar. Doğal ve kültürel miras tarihi anlatan kaynaklar olarak bilinirler ve bu kaynakların her biri eşsiz özelliklerdedirler. Essiz olmalarının nedeniyle sahip oldukları bu yoğun hassasiyet, geleceğe aktarılmasında sürdürülebilirlik anlayışının temel alınmasını zorunlu kılmaktadır. Dünya üzerinde kullandığımız pek çok kaynak için alternatif çözümler üretilerek yerine yenileri konulabilirken turizm kaynağı olarak ele aldığımız kültürel miras alanlarının bir eşinin olmayışı onları ekonomik açıdan bir girdi olarak kullandığımızda hassas bir koruma-yaşatma anlayışının benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kültürel miras turizm açısından değerlendirilirken çağdaş dünyanın fiziksel ve entelektüel durumunu göz önüne almamız gerekmektedir. Kültürel mirasın yerel halk ve gelecek turistler tarafından anlaşılabilir olmasını sağlamak amacıyla yapılacak düzenlemelerin zorunluğu ortada olmasına rağmen bu düzenlemelerin yapılmasında hassas olan dokunun zarar görmemesi öncelikli olmalıdır.

Kültürel miras alanlarının sahip oldukları özellikler bakımından hitap ettikleri çevrede değişmektedir. Miras alanlarının bazıları dünya çapında öneme sahipken diğerleri ülkesel hatta sadece yerel öneme sahip olarak tanımlanabilir. Ancak bu önem, turizm açısından bakılacak olunursa, eğitim, medya, teknolojiye faydalanma, erişilebilirliğin artırılması, farkındalık yaratma, etkinlikler vb. aktivitelerin düzenlenmesi gibi yöntemlerle hitap ettiği çevreyi genişleterek geniş çapta kitlelere ulaşılabilir. Farkındalığın ve bilinirliğin artırılması miras alanlarının uzun süre yaşamasına olanak sağlayacak bilinçlenmenin, maddi ve manevi desteğin oluşmasında etkili olmaktadır. Yerel halk arasında korum-yaşatma bilincinin artması,

halkın sahip olduğu kültürel geçmişine bağlanmasına, somut olan değerleri korumasına ve soyut kültürel değerlerini yaşatmak için gerekli çabayı harcamasına olanak sağlamaktadır.

ICOMOS 1999 yılında Meksika’da düzenlediği toplantının sonunda yayınladığı “Uluslararası Kültürel Turizm Sözleşmesi” nde kültürel miras ve turizm ilişkisinin günümüz ve gelecek için sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesinin üzerinde durmaktadır. Sözleşmenin 2. İlkesinde özellikle üzerinde durulan kültürel miras ve turizm ilişkisinde sürdürülebilirliğin sağlanması gerekliliği şu maddeler ile açıklanmaktadır;

- “Kültürel çeşitlilik ve sosyal gelişim için önemli bir temel oluşturan kültürel miras alanları, herkes için değerlidir. Yaşayan kültürlerin, kültürel alanların, koleksiyonların fiziksel ve çevreyle ilgili bütünlüklerinin, çevresel çerçevelerinin uzun erimli korunması ve yaşatılması, sosyal, ekonomik, politik, yasal, kültürel ve turizm gelişim politikalarının temel bileşenlerinden olmalıdır.
- Kültür mirası kaynakları veya değerleri ile turizm arasındaki ilişki dinamiktir; sürekli değişirken, fırsatların yanı sıra riskler ve çatışma yaratır. Turizm projeleri, etkinlikleri ve gelişmeleri olumlu sonuçlar vermeli; ziyaretçinin gereksinim ve istekleri karşılanırken, kültür mirası ve yerel halkın yaşam tarzı üzerinde oluşacak olumsuz etkiler en aza indirgenmelidir.
- Koruma, yorum ve turizm geliştirme projeleri söz konusu yerin kültürel değerlerinin özel, fakat genellikle karmaşık veya çatışan yönlerinin çok iyi anlaşılması üzerine kurulmalıdır. Bu değerlerin anlaşılması ve takdir görmesi yönünde bir gelişme sağlamak için, araştırma ve danışma süreçlerinin sürdürülmesi önemlidir.
- Kültür varlığı değeri taşıyan yerlerin ve koleksiyonların özgünlüğünün korunması önemlidir. Bu onların geçmişten kalan maddi varlıkları, barındırdıkları anılar ve soyut geleneklerinde anlatım bulan kültürel önemlerinin temel bileşenidir. Kültürel mirasın daha iyi anlaşılmasına ve değerlendirilmesine katkıda bulunmak için hazırlanan programlar tarihi alanların ve kültürel deneyimlerin özgünlüğü açıklamalı ve yorumlamalıdır.
- Turizmi geliştirme ve altyapı projeleri kültür mirası alanlarının estetik, sosyal ve kültürel boyutlarını, doğal ve kültürel peyzaj değerlerini, biyolojik çeşitlilik özelliklerini ve daha geniş ölçekte görsel çerçevesini dikkate almalıdır. Yerel malzeme kullanımı tercih edilmeli, yerel mimari üsluplar veya sivil mimari gelenekleri gözetilmelidir.
- Kültürel alanların turizme açılmasından önce, yönetim planları yapılarak, kaynağın doğal ve kültürel değerleri saptanmalıdır. Daha sonra, özellikle artan ziyaretçi sayısının yerin fiziksel özellikleri, bütünlüğü, ekolojisi, biyolojik çeşitliliği, yerel erişilebilirlik, ulaşım sistemleri ve ev sahibi topluluğun sosyal, ekonomik ve kültürel esenliği üzerinde yaratacağı değişimin kabul edilebilir sınırları belirlenmelidir. Eğer olası değişim kabul edilen sınırı aşıyorsa, öneri proje gözden geçirilmelidir.
- Turizm faaliyetlerinin ve gelişiminin belirtilen yer veya topluluk üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere, sürekli izleme programları oluşturulmalıdır”(ICOMOS,1990).

Miras alanlarının yönetiminde sürdürülebilir turizmin kullanılması yerel halkın yaşam seviyesini yükseltmesi ve yeni iş olanakları yaratması gibi ekonomik etkileri vardır. Ekonomik gelişme, sosyo-kültürel gelişmeyi de beraberinde getirmektedir. Yerel halkın toplum bilincinin yükselmesi, korumaya yönelik yatırımların da artmasını sağlamaktadır. Kültür turizmiyle elde edilen ekonomik kazanç, kültürel mirasın korunması için gerekli finansal desteği de yaratabilmektedir. Çevreyi ve kültürel mirası koruma adına yapılan harcamalar, uzun dönemde ekonomik açıdan olumlu bir gelişmeye neden olmaktadır. Bu

nedenle kültür turizmi ve kültürel miras, sürdürülebilirlik ve birbirlerine gereksinim duyan iki olgudur.

Turizm, geleneksel kültürü tekrar canlandırabilir ve gelirlerin artmasında doğrudan fayda sağlayabilir. Kültürel anlamda turistlerle bilgi alış verisi sağlanmasında etkili olabilir. Turizm, eski yapıları, yeni kimlikleriyle yaşamalarını sağlayacak düzenlemeleri özendirir. Bir anlamda eski binaları, değerleri kaybedilmeden, modern bir görünüme kavuşması konusunda etkili rol oynamaktadır. Bu sayede çekicilikleri de artırılmış olmaktadır (Kuntay, 2004). Kültürel varlıkların turistler tarafından ziyaret edilmesi, yerel halka ve hükümetlere çok çeşitli yararlar sağlayabilmektedir. Kültürel veya miras turizmi, hem yerel halkın hem de turistlerin, bölgenin tarihi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmaları konusunda oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Turistler tarafından ziyaret edilen bir yörede, çevreye daha dikkat edildiği gözlenmektedir.

Kültür turizminde sürdürülebilirliğe engel olan etkenlere bakarsak bunların en başında turistlerin aşırı kullanımı gelmektedir. Bu durum aşırı kalabalıkla birlikte trafik, çöp, gürültü ve kaynakların kapasitesinden fazla kullanılarak zarar görmesine neden olmaktadır. Diğer bir sorunda turizme bağımlılıktır. Turistlerin davranışları da sürdürülebilirliğin zarar görmesine neden olan etkenlerdendir. Düzenlenmemiş turizm altyapıları, kültürel özellikler üzerindeki kontrolün kaybedilmesi, varlıkların fiziksel bozulmaları sürdürülebilirliğin sağlanamamasının diğer nedenleridir.

Doğal ve kültürel kaynakları üzerinde turizmin olası tehditlerini en aza indirmek ve turizmin faydalarını maksimize etmek için turizm yönetiminin dikkatli bir şekilde planlanması ve izlenmesi gerekmektedir. Turizm Yönetim Planında temel sorunlar yönetim stratejilerine adapte gelişim, paydaşların katılımcı bir planlama sürecine dâhil edilebilmesi ve yer alabilmesidir.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM YÖNETİM PLANI

Turizm Yönetim Planı; turizmin gelişmesiyle ortaya çıkabilecek olası tehditler ve fırsatları tarif eden yazılı ve onaylanmış bir belgedir. Bu planlar; çevresel, sosyal, kültürel, siyasi ve hukuki yönler temelinde turizmin gelişmesi için bir vizyon üretmektedir. Bu vizyon belgede tanımlanması gereken belli zaman periyotlarını içerir ve vizyonu gerçekleştirmek için ortaya konulması gereken işi tanımlar. Ayrıca turizm faaliyetlerini izlemek için kontrol önlemlerini belirlemektedir. Turizm Yönetim Planı bir vizyon iskeletini içermektedir, bu iskelet içerisinde belirli görevleri tamamlamak için gerekli somut zaman aralıkları verilmektedir. Bir Turizm Yönetim Planını geliştirmek için hazırlık aşaması önemlidir ve bu aşamaya daha iyi bir yönetim planı geliştirmek için daha fazla zaman ayrılmalıdır. Planın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi ve tamamlanabilmesi için birçok farklı paydaşın planlama sürecine dâhil olması nedeniyle Turizm Yönetim Planlaması bir zorunluluktur. Bu paydaşlar farklı, bazen çelişkili çıkarılara sahiptir ve aynı zamanda koruma ve turizme yönelik farklı tutumlara sahip olabilirler. Turizm Yönetim Planı ile oluşturulan vizyon ilgili tüm paydaşlar tarafından tercihen rızaya dayılı bir süreç içerisinde tanınmalı, anlaşılmalı ve desteklenmelidir.

Turizm Yönetim Planının faydaları;

- Daha verimli ve daha düşük maliyetli bir şekilde sonuçlar elde etmeye yardımcı olan bir araçtır.
- Öncelikleri gösterir, turizmin gelişmesinin yol açtığı sorunlara dikkat çeker ve bu sorunların çözümlerini ortaya koyar.
- Nelerin yapılması gerektiğini ve tanımlanan görevlerin yürütülmesinden kimin sorumlu olduğunu açık bir şekilde tanımlar.
- Korunan alanda sorumlu yöneticiler, yerel yönetimler ve tur operatörleri tarafından tamamlanması gereken görevlerin planlanmasına yardımcı olur.
- Sürekli ve tutarlı turizm yönetimi sağlar ve neler yapılacağını yanı sıra neden, ne zaman ve nasıl yapıldığı konusunda gelecekteki yöneticileri bilgilendirir.
- Tüm ilgili paydaşlar ve planlama sürecinin başından itibaren daha geniş bir kamu hakkı için sürdürülebilir turizm yönetiminin hedeflerini anlatır. Bu süreç boyunca

paydaşların destek ve katılımlarını sağlar. Ayrıca uyuşmazlıkların erken aşamalarındaki saptanmasına yardımcı olur.

- Kültürel miras alanı ziyaretçileri ve turizm işletmecileri için düzenlemeleri, kısıtlamaları ve kontrol ölçütlerini açıklar.
- Ulusal ve uluslararası sürdürülebilir gelişme stratejilerinde Turizm Yönetim modelini tanımlar ve destekler.

3.1 Yönetim Planının Mantıksal Süreci

Yönetim planı süreci farklı ardışık aşamalara ayrılmış mantıksal bir süreçtir.

Birinci aşama (Başlangıç) planlama sürecinin arka planını ve tüm paydaş grubunun nasıl oluşturulacağını açıklığa kavuşturur. İkinci aşama planlama sürecine katılacak olan kilit paydaşları tanımlar ve bunların arasındaki işbirliğini oluşturur. Gelecekteki turizm gelişimi hakkında alınacak kararlar ilgili temel bilgi üçüncü aşamada derlenir. Dördüncü aşamada üçüncü aşamada oluşturulan bilgi, Turizm Yönetim Planı vizyonun geliştirilmesinde temel alınır. Beşinci aşamada, oluşturulan vizyonu gerçekleştirmek için ana hedefler ve amaçlar üzerinde uzlaşılmalı ve bu amaçlar ve hedeflerin nasıl başarılacağı tanımlandığı iş planı oluşturulmalıdır. Altıncı aşamada, Turizm Yönetim Planının potansiyel etkileri dikkatlice izleyeceğinden ve yöneteceğinden emin olmak için etki yönetim stratejileri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmalıdır. Yedinci aşamada, yönetim planının gerçekleştirildiğini ve paydaşların uygun şekilde yer aldığını hakkında bilgi sahibi olmak için geri bildirim ve gözden geçirme süreçleri tasarlanması gerekmektedir. Sekizinci ve son aşamada, plan onaylarıyla ilişkilidir. Bu rehberin sonunda yer alan Turizm Yönetim Plan şablonu, plan için kontrol listesini içerir.

Turizm Yönetim Planı turizmden etkilenen tüm paydaşları içeren katılımcı ve müzakereci bir sürecin ürünü olmalıdır. Geliştirilmesini içeren tüm evrelerde geniş bir kitlede bilinirliği sağlanmalıdır. Tüm planlama süreci içerisinde sorumluluğu alan yapı açıkça tanımlanmış ve iyi yerleştirilmiş olmalıdır. Alandan sorumlu olan yönetim stratejilerin geliştirilmesinden sorumlu olması nedeni ile Turizm Yönetim Planı sürecini koordine etme sorumluluğunu da üzerine almak zorundadır. Korunan alan içerisinde sorumlu olan diğer paydaşlar turizmin planlanma sürecinde de önemli bir rol

oyunmaktadır. Bölgenin kültürel, tarihi ve çevresel çeşitliliği hakkında bilgileri, becerileri ve deneyimleri hem koruma hem de turizm yönetim süreci için oldukça değerlidir.

Planlama süreci boyunca, birçok alanda uzmanlıkları ve tecrübeleri nedeniyle yerel halkın ve uzmanların katılımına ihtiyaç olacaktır. Bilgi birikimleri ve becerileri, plan için gerekli olan değerlendirmelerin yanı sıra temel bilgilerin tamamlanması yönünde kullanılmalı ve eklenmelidir. Planın geliştirilmesinde kullanılan bilgi sadece uzmanlar ve eksperlerde değil aynı zamanda yöneticiler, ekonomistler, yerel halk ve tur operatörlerinden elde edilmelidir.

Hazırlanan ve onaylanan bu plan birçok farklı paydaş tarafından kullanılacaktır. Bunlar;

- Korunan alanlardan sorumlu yönetim organları,
- Bu alanda turizm ve korumayla ilgilenen STK'lar,
- Turizm olanakları sağlayan tur operatörleri ve bireyler,
- Yerel topluluklar, yöneticiler ve politikacılar,
- Korunan alan sorumluları,
- Farklı alanlarda bilim insanları ve uzmanlar.

3.1.1 Yönetim planının uzunluğu

Planın uzunluğu korunan alanın sahip olduğu değer çeşitliliği ve amaçlanan vizyonun kapsamı ile doğru orantılıdır. Teoride Turizm Yönetim Planı; tutarlılık, güvenilirlik ya da pratik kullanımı kaybetmeden mümkün olduğunca kısa olmalıdır. Fakat bu oldukça zordur. Planı hazırlayacak bireyler unutmamadır ki bu plan sadece korunan alan yönetimi tarafından değil aynı zamanda turizmde ve alandan etkilenene her kez tarafından kullanılacaktır. “Tam” bir plan oluşturmak çok uzun ve ayrıntılı bir belge oluşmasına neden olabilir. Ancak “tam” bir plan hazırlamaktan çok uygun ve etkili bir plan hazırlamak planın hayata geçmesini kolaylaştırır ve tüm paydaşlar tarafından anlaşılabilirliğini artırır. Eklenmesi, değişmesi ve güncellenmesi gereken şeylerin neler olduğunu anlamak için plan sürekli olarak izlenmeli ve yeniden değerlendirilmelidir. Bu nedenle bir yönetim planı asla tamamlanmış olamaz.

3.1.2 Yönetim planının zaman çizelgeleri

Koruma genel olarak uzun vadeli bir süreçtir, bu nedenle çok uzun vadeli bir yönetim planı gerekmektedir. Ancak turizm sektöründe değişiklikler hızlı bir şekilde ortaya çıkabilir ve fiziksel, sosyal ve ekonomik ortamlar üzerinde büyük etkileri olması nedeniyle Turizm Yönetim Planlarını kısa periyotlar halinde hazırlamak daha etkili olmaktadır. Sürdürülebilir Turizm Yönetim Planı bu iki farklı ihtiyacı karşılayacak üç aşamalı bir zaman çizelgesine ihtiyaç vardır. Bunlar;

- Uzun süreli veya "stratejik planlama":
  - Turizm Yönetim Planı için kapsamlı ama gerçekçi hedefleri içerir.
  - Süre: 5-10 yıl
- Orta vadeli veya "taktik planlama":
  - Uzun vadeli hedeflere ulaşmak için orta vadeli adımları tanımlar.
  - Süre: En fazla beş yıl
- Kısa süreli veya "operasyonel planlama":
  - Orta vadeli hedeflerin yerine getirilmesi için gerekli olan belirli faaliyetleri içerir.
  - Süre: Bir yıl

3.2 Paydaş katılımı

Paydaş katılımı yönetim planı çalışmalarının temelini oluşturması açısından oldukça önemlidir. Yerel halk başta olmak üzere planlama alanında hazırlanan planlardan etkilenen kamu ve özel sektör ile sivil toplum örgütleri vb. içeren tüm paydaşların bu sürece dahil olması yönetim planının benimsenmesi ve doğru kararlar verilmesi açısından dikkate alınmalıdır.

3.2.1 Planlama süreçlerine yerel nüfusun katılımı

Yönetim planının oluşturulmasının temel amaçları kaynak yönetimini toplumsal bir seçim olarak tanımlar. Yani, tüm toplum planlama ve karar alma sürecine katılmalıdır. Geleneksel olarak, planlama uzmanlar ve devlet yetkilileri tarafından yapılması, planlanan geliştirmeden etkilenen insanlara ancak planlama sürecinin sonuna doğru danışılması ve

sürece çok az katkı sağlama imkânları olmasıyla sonuçlanmaktadır. Böylelikle yerel nüfusun planlama sürecine neredeyse hiç etkisi olmamakta ve karar alma sürecine ise genelde hiç katkı sağlayamamaktadırlar.

Planlamada çağdaş yaklaşımlar, yerel nüfusun planlama süreçlerinin yönetimine katılımını iki önemli sebeple benimserler;

- Demokrasi; Demokratik toplumlarda bireylerin, genel seçimlerle planlama yetkililerini ve karar verenleri dolaylı olarak seçmesinin dışında, sürdürülebilir gelişim kavramının en temel ilkelerinden biri yerel nüfusun planlama süreçlerine daha doğrudan katılımıdır.
- Planlamanın Başarısı; Yerel toplumun üyeleri planın uygulanmasını etkiler
  - Planlamada belirlenen kurallara uymalıdır.
  - Planlamada gelişen bazı etkinlikleri yerine getirmeleri gerekebilir.
  - Planda belirlenen hedeflere ulaşmak için gerekli kaynakları sağlayabilirler.

Planın uygulanmasının başarısı, böylelikle halkın hedeflerin ulaşmasına ne kadar istekli olduğuna bağlıdır. Eğer insanlar planlama sürecinin başından beri katılım gösterebilirlerse ve hedefleri ve amaçları gerçekten etkileyebilirlerse, plan ile özdeşleşmeleri ve uygulanması konusunda sorumluluk duymaları o kadar ihtimal dâhilindedir.

3.2.2 Turizm yönetimi planlamasında paydaş katılımı

Yönetim kurumları yerel nüfusun katılımını sağlamak istediğinde, bunu paydaş katılımı kavramını kullanarak yaparlar. Bu, tüm nüfusun gerçekten katılmadığı hiçbir planlama sürecinin olmadığı anlamına gelmez. Ancak çoğu durumda, toplumsal grupların bireyler kendi gruplarını ve onların çıkarlarını temsil ederler. Bu temsilciler, yönetimi daha kolay olan, daha küçük bir paydaş grubu oluştururlar.

Sürdürülebilir Turizm Yönetim Planlamasında paydaşlar, turizm gelişiminden ve miras alanlarının korunması ile ilgilenen ve/veya bundan etkilenen tüm bireylerdir. Bu kişiler, planlama sürecine erken aşamalarda katılmalıdırlar.

Sürdürülebilir turizm gelişimi, özellikle, turizm bölgesinin yerel nüfusunun istek ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasının ve saygı duyulmasının önemini üzerinde durmaktadır. Turizm gelişimi genelde toplumsal yönetimin birincil konularından değildir, dolayısıyla ancak tüm paydaşlar karar verme sürecine dâhil edilirse etkin şekilde yönetilebilir.

Sürdürülebilir turizm gelişiminin hedeflerine, ancak bölgede turizmin içinde bulunan insanlar Turizm Yönetim Planına uygun davranırlarsa ve sürdürülebilir turizm gelişimi görüşüne inanırlarsa ulaşılabilir.

Turizm Yönetim Planı geliştirilirken paydaş katılımının önemli olmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir;

- Korunan alanlarda yaşarlar ve turizm ile koruma yöntemlerinden etkilenirler.
- Turizm endüstrisi ile uğraşırlar (doğrudan ya da dolaylı) ve bu sebeple turizm gelişimini etkilerler.
- İşyerleri genelde bölgedeki doğal kaynaklar ve hizmetlerden yarar sağlamaktadır.
- Sürdürülebilir turizm gelişimi hedeflerine ulaşmak için bazı görevlerini yerine getirmeleri gerekebilir.
- Doğal kaynaklarda büyük bozulma ve tükenmeye sebep olabilirler.
- Kendileri için doğal ve kültürel mirasın korunması gereken gelecek nesillerin bir kısmını oluşturmaktadırlar.

Bir Turizm Yönetim Planının geliştirilmesi ulusal ve bölgesel koruma stratejileri ve korunacak alan üzerinde oluşturulan politikalarla gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, gelişim bölgesindeki tüm paydaşlar da bu bölgesel şartnamelere uygun davranmaları için yönlendirilmelidir. Bu aşamadan sonra, tüm paydaşların inandığı - benimsediği ve sürdürülebilir turizm gelişimi ile kültürel mirasın korunması ilkelerine dayalı ortak bir amaç yaratmak yöneticinin görevidir. Bu durumda şu sonuca varılabilir, özellikle sonuçların doğal ve tarihi çevreye olumsuz etkileri olma ihtimali varsa, paydaşlar sonuçların kendi isteklerine göre olmasını bekleyemezler,

Turizm sektörü, çok çeşitli ürün ve hizmetleri içerir ve yerel ekonomin yanı sıra turizm bölgesinin kültürü ile yaşam koşullarını da etkilemektedir. Turizme dâhil olan, yerel turizm hizmet sağlayıcıları, esnaflar, otelciler gibi bir çok çeşitli insan bulunmaktadır.

Bunun ötesinde, tüm yerel nüfus turizm gelişiminden etkilenmektedir. Turizm yönetiminin planının hazırlanması, aynı zamanda tüm bu farklı paydaş gruplarının hangilerinin süreç için önemli olduğuna kadar vermek anlamına gelmektedir. Yerel nüfusun turizme doğrudan dâhil olmayan kısımlarını hariç tutmama konusunda dikkatli olunmalıdır.

Paydaşların belirlenmesi ve gruplandırılmasında kullanılacak çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bunlardan biri, tüm paydaşların daha küçük ortak özellik gösteren gruplar veya “anahtar paydaşlar” olacak şekilde bölünmesidir. Paydaşlar, devlet, devlet dışı ve özel sektörler ile yöresel ve yerel topluluklardan olabilirler ve birincil olarak politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, yasama veya çevresel gibi odak geçmişlerine göre gruplandırılabilirler. Başka bir yöntem ise onları mesleki grup ve genel grup olarak bölmektir.

Mesleki Gruplar

- Turizm ve / veya proje bölgesinin alan gelişimi ile ilişkisi olan bireyler, gruplar ve örgütler
- Ek olarak: çeşitli alanlarda meslek sahipleri – uzmanlar (örnek; turizm, bölgesel gelişim, yasama, doğal ve tarihi anıtların korunması vb.)

Genel Gruplar

- Turizm ile hem doğrudan ilişkisi olmayan hem de turizmden doğrudan etkilenmeyen bireyler, gruplar ve örgütler. Bu grubun sürece katılımı son derece önemlidir. Turizm, halkın yaşam standardını güvence altına almada ve hatta yükseltmede ekonomik ve sosyal olarak önemli bir araç olduğundan, kamu ile iletişim ve “onların” bölgesindeki turizm gelişimi ile ilgili konularda onlardan alınacak danışmanlık çok büyük önem taşır.

Hazırlık aşamasında, Turizm Yönetim Planlamasının yöneticilerinin, Turizm Yönetim Planının geliştirilmesi için en önemli paydaşları belirlemeden önce bölgedeki paydaşlar hakkında bilgisinin olması önemlidir. Ancak koruma alanı yönetim paydaşları belirlenmektedir ve Turizm Yönetim Planının başarısında kimlerin hayati önem taşıdığını hızlıca belirlenmelidir.

Paydaş listesi, korunan alanın boyutuna ve özellikleri ile korunan alan içindeki turizm gelişiminin mevcut durumuna göre değişiklik göstermektedir. Katılımcı paydaşların listesi, Turizm Yönetim Planlaması süreci boyunca değişebilir.

Turizm Yönetim Planlamasında paydaşlar

- Komşular ve sakinler (yerel toplumlar),
- Çiftçiler, ormancılar, avcılar ve balıkçılar,
- Otelciler, restoran sahipleri, turist rehberleri gibi turizm sağlayıcılar,
  - Tur operatörleri ve turizm acenteleri, yerel iş adamları, esnaflar
- Yerel yetkililer: belediyeler, yerel yönetim, yerel STK'lar,
  - Eğitim kurumları (okullar, üniversiteler, vb.) , araştırma merkezleri, ziyaretçi medya

Turizm yönetime planına ve koruma alanına karşıt olanların veya şüphe ile yaklaşanların planlama çalışmalarından hariç tutulmaması önemlidir. Planlama çalışmaları sürecinde değerlendirilmesi gereken ancak üretkenliğe zarar verici fikirler sunacak olsalar da; etkin Turizm Yönetim Planının geliştirilmesinde hayati önem taşıyabilirler. Turizm yönetimi planı hazırlık sürecini kontrolden çıkmaması için, paydaş katılımının boyutunu ve ölçeğinin denetim altında tutulması gerekmektedir. Anahtar paydaşların belirlenmesi sürecinde karşılaşılabilecek zor sorunlardan biri paydaşların gruplarını iyi temsil etmesinin nasıl kesin olarak sağlanacağıdır.

Paydaşlar belirlemede aşağıda belirtilen konular hakkında özenli çalışma ve düşünme gerektirir;

- Paydaşlar nasıl belirlenmeli,
- Katılımlarını nasıl teşvik edilmeli,
- Paydaşlar ile çalışmayı kimler sağlamalı,
- Turizm geliştirmenin ve korumanın temel amaçları nelerdir.

Turizm Yönetim Planlama süreci yöneticileri, paydaş katılımı hazırlığının ilk aşamalarının zaman alıcı olacağına hazırlıklı olunmalıdır. Paydaşlar, Turizm Yönetim Planlamasının her aşamasına dâhil olmalıdırlar. Paydaşların katılımı ilk olarak kapasite-geliştirme sürecinin bir kısmını oluşturur ve ikincil olarak “ortak ilgi konusu” oluşturarak

ortak vizyona ulaşılmasını sağlar. Bu da paydaşların, tarihi ve kültürel mirasın neden değerli olduğunu, neden önemli olduğunu ve neden bunların kaybının veya zarar görmesinin engellenmesi gerektiğini anlamalarını sağlar. Paydaşlar, kendi özel bilgileri ile katkı sağlayabilirler ve bu nedenle yararlı birer bilgi kaynağıdırlar. Bu ilgili tüm bilginin dâhil edilmesini sağlar ve bilginin hem inanılabilirliğini hem de güvenilirliğini kesinleştirir.

Vizyon oluşturma adımlarında, hedeflerin ve amaçların yaratılması ile etki yönetim sürecinde gözlem ve onay sırasında, paydaşların kendi fikirlerini geliştirme ve bölgedeki turizm gelişimi üzerinde karar verme fırsatları olur. Bu turizm yönetiminin paydaşlar tarafından sahiplenilmesi ve planı uygulamada katılım göstermeleri sonucunu doğurur.

3.2.3 Katılım yöntemleri

Plan gelişiminin farklı aşamalarında paydaş katılımı için uygulanacak farklı yöntemler bulunmaktadır. Paydaş katılımının önkoşullarından biri, tüm paydaşlara turizm yönetimi planlama süreci ile ilgili bilgi sağlanmasıdır. Etkin katılım için bir diğer gereklilik ise, paydaşların kapasite geliştirilmesi, farkındalık oluşturulması ve eğitim süreçleri aracılığı ile planlama sürecinde rol almalarının sağlanmasıdır.

nkoşul 1: Bilgi ve Danışma

İlk olarak, kamuya Turizm Yönetim Planının amacının, nedenlerinin ve niyetlerinin iyi anlaşılması için kapsamlı bilgi sağlanmalıdır.

- Bilgi sağlanması: nemli belge ve planlarının sunulması, önemli etkinlikler ile ilgili raporların sunulması, deneyim ve bulguların paylaşılması, tekliflerin ve sonuçların paylaşılması, vb.
- Yerel halkın sürece dâhil olmak için teşvik edilmesi, sürece ilgililerinin arttırılması, vb.
- Detaylı bir turizm gelişimi sürecinde rehberlik edilmesi, başarılar ve henüz yapılacak çalışmalar, geçmiş bilgisi ve uygulama yöntemleri ile ilgili bilgilendirmeler vb.
- Turizmi ve gelişimini tanıtmaq, desteklemek, önemini yerel halka anlatarak diğer etkinlikler ve bölgedeki ve / veya önemli görülen diğer görevlerin arasına katılmasını sağlamak.

Konular hakkındaki bilgiler, yöntemler ve yönetim planlama sürecinin çıktıları, tüm paydaşlara ve genel kamuya tüm planlama süreci boyunca zamanında sunulmalıdır. Yönetim planı geliştirilmesinin tüm aşamalarında bu danışma sürecinin amacı paydaşlarla sürekli ve etkin iletişim ve bilgi paylaşımını sağlamaktır. Paydaşları sürekli olarak bilgilendirmek sadece paydaşların katılımını sağlamaz, aynı zamanda Turizm Yönetim Planından etkilenen insanların bilgilenererek konu hakkındaki fikirlerini sürecin erken aşamalarında belirtebilmeleri sağlandığı için çatışmaların önlenmesi için de yararlıdır.

Önkoşul 2: Kapasite-geliştirilmesi, farkındalık oluşturulması ve eğitim

Paydaş katılımının etkin hale getirilmesinin önkoşulu, yerel toplulukların gerekli karar verme yetkinliği ile turizm yönetimini gerçekleştirmek için gerekli beceri ve bilgi ile donatılmasını sağlamaktır. İlk olarak paydaşlar ve genel kamu turizmin kültürel miras alanları üzerine etkisi, sürdürülebilir turizm gelişiminde örnek yönetim uygulamaları ve Turizm Yönetim Planlamasının gereklilik ve faydaları ile ilgili eğitilmelidir. Farkındalık oluşturmanın ve eğitimin bu aşaması, medya kampanyaları, kamuya açık dersler ve seminerler, sergiler vb. gibi farklı yöntemler ile gerçekleştirilebilir. Paydaşlar turizm yönetimi ile ilgili bilgi sahibi olmalı, amaçlarına ilgi duymalıdır ve potansiyel faydaların onlar tarafından açıkça anlaşılması sağlanarak planlama sürecine katılmaları teşvik edilmelidir. Kapasite geliştirilme etkinlikleri tüm paydaşların yönetim planlama sürecine katılım kapasitesini geliştirme ve güçlendirmeye yardımcı olur.

Kapasite geliştirmenin konuları

- Temel bilgilerin ulaşılması, analiz edilmesi ve yorumlanması,
- Etki değerlendirilmesi ve değerlendirilmesi,
- Etki yönetimi, karar verilmesi, gözlem ve uyarlamalı yönetim,
- Sürdürülebilir turizm gelişimi,
- Hedeflerin ve amaçların onay mekanizmaları,
- Koruma ve tarihi miras konularında turizm konusunda mesleki insanların eğitilmesi,
- Sürdürülebilir turizm uygulamaları hakkında tüm paydaşlar arasında iletişim ağı ve ortaklıklar oluşturularak bilgi değiş tokuşu ve işbirliği sıranabilir.

Kapasite geliştirme ve eğitim yöntemleri yeterli zaman ve insan, finans ve teknik kaynaklar gerektirir. Kapasite geliştirmenin, kamusal eğitim ve katılımcılı süreçler ile ilgili deneyim sahibi uzmanlar tarafından yürütülmesi önemlidir.

3.2.4 Bilginin sunumu

Toplanan bilginin sunumu, çoğu ülkede, turizm yatırımlarının (altyapı) onayı için yasal bir gereklidir. Teklif edilen turizm geliştirmeleri için ayrıntılı bilgi ondan etkilenecek herkesin erişimine açık olmalıdır. Bilgi açık bir şekilde sunulmalı ve tüm paydaşların anlaşılacağı şekilde yazılmış olmalıdır. Paydaşlara bu bilgiyi okuyacak ve anlayacak ve teklifler hakkındaki düşüncelerini belirtecek yeterli zamanın verilmesi gereklidir. Turizm yönetimi planlama süreci için, özellikle turizm geliştirilmesi hakkında tekliflerinin etki değerlendirmesi ve karar verilmesi aşamaları ve belirli yerlerde etkinlikler sırasında önemli hale gelmektedir.

3.2.5 Katılım teknikleri

Planlama sürecinin çeşitli aşamalarında faydalı olabilecek çeşitli katılım teknikleri bulunmaktadır. Üyeleri plan geliştirilmesi sürecinin tümüne katılan çoklu bir paydaş grubu oluşturmak en önemli katılım tekniğidir ve çok dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır. Her bir etkinlik için, yönetici grubu ayrıca alt-gruplar, atölyeler vb. kurulabilir.

Katılım teknikleri

- Yuvarlak masa ve panel söyleşileri;

Yuvarlak masalar ve panel söyleşileri, örgütler, kurumlar ve yerel paydaşlar arası iletişim ağı oluşması için bir fırsattır. Her yuvarlak masa veya panel söyleşisi belirli bir konuyu ele almalıdır. Bu yöntemin temel avantajı, farklı görüş açıları ve fikirlerin duyulması ve hesaba katılmasını sağlamasıdır.

- Atölye ve seminerler; Atölye ve seminerler özel davetli katılımcılar ve/veya genel kamuya açık olarak

a)Projenin gerçek durumu ile ilgili bilgilendirme ve

b) İlişği olanlar için tüm duruşları birleştirerek gelecek adımları beraber kararlaştırma ve geliştirmek için verimli bir yöntemdir.

- Danışman komiteler / kurullar; Danışman komitenin amacı, sürece dâhil olan / etkilenen yerel seviyedeki grupların arasında işbirliğinin sağlanması için tavsiye ve öneriler sağlamasıdır.

3.2.6 Çoklu - paydaş grubu

Çoklu-paydaş grubu, yönetim planlama sürecine katılmaya ilgi duyan tüm ilgili paydaşları içermelidir. Paydaşların bazıları sadece özel atölyelerde yer alıp sürecin tüm kısımlarında yer almayabilir. Planlama sürecini yönetenler, çoklu - paydaş grubuna mümkün olduğu kadar çok paydaşın katılmasını ve gruplarını iyi temsil etmelerini sağlamalıdır. Paydaşlarını kendilerini planlama ve uygulamanın farklı kısımlarına adamalı ve aynı zamanda iş programında yer alan farklı görevlerini de üstlenmelidirler. Ancak hepsi, Turizm Yönetim Planı vizyonu, hedefleri ve amaçları konusunda anlaşmaya varmış olmalıdır.

Paydaş katılım süreci, söyleşiler için kuralların ve ileride yapılması gereken işlerin tartışılıp kararlaştırıldığı bir ya da birden fazla gayri resmi toplantı ile başlar. Genelde, Turizm Yönetim Planını yöneten kurum ile doğrudan bağlantısı olmayan “tarafsız” bir arabulucunun bu toplantılara liderlik etmesi daha etkili olur. Turizm Yönetim Planını paydaşlara, bölge gelişimi hakkında söz sahibi olabilecekleri ve böylelikle sonucunda fayda sağlayabilecekleri bir fırsat olarak sunulmalıdır.

İlk toplantılardaki tartışmalar açık olmalı ve farklı bakış açılarını paylaşmak ve sürdürülebilir turizm yönetimi için bir takım ortak amaçlar belirlemede başlangıç için bir fırsat olarak kullanılmalıdır. Katılımcılar, birbirlerini iyi tanıdıklarını düşünseler bile, ilk gayri resmi toplantılar katılımcıların birbirlerini tanımaları için fırsatlar içermelidir. Bu sayede belirsizlik ve şüpheler öne çıkacak ve katılımcılar arasında ilişkiler ve var olan çatışmalar görülebilecektir. Bu gayri resmi konuşmalar sırasında, koruma ve turizm gelişimi konusunda ortak algı ve görüşler belirlenebilir. ‘Bölgesellik’ kaynaklı korkuyu azaltmak için, bu toplantılar için mekân ‘tarafsız’ olmalıdır.

İlk toplantılar sonrasında, bir grup insan çoklu - paydaş grubunu oluşturmalıdır. Bu bireyler, yönetim planının sonraki adımlarının organize edilmesi ve geliştirilmesini içerecek bir dizi toplantıya katılacaklarını taahhüt etmeye hazır olmalıdırlar.

3.3 Toplanan Bilginin Değerlendirilmesi

Temel bilgi çevreyi, bölgedeki turizmin kurumsal, sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve yasal şartları ile bulunduğu durumu tanımlar. Temel bilginin bütünü içinden bulunulan durumu değerlendirir ve turizm yönetimi için gelecekteki çalışma koşullarını öngörür. Aynı zamanda, tarihi çevreye yönelik var olan ve potansiyel tehditleri ve korunan alanda sürdürülebilir turizm gelişimi için potansiyelleri içerir. Bu tehditlere karşı alınması gereken önlemler için gerekli kararlara ve Turizm Yönetim Planının vizyon ve hedeflerine temel oluşturur. Temel bilginin derinlemesine derlenmesi, projenin başarılı bir şekilde ilerlemesi için hayati önem taşımaktadır.

3.3.1 Plan çalışmamalarında gerekli olan bilgiler

Turizm Yönetim Planı için temel bilgi üç ana kısma ayrılabilir;

- Kültürel miras ve etrafındaki bölgeye ait tarihi, ekonomik, sosyal ve ekolojik özellikler,
- Korunan alanda turizm ve turizm yönetimi,
- Tarihi ve kültürel çeşitliliğin korunması ve turizm gelişimi için yasal çerçeve.

3.3.2 SWOT analizi

- Güçlü Yanlar (Strengths)
  - Tarihi ve doğal çeşitliliğin korunması konusunda, miras alanın güçlü yanları nelerdir?
  - Bölgenin turizm gelişimini sağlayacak özellikleri hangileridir?
- Zayıf Yanlar (Weaknesses)
  - Koruma konusunda iyi politikalar ve yönetim eksiklikleri nerelerde bulunmaktadır?
  - Bölgedeki turizm gelişimi için kısıtlamalar nelerdir?

- Fırsatlar (Opportunities)
  - Çevrenin korunması için fırsatlar nelerdir?
  - Sürdürülebilir turizm gelişimi için fırsatlar nelerdir?
  - Turizm gelişiminin ve etkinliklerinin güncel ve mümkün olabilecek olumlu etkileri nelerdir?
- Tehditler (Threats)
  - Turizm gelişimi ve etkinliklerinin, doğal ve kültürel çevre üzerinde güncel ve mümkün olabilecek olumsuz etkileri nelerdir?
  - Turizmin, biyoçeşitliliğin korunması üzerindeki tehditleri nelerdir?

Temel bilgi toplama süreci, tüm paydaşlara, genel olarak ve bölgelerindeki turizm etkinliklerinin ilgilenilmesi gereken etkilere yol açtığını açıkça anlatmalıdır. Etki değerlendirmesinin Turizm Yönetim Planına bütünleşmesi Adım 6 “Etki değerlendirme ve etki yönetimi” de konu edilmiştir.

Turizm Yönetim Planı geliştirme için gerekli bilgi konularında mutabakata varıldıktan sonra, seçilen konularda zaten elde olan bilgi yeniden gözden geçirilmelidir. Gerekli olan bilginin çoğu, araştırmalar ve planlarda, örnek olaylarda bulunabilir.

Bu veri, örneğin anketler yürüterek, daha fazla veri toplama ile tamamlanmalıdır (ve/veya güncellenmeli) ve okuyucuya planlama sürecinin devamında nasıl kullanılacağı net olacak şekilde düzenlenmelidir.

Verimli bir veri derlemesi için, şu sorular cevaplandırılmalıdır:

- Veriyi kim toplayacak?
- Toplanan veriyi kim, nasıl analiz edecek?
- Veri genel kamuya ve paydaşlara nasıl sunulacak?

Toplanan temel bilginin özeti daha sonra Turizm Yönetim Planına dâhil edilecektir.

Toplanan bilgiyi, basit, açık ve kapsamlı şekilde sunmak önemlidir. Tüm paydaşların erişimine açık olmalıdır. Paydaşların, miras alanının doğal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin önemini anlama ve idrak etmelerini sağlayabilir, beraberinde tarihi zenginliğin korunmasının önemini ve sürdürülebilir turizm gelişiminin faydalarının altını

çizer. Temel bilginin derlenmiş hali bunun ötesinde haritalar ve diğer ek malzemeler ör. GIS ile görselleştirilmiş de içermelidir.

3.4 Vizyon ve Hedefler

Vizyon, gelişimin kendisine doğru yönlendirilmesi gereken gelecekteki bir durumu tanımlar. Vizyon, ayrıntılı hedefler içermez, gerçekten elde edilmesi hedeflenen bir durum değil, daha çok insanların takip etmeye yöneldiği, insanların hayalini kurduğu ideal bir durumun tanımıdır. Bir vizyon yaratmak “Nereye gitmek istiyorsun?” diye sormaktır. Bir vizyon geliştirmek, meydan okumaya ve ütopya fikirlerine izin veren yaratıcı bir süreçtir. Bazen vizyonları elde etmesi oldukça kolay, bazen imkansız olmaktadır. Bu konu sürecin yönetici ve paydaşları için net olmalıdır. Vizyon, insanların gerçekten ne istediklerini ve geleceklerinin nasıl olmasını istediklerini tanımlamalıdır.

Vizyon geliştirme, katılımcılı yaklaşımlarda uzun dönemli politika için ajanda oluşturulmasına paydaşların hayal güçlerini bir fikir kaynağı olarak kullanılmasına yardımcı olmaktadır. Uzun dönemli bölgesel planların oluşturulmasına geniş kamu katılımına izin vermektedir. Gelecek için stratejiler geliştirmede, tüm paydaşlarda farklı fikirler arama ve ortak zeminde buluşma için demokratik bir yöntemdir. Vizyon geliştirme, problemlerin çözülmesinde bölünmüş ve tepkisel yaklaşımlardan kaçınılmasına yardımcı olan ve aynı zamanda problem konuları arasında ilişkilere dikkat edilmesini de göz önünde bulunduran bir bütünleşik yaklaşımdır.

Vizyon geliştirme ile birçok farklı gelecek turizm senaryosu geliştirilir ve sorunlar, problemler, farklı bakış açıları ve rekabet içinde olan talepler göz önüne getirilmiş olmaktadır. Toplanan senaryolar son vizyonu oluşturmada temel oluşturur. Bu vizyon, birçok insanın fikirlerini, görüşlerini ve farklı bakış açılarını temel alır ve bu sebeple demokratik olarak oluşmuş ortak fikir olarak sayılmaktadır.

İnsanlar için akıllarında bir vizyon varken, planlama ve uygulama süreci boyunca odaklanmış kalmak ve yaptıkları işin gittiği yönü görmek daha kolaydır. Vizyon paydaşların da katıldığı bir süreç ile yaratılır. Bu sayede, iletişim ve paydaşlar arası ilişkilerin oluşmasına sebep olur ve ortak hedefler, programlar ve sonucunda projelerin sahiplenilmesi sonucuna ulaşılmasını sağlar.

Sürdürülebilir turizm gelişimi için turizm yönetimi planlamasının vizyonu, planlama süreci başlamadan önce açıkça tanımlı görünebilir. Vizyonun temeli genelde turizmin tarihi ve doğal çevreyi koruyacak, olumsuz etkileri en aza indirgeyecek ve yerel nüfus ve çevrenin korunması için en çok faydayı sağlayacak şekilde geliştirilmesidir. Ancak bir Turizm Yönetim Planı vizyonu, planın geliştirildiği bölgeye bağlı olmalı ve bölgenin ekonomik, çevresel ve sosyal ihtiyaçlarını yansıtmalıdır. Koruma stratejileri ve sürdürülebilir turizm ilkeleri sağlam turizm yönetimi için çerçeveyi oluştursa da, bu insanların başka seçenekleri olmadığı veya bunu elde etmek için bir şeyleri kaybetmeleri gerektiği anlamına gelmemektedir. Sürdürülebilir turizm gelişimi, çok çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Turizmin, hedeflenen pazarların veya turizm etkinlikleri için belirlenen alanların türlerini veya boyutlarını, turizm geliştiricileri için seçenekleri kalmayacağı şekilde sınırlamamaktadır. Daha da fazlası, sürdürülebilir turizm gelişimi büyük ölçüde, tamamen yeni bir turizm tipinin kurulması gerektiği anlamına da gelememektedir. Var olan turizm ürünleri ve turizm tiplerini tarihi, doğal ve kültürel kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanan hale getirilmesini amaçlamaktadır. İnsanlar bu iyileştirmelerin gerçekleşmesi için hangi eylemlerin ve önlemlerin gerçekleştirilmesine gerektiğine karar verebilir ve sıkı kurallarla mı veya daha çok tavsiye ve inisiyatif ile mi çalışmak istediklerine karar verebilirler.

Turizm Yönetim Planlamasını yönetenlerin görevi bu farklı bakış açılarını bulmak ve altlarında yatan ortak hedefleri belirlemektir. Paydaşlar ile iyi çalışma ilişkileri, bu süreci desteklemektedir. Gelecek turizm gelişimi için ortak vizyon, tüm paydaşlar ve bütün kamu tarafından kabullenildiğinde Turizm Yönetim Planının başarılı şekilde uygulanmasını garanti altına alacak en iyi yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.1. Vizyonun oluşturulması

Paydaşlar veya genel kamu ile bir vizyon yaratma işlemi anketler, toplantılar ve aynı zamanda oylar ile yapılmaktadır. Ancak vizyon geliştirme süreci ve ortak vizyon oluşturma sürecinde bir çok farklı yaklaşım bulunmaktadır.

Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir:

- Bir veya birden fazla paydaş toplantısında taslak vizyon oluşturma, sonrasında kamuyu bu konuda bilgilendirme ve genel kamu ile paydaşlar ile bunu tartışarak sonunda tek bir vizyonu kabul etmek.
- Turizm gelişimi ve tarihi alanların korunması üzerine fikirler ve endişeler ile ilgili bir kamu anketi düzenlemek. Sonuçlarından, vizyon için farklı seçenekler geliştirilmeli ve tartışılmalıdır. Sonuçta paydaşlar ve genel kamu seçenekler üzerinden oy kullanılmalıdır.
- Turizm gelişimi ve tarihi alanların korunması üzerine fikirler ve endişeler ile ilgili bir kamu anketi düzenlemek, sonrasında sonuçları paydaş toplantılarında tartışıp tartışmalar üzerinden bir vizyon yaratılmalıdır.

Anketler ve tartışmalar, sadece ortak vizyonun kabul edilmesi ile sonuçlanmaz, aynı zamanda Turizm Yönetim Planına bütünleşmesi gereken önceliklerin belirlenmesi ve büyük endişeleri belirlenmesini de sağlamaktadırlar. Vizyondan ve uygulanmasından türeyen hedef fikirleri de ortaya çıkmaktadır. Bu fikirler planlama sürecinin sıradaki adımlarında kullanılabilirler.

Turizm Yönetim Planlamasının yöneticilerinin, vizyon geliştirmenin zaman, insan kaynağı gerektireceğini ve iyi hazırlanması gerekeceğini bilmeleri gerekir.

Vizyonun oluşturulmasında, katılımcılar öncelikle kendi hayatları ve yaşadıkları bölgenin şimdiki zamandan 20 yıl sonrasını düşünmeli ve kendilerinin yaşaması için ideal olacak bölgeyi hayal etmelidirler. Daha sonra bunu notlar yazarak ya da hayal ederek tanımlamaya çalışmalı ve sonraki adıma katılımcılar gruplara ayrılmalıdır ve beraber hayal ettikleri vizyonun resmini çizmelidirler. Resimler gruplanabilir farklı temalar içerecektir ve bu da paylaşılan vizyonun özünü oluşturacak bir liste oluşturacaktır. Eğer temalar birbirinden çok farklı ise, daha sonra tartışılmak üzere farklı vizyon grupları oluşturmak da mümkündür. Sonunda, vizyonlardan biri tüm katılımcılar tarafından oylanarak seçilmelidir.

3.5 Hedefler, Amaçlar ve Çalışma Programı

3.5.1 Vizyondan hedeflere

Ortak bir vizyon yaratıldıktan sonra, sıradaki adım bu vizyonu farklı hedeflere ayırmaktır, bu hedefler daha sonra ulaşıldığında vizyonu gerçeğe dönüştürecektir. Bu süreçte sorulacak temel sorular şunlardır;

- “Vizyonumuza nasıl ulaşabiliriz?” ve
- “Güncel ve gelecek turizm gelişimi etki değerlendirmesinde belirlenen sorunlar için çözümler nelerdir?”

Eğer, örneğin, vizyon aşağıdaki gibi ise;

“asgari etkisi olan ve doğal çevreyi bulunduğu durumda tutarken ve bio-çeşitliliğin korunurken bölgenin tarihi ve güncel ekonomik etkinliklerini deneyimlemeye yönelik doğa ve tarihi etkinliklerini temel alan bir turizm çeşidinin geliştirilmesi.”

Bu vizyona ulaşmaya çalışırken hedefler şunlar olabilir:

- Bölgenin turizm sektörünü tarih yürüyüşü etkinliklerine odaklanacak şekilde desteklemek
- Yerel çiftçi, ormancı ve zanaatkârları turizm etkinliklerine dâhil etmek ve
- Koruma eylem ve önlemlerini iyileştirmek.

Bu hedefler, çoklu-paydaş sürecinde belirlenmelidir. Vizyona ulaşmak ve belirlenen sorunlar üzerinde çalışma yönünde sunulan teklifler, önceden belirlenmiş potansiyelleri, güçlü yanları ve fırsatları hesaba katmalıdır. Vizyonu yansıtacak kadar geniş kapsamlı ve gerçekçi bir zaman zarfında (en fazla beş yıl) ulaşılabilecek kadar kesin olmalıdır.

Turizm Yönetim Planında, sürdürülebilir turizm geliştirmenin ve tarihi alanların korunmasının bütünsel amacına ters hiçbir hedef yer almamalıdır. Bu durum, bu amacı temel alan vizyona atıf yapılarak bertaraf edilebilir.

3.5.2 Hedeflerden amaçlara

Hedeflere ulaşmak için, her biri amaçlara ayrılmalıdır. Bunlardan her biri belirli bir zamanda gerçekleştirilmesi gereken ayrıntılı bir görevi temsil eder.

Bu süreçte ana soru: “Hedeflerimize ulaşmak için ne yapılması gerekiyor?”dur. tanımlanan her bir hedef için, aşağıdaki noktalar göz önünde bulundurulmalıdır:

- Hedefe ulaşmak için gerekli etkinlikleri tanımlama, sınıflandırma ve önceliklendirme (amaçları belirlemek),
- Amaçlardan beklenen çıktıyı açıkça belirtme,
- Etkinliklerin uygulanacağı yerlerin tanıma,
- Etkinlikleri uygulamaya koymak için gerekli politik, yasal, örgütsel, bilgisel, ekonomik vb. kaynak gerekliliklerini belirleme,
- Etkinliklerin uygulanması için sorumlu kurum veya kişileri belirleme,
- Etkinliklerin uygulanmasında yer alacak kurum veya kişileri belirleme,

Son olarak, teklif edilen amaçlar programlar ve ana etkinlikler şeklinde gruplanabilir. Mutabık kalınan amaçlar, Turizm Yönetim Planının iş planına genel görevler olarak eklenir. Planlamanın bu aşamasında, teklif edilen programların ve etkinliklerin ideali değil, gerçeği yansıtması önemlidir.

Amaçların önceliklerinin, zaman ölçeğinin ve sorumluluklarının açıkça tanımlanmış olması hayati önem taşır.

Örneğin, bölgenin turizminin tarih yürüyüşleri üzerine odaklanmasını ilgilendiren hedef şu amaçları içerebilir:

- Bir bölge tanımlama sisteminin kurularak, bazı alanlarda tarih yürüyüşü dışındaki etkinliklerin (ör. Doğa yürüyüşleri, antik kalıntıların ziyareti veya) yapılmasının teşvik edilmemesi ya da tamamen yasaklanması,
- Farklı tarih yürüyüşü ve eğitim parkurları içeren, çekici bir yürüyüşü parkur sistemi geliştirilmesi ya da iyileştirilmesi,
- Turizm acenteleri ve/veya tur operatörlerine yönelik, bölgeyi “tarih cenneti” olarak tanıtan bir pazarlama kampanyası düzenlenmesi,

- Rehberli tarih yürüyüşü turları konusunda yerel tur rehberleri eğitici bir program düzenlenmesi,
- Konaklama sağlayıcılara tarih yürüyüşçülere daha iyi hizmet (bilgi, öğle yemeği paketleri, servis, ayakkabılar ve ıslak giysiler için fazladan yer sağlamaları vb.) verebilmeleri konusunda bir atölye çalışması gerçekleştirilmesi,

Hedefler ve amaçlar üzerinde anlaşmaya varmak için, vizyon geliştirmede kullanılan yöntemlere benzer yöntemler, yani paydaş toplantıları, çalışma grubu söyleşileri ve sahiplenme yöntemleri uygulanabilir. Planlama süreci ilerledikçe, tartışmalar ve karar alma süreçleri daha küçük guruplarda veya çoklu-paydaş gurubunda gerçekleştirilecektir. Planın tüm ayrıntılarının, genel kamu tarafından tartışılıp karara bağlanmasına gerek yoktur. Yine de, tüm paydaşları ve kamuyu tartışmalar hakkında bilgilendirmek ve karar verme süreçleri hakkında saydam olmak önemlidir.

Amaçları uygulamak için, ayrıntılı bir çalışma programı oluşturulmalıdır. Hedefleri, amaçları ve onlara ulaşmak için gerekli her bir görevi tanımlamalıdır.

Örneğin, “Farklı tarih yürüyüşü ve eğitim parkurları içeren, çekici bir doğa yürüyüşü parkur sistemi geliştirilmesi ya da iyileştirilmesi” amacı için tek bir görev şunları içerebilir:

- Var olan parkurlar hakkında bilgi derlemesi ve değerlendirmesi,
- Yeni bir parkur sistem üzerinde teklif geliştirilebilmesi için uzman bir ekip ile kontrat yapılması,
- Tekliflerin yayınlanması (etki değerlendirmesi dâhil) ve paydaşlar ile tartışılması,
- Bir teklifin kabul edilmesi,
- Teklifin uygulanması: parkurların geliştirilmesi ve inşa edilmesi, harita ve işaretlerin geliştirilmesi, parkurların tanıtılması, reklamlarının yapılması,
- Parkurların bakımlarının yapılması,
- Parkurların kullanımının izlenmesi,

Çalışma programını geliştirirken, şunlar göz önünde bulundurulmalıdır:

Zaman Çizelgesi

- Etkinliğin kesin başlangıç ve bitiş tarihi, bunlar şunlara göre belirlenir;
  - Etkinliği tamamlamak için gerekli zaman (süre),
  - Etkinliğin yapılacağı şartların hesaba katılması (ör. Mutlaka kışın ya da yazın mı yapılması gerekir, önce hangi etkinliklerin tamamlanmalı vb.),
  - Etkinliği yapacakların kapasitesinin hesaba katılması,
- Bitmesi gereken son tarih: bazen, etkinliğin kesin süresi başlangıçta öngörülemez, sadece tahmin edilebilir. Yine de en azından, etkinliğin mutlaka bitmiş olması gereken bir son tarih belirlenmelidir.

Maliyetler

- Etkinliğin tamamlanabilmesi için gerekli kesin masraflar, şunlar dahil
  - Maaşlar,
  - Malzeme kaynaklarının maliyetleri,
  - Seyahat harcırahları,
  - Vb.
- Maliyet hesabı, ayrıntılı olarak etkinliğin her kısmı için maliyetleri içermelidir: Hazırlık, işlemler (pazarlık, anlaşmalar), bildiri, uygulama ve raporlama.

Kaynaklar

- Finansal kaynakların belirlenmesi:
  - Var olan iç kaynakların kesin miktarı: etkinliği uygulayan örgüt tarafından sağlanan finansal kaynaklar (ör. BR yönetimi, turizm birliği),
  - Dış kaynakların kesin miktarı: başka yerlerden sağlanan finansal kaynaklar (bölgesel veya ulusal yönetim, bölgesel, ulusal veya uluslararası fon programları, bağışlar vb.).
- Diğer kaynakların belirlenmesi (ör. Emlak, malzeme):
  - Uygulayan örgütün kesin iç katkı miktarı,
  - Dış taraflarca sağlanan diğer kaynakların kesin miktarı.
- Kaynak planı, hangi kaynakların zaten kullanılabilir olduğunu ve hangilerinin halen elde edilmesi gerektiğini ve nasıl elde edileceklerini açıkça belirtmelidir.

Sorumluluklar

- Etkinliğin uygulanmasından sorumlu örgüt ve/veya kişilerin belirlenmesi

- Bağlayıcılığı gösterme şeklinin eksiksiz tanımı (niyet mektubu, kontrat)
- Süpervizörlük sorumluluklarının belirlenmesi
- İzlemeden sorumlu olacak örgüt ve/veya kişinin belirlenmesi

Raporlama

- Etkinliğin uygulamasının raporlanma şekillerinin tanımlanması,
- İzleme ve değerlendirme prosedürleri için formlar ve son teslim tarihleri,
- Raporlama yöntemleri için onay sistemlerinin raporlanmasını içermektedir.

İzleme

- Veri toplamının tanımlanması;
  - Veri toplamının zamanı, tarihi ve yöntemleri,
  - Veri derlemenin/raporlamanın şekli,
- İzlemenin sonuçlarını değerlendirmede kullanılacak belirteçler,
- İzlemenin sonuçlarına tepki vermek için tasarlanan hareket planlarının tanımını içermektedir.

3.6 Etki Değerlendirmesi ve Etki Yönetimi

Turizm yönetiminin büyük bir kısmı, turizmin doğal ve tarihi çevre üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi, izlenmesi ve yönetilmesini içerir.

Etki yönetimi

- Var olan turizm etkinliklerinin etkilerinin belirlenmesi,
- Bu etkilerin, sağlam turizm gelişimi ve tarihi alanların korunmasının dikkate alınarak değerlendirilmesi,
- Gelecek turizm geliştirmelerinin etkilerinin öngörülmesi,
- Var olan turizm etkinliklerinin ve gelecek turizm geliştirmelerinin etkilerini gözlemlemek ve tepki göstermek için yöntemler geliştirilmesi demektir.

Etki analizi, sadece bir profesyonel analiz konusu değil aynı zamanda bir kişisel düşünce konusudur. Bu demek oluyor ki, değerlendirme, çoklu - paydaş grubu ve genel kamu ile birlikte gözden geçirilmeli ve tartışılmalıdır. Bir toplumsal gruba fayda sağlayan turizm aktiviteleri, diğer gruplar ve doğal çevre üzerinde olumsuz etkilere sahip

olabilmektedir. Dolayısıyla, etkilerin değerlendirilmesi aynı zamanda karar verme sürecinin de bir kısmı olarak görülmesi gereklidir.

3.6.1 Var olan olumlu ve olumsuz etkilerin ele alınması

Temel bilgilerin derlenmesi (adım üç), mevcut turizm etkinliklerinin etkilerin analizini ve gelecekteki turizm geliştirmesinin korunmuş alan üzerinde oluşturabileceği etkileri öngörülmesini içermektedir. Turizm Yönetim Planı, olumsuz etkileri tanımlayan ve bunlar için önlemler oluşturan bir araçtır. Plan korunmuş alanda bulunan mevcut turizm etkinliklerinin etkilerini gözleme - izleme ve yönetme için genel bir strateji geliştirmelidir. Turizmin olumlu etkileri sağlıklı turizm gelişimi için fırsat olarak görülmektedir. Turizm Yönetim Planının bir amacı da bu olumlu etkileri iyileştirmek ve daha fazla turizm gelişimi için başlangıç noktaları olarak kullanmaktır.

3.6.2 Gelecekteki olumlu ve olumsuz etkilerin ele alınması

Turizm Yönetim Planı, aynı zamanda gelecekteki turizm gelişiminin de izlenmesi ve etkilerinin yönetilmesi konularını dikkate almalıdır. SWOT analizinde (adım üç) yer alan tehditler ve fırsatlar, daha fazla turizm gelişimi ile ilgili diğer yerlerdeki deneyimler ve genel turizm eğilimleri temel olarak öngörülenleri içerir. Turizm Yönetim Planı, bu gelecek etkilerin nasıl tanımlanacağı ve ele alınacağına dair stratejiler geliştirmelidir. Gelecek turizm gelişiminin etkileri her zaman öngörülemez için, Turizm Yönetim Planı gelecekte oluşacak durumlara esnek tepkiler gösterebilecek yönetim örgütlenmesi hazırlığını yapmalıdır. En kötü ve en iyi senaryonun tanımlanması, etkileri yönetmek için farklı yöntemlerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Turizm Yönetim Planındaki her etkinlik, mümkün olan olumsuz ve olumlu etkiler için analiz edilmeli ve bu etkileri yönetebilmek için yöntemler geliştirilmelidir.

Etki yönetimi, turizm gelişimi ve etkinliklerinin oturması için, turist akışını kontrol etmek, uygun turist davranışı için tanıtımlar ve turist sayısını sınırlama gibi önlemler içerebilir.

Turizm Yönetim Planı, mevcut ya da olması mümkün olumsuz etkilerden kaçınmak veya yönetmek için sağlam önlemleri tanımlar. Etki yönetimi şu adımlara ayrılabilir:

- Etkileri ölçecek ve değerlendirecek açık bir belirteç listesinin tanımı,
- Etkilerin ölçülmesi (sürekli gözlem)
- İzleme verisinin değerlendirilmesi: etkiler kabul edilebilir sınırlan içinde mi değil mi?
- Kabul edilemez olumsuz etkiler olduğunda işler hale gelecek hareket planlarının tanımı
- Eylem planlarının uygulanması

Eylem planlarının uygulanmasından sorumlu olanlar ve etki yönetimi için gerekli kaynaklar, Turizm Yönetim Planında belirtilmiş olmalıdır. Etki değerlendirmesi ve yönetimi ile ilgili bilgi, paydaşlara ve kamuya açık olmalıdır (yıllık yayınlar, konferanslar, atölye çalışmaları vb.).

3.7 Gözlem ve Adapte Yönetim

3.7.1 İzleme

İzleme, Turizm Yönetim Planına ait hedeflerin, amaçların ve iş programının düzgün olarak yerine getirildiğini ve istenen etkilerin yerine gelip gelmediğini sürekli olan kontrol etmek anlamına gelmektedir. İzleme ve sonuçları, planın gelecekte nasıl yönetilmesi gerektiğine dair kararlar alınmasına yardımcı olmaktadır.

Tamamlanan görevler ve sebep oldukları etkiler farklı zaman ölçeklerinde izlenmelidir. Kısa dönemli gözden geçirme, iş programının gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirmede fayda sağlamaktadır. Orta dönemli gözden geçirme, planın amaçlarının sonuçlarını değerlendirme olanağı sağlar ve uzun dönemli gözden geçirme işin etkilerini doğrular ve böylelikle hedeflere ne derece ulaşıldığını doğrulamış olur (beklenen sonuçlar belirlenen zaman ve kaynaklarla elde edildi mi? Eğer değilse, neden?). Gözden geçirme, planın genel hedeflerine ve korunan alan ve çevresi için belirlenen koruma stratejilerine ilişkin etkileri değerlendirmelidir.

3.7.2 Geribildirim mekanizmaları

İzleme süreci, turizm gelişim planında ele alınan turizm etkinlikleri ve etkilerinin tümünü (sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel) göz önünde bulundurmalıdır.

İzleme üç ardışık adımdan oluşur. Bunlar;

- Veril toplama,
- Değerlendirme ve
- Raporlamadır.

Değerlendirme ve raporlama toplanılan veriye bağlı olduğundan, geçerli verinin derinlemesine derlenmesi iyi bir gözlem sisteminin temelini oluşturur.

İyi kalitede verinin garanti edilebilmesi için, Turizm Yönetim Planı standart duruma getirilmiş, belirli bir belirteç dizisine sahip olan ve aynı zamanda değerlendirme aşamasında kullanılacak olan bir veri toplama süreci sağlamalıdır. Bu sayede raporlama sisteminin de zaman içerisinde gerçekleşecek değişiklikleri azar azar hesaba katabilen bir yapıda olması sağlanacaktır.

Bir başka önemli etken ise yine yerel paydaşların ve toplulukların katılımıdır. Yerel bilgileri ve tüm gözlemlerin harici uzmanlar tarafından gerçekleştirilemeyecek olması sebebiyle, yerel nüfus gözlem sürecinin başarısına büyük katkı sağlayabilir (örneğin veri toplama ve raporların teslimi vb.).

Paydaşlar, bölgede yaşayıp çalıştıkları için, onların sezileri gözlem süreci için özellikle değerlidir. Veri toplama ve raporlama için standart hale getirilmiş, bütünsel bir sistem kullanmalıdırlar. Turizm Yönetim Planı, gözlem için, zaman çizelgesi, sorumluluklar ve kaynakları içermelidir. İzleme iç ve dış denetlemelerin bir birleşiminden oluşmalıdır. Yani, toplanan veri, yöneten örgütün ve / veya diğer katılımcı kurumlardan iç uzmanlarca ve aynı zamana planın uygulanmasından sorumlu olmayan harici uzmanlarca değerlendirilmelidir. İç değerlendirme iş planının uygulanmasından doğrudan sorumlu olan kişilerce yapılmamalıdır. Dış denetim için gerekli veri harici uzmanlarca toplanabilir, ancak çoğu durumda toplanan iç veriler, dış denetim için de kullanılacaktır, böylelikle uzun bir zaman zarfında değişikliklerin değerlendirmesi sağlanmış olacaktır. Veri daha sonra bir harici anket ile desteklenebilir.

3.7.3 Adaptif yönetim

Tüm planlama yaklaşımlarında olduğu gibi, bir Turizm Yönetim Planı, sadece uygulaması kadar iyidir. Standart prosedürleri izleyen ve plandan açıkça tanımlanan sürekli gözlem, planın istenilen sonuçlarına ulaşıp ulaşılmadığı ve turizm yönetiminin başarılı olup olmadığını kontrol etmek için tek yöntemdir.

Bunun ötesinde, gözlem, uygun olmayan ve beklenmeyen gelişmeler karşısında erken tepki verilmesini kolaylaştırır. Bu hızlı tepkiler, “adaptif yönetim” ’in temelini oluşturur. İzlemenin sonuçlarını değerlendirirken, tarihi mirasın korunması ve turizm gelişiminin ters etkileri keşfedildiğinde, turizm yönetiminde düzenlemeler gerekip gerekmediğine dair kararlar verilebilir. Bu düzenlemeler, tüm ilgili paydaşlar ile tartışılarak belirlenmelidir. Tüm gözlem süreci, saydam olmalı ve tüm paydaşları ve genel kamuyu içermelidir.

Adaptif yönetim, birçok sebeple gereklidir. Bu sebepler şu şekilde ifade edilebilir;

- Süreç, çeşitli nedenler sebebiyle planlanan sonuçlara ulaşamayabilir. Bu durumda, başarısızlığın sebepleri belirlenmeli ve durumun nasıl idare edileceğine dair kararlar alınmalıdır
- Geliştirmenin etkileri, planlama çalışmaları aşamasında tasarlanan sonuçlara ulaşmayabilir. Bu durumda, bunun nedenleri belirlenmeli ve istenmeyen değişikliklere tepki vermek için önlemler alınmalı.

Arzu edilen sonuçlara ulaşamaması, sadece planın yönetiminin ya da yönetilmemesinin hatası değildir. Planın başarılı olmamasının sebebi, kendi etkisi dışında da olabilir. Bunun sebebi:

- Korunan alan ve çevresinin karmaşık ve dinamik yapısı ile işleyişleri hakkında bütünsel bilgi ve anlayışın eksikliği belirsizliklere yol açabilir. Yapılması planlanan çalışmaların süreçleri bünyesinde birçok girdi barındırması nedeni ile genelde doğrusal değildir ve böyle süreçlerin sonuçları genelde zamanda gecikmeler olmaktadır.

- Ekonomik ve sosyal sistemlerin karmaşık yapısı ve insanoğlunun genelde öngörülemeyen tepkiler nedeni ile hedeflere ulaşamama ve – veya hedeflerin hayata geçmesinde aksaklıkların oluşmasına neden olmaktadır.

Üstte belirtilen konulardaki belirsizlik ve olası sürprizler, etkilerin kesin öngörüsünün asla hesaplanamayacağı anlamına gelmektedir. Turizm yönetimi, dolayısıyla, yeni seziler ve geliştirmeleri mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde göz önünde bulundurarak buna göre düzenlenmelidir. Adaptif yönetim bir ölçüde “yaparak öğrenme” demektir. Esnek olmalı ve beklenmeyene tepki gösterebilmelidir.

Bazı durumlarda, turizmin olumsuz etkilerinden kaynaklanan daha fazla zararı önlemek için hızlı müdahale gerekebilir. Örneğin, acilen ziyaretçi sayısının azaltılmasına veya turistlerin daha az hassas alanlara yönlendirilmesine karar verilebilir. Bu kararlar yine de planın vizyonuna mümkün olduğu kadar uygun olmalıdır. Adaptif yönetim, ne kadar esnek olsa da, Turizm Yönetim Planına özel amaçlı kararlar almak için kullanılabilecek senaryo ve eylem planları ile dâhil edilmelidir. Buna ek olarak, plan değişen koşullara uyum sağlamak için düzenli aralıklarla güncellenmelidir. Planda yapılacak değişiklikler, tüm paydaşların ve değişiklikten etkilenecek olanların katılımı ve onlara danışılmasını gerektirmektedir.

3.8 Karar Alma, Onay ve Uygulama

3.8.1 Karar alma

Turizm Yönetim Planını geliştirirken, şunlar hakkında kararlar verilir:

- Genel vizyon ve stratejiler,
- Turizm yönetimi için teklifler ve geliştirmeleri (hedefler ve amaçlar),
- Etki yönetimi önlemlerinin yeterliliği ve
- Gözlem ve raporlamanın yeterliliği ile sıklığıdır.

Tüm bu kararlar, saydam çoklu - paydaş sürecinde verilmelidir. Planın hedefleri ve amaçları için yapılan teklifler ile ilgili kararlar teklifler ve etkileri üzerine yeterli bilgiye dayanmalıdır. Kararlar, planın herhangi bir aşamasında tüm ilgili paydaşların ve yerel toplumlara danışılmadan verilmemelidir.

Kararlar, temel bilginin gözden geçirilmesini, etki değerlendirmesi ve teklif edilen etkinlik hakkında bilgiyi içermelidir. Teklif edilen etkinlik, bir turizm etkinliği ise, doğası ve büyüklüğü, içerdiği turizm çeşitleri ve etkilenmesi mümkün olan insan yerleşkeleri ve toplumlar ile ilgili bilgiyi içermek zorundadır.

3.8.2 Planın onaylanması

Planın geliştirilmesi sırasında içeriği ile ilgili birçok karar zaten verilmiştir. Ancak en son plan, sadece yönetici örgüt ve onu geliştirilen çoklu-paydaş grubu değil aynı zamanda mümkün olduğu kadar çok paydaş, yetkili ve genel kamu üyesi tarafından onaylanmalıdır. Onay, belirlenmiş bir onay sistemine uygun olmalıdır. Onay gerçekleşmeden önce, paydaşlar ve genel kamu, Turizm Yönetim Planının son taslağı ile ilgili bilgilendirilmeli ve fikirleri alınmalıdır. Düşüncelerini ve isteklerini ifade edebilmelidirler ki bu da planın bazı kısımlarının yeniden gözden geçirilmesi anlamına gelebilir.

Yeni Turizm Yönetim Planı, yönetici örgüt tarafından mümkün olduğu kadar çok paydaşın onayı alabilmek için tanıtılmalıdır. Paydaşlar, Turizm Yönetim Planını “sahiplenmeli”, böylelikle uygulanmasının çok sayıda insan tarafından desteklendiği göstermelidirler. “Sahiplik”, insanların ve örgütlerin, planın bir kısmının değil tümünün vizyon ve hedeflerine adanmışlığını gösterir. Planın strateji ve ilkelerinin, turizm yönetimi için makul bir temel oluşturduğuna ikna olmalıdırlar. Aynı zamanda planının kendileri ve diğerleri için faydalarını anlamalı ve planın hedeflerinin reklamını yapmaya istekli olmalıdırlar.

Belirli paydaşların, özellikle yerel ve bölgesel yetkililerin ve karar verici birimlerin, Turizm Yönetim Planını resmi olarak imzalayarak onaylamaları istenmelidir. Bunu yaparak, planın hedeflerinin desteklemek isteklerini ifade etmiş olurlar. Aynı zamanda planın geliştirilmesinde kapasite veya kaynak eksikliği sebebiyle etkin olarak katılamamış olan paydaş ve yetkililerin de bu sürece dâhil edilmesi için de çaba gösterilmelidir. Onların da plana onay vermesi ve dolayısıyla kendilerini adanmaları, planın başarısı için önemlidir.

3.8.3 Uygulama

Turizm Yönetim Planı onaylandıktan sonra, uygulanması ile ilgili açık ve yeterli bilgi, paydaşlarla onların erişebileceği ve anlayabileceği şekillerde paylaşılmalıdır. Paydaşlar, etkinlikler ilgili istek ve endişelerini sürekli olarak paylaşma fırsatına sahip olmalıdırlar. Bu özellikle, Turizm Yönetim Planının varlığını ve onaylanmış etkinlikleri yalnızca uygulama başladıktan sonra tanıyacak bireyler olacağı için önemlidir.

Başarılı uygulama için, iş programının her kısmı için sorumluluklar planda açıkça belirtilmelidir. Planda onaylanmış olan etkinlikler üzerinden yapıdan ekleme ve/veya varyasyonlar dâhil tüm yenileme ve değişiklikler, atanmış yetkililer tarafından onaylanmalıdır. Yerel toplumlar ve diğer paydaşlar uygulama sürecinde desteğe ihtiyaç duyabilirler.

4. KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR VE KATILIMCI KORUMA YAKLAŞIMI; ALAN YÖNETİM PLANI

Sürdürülebilirlik kavramının ekonomik, toplumsal, çevresel boyutları, yetkili, yatırımcı, kullanıcı veya uzman rolünde olsun, tüm sektörlerin sağlıklı yönetim ortamlarına katılması ile gerçekleşebilmektedir. Sektörler arası örgütlenmeyi ciddi biçimde ele alan ve tüm paydaşların birlikteliğini savunan Tarihi Kentler Birliğine üye belediyeler seminerler, buluşmalar, koruma projelerine özendirme ödülleriyle eğitilmiş, ödüllendirilmiştir. Temel olarak kamu, halk, özel sektör arasında örgütlenmenin sağlanacaktır. Yerel yönetimlerin, son dönemdeki gelişmeler sonucunda yetki artışı yaşayan aktör olarak bu şekilde koruma konusunda yönlendirilmeleri, onları çok aktörlü bir düzenin sorumlu ve etkin katılımcıları haline getirmeye yardımcı olmaktadır.

1975’de yürürlüğe giren ‘ Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi’ ile kültürel miras ve alanları tarih, sanat veya bilim açısından olağanüstü evrensel değeri olan, mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik doğa, yazıtları, mağaralar, konutlar ve bu tür yapıların birleşimi ‘anıtlar’, mimarileri veya araziye konumlanma biçimiyle ayrıcalıkla olan ayrı veya birleşik yapılar ‘bina toplulukları’, tarihsel, estetik etnolojik, antropolojik olduğu kadar arkeolojik alanlarda da olağanüstü değere sahip insan ya da doğanın veya doğa ve insanın ortak eserlerini kapsayan alanlar ‘sit’ olarak sınıflandırılmıştır. Bileşmiş Milletle Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu’na bağlı Dünya Miras Komitesinin bu tanımlara göre saptığı değerlerin korunması, buldukları ülke devletleri tarafından garanti edilmektedir (Gültekin, 2011).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyinin 2008’de Kanada’da Quebec’te düzenlediği 16. Genel Kurulu ve Uluslararası Bilimsel Sempozyumu sonucunda hazırlanan tüzükte “tarihi ve kültürel önemi dolayısıyla yasal olarak korunan alan, doğal görünüm, mimari kompleks veya mekan” olarak yapılan KMA tanımı (ICOMOS,2008) üye ülkelerde dolayısıyla Türkiye’de de kabul görmektedir (Gültekin, 2011).

Korumada ve yaşatmada sürdürülebilirliği etkileyen en önemli konu katılımın sağlanmasıdır. Kültürel varlıkların korunmasında koruma bilincinin yerleştirilmesinin katkı sağlayacak faaliyetlerin, kültürel varlıklara sahip çıkmanın, insanın kendisine ve geçmişine

olan saygısının bir ifadesidir. Bu saygının toplumun tümüne yaygınlaştırılması korumada katılımcı bir yaklaşımın oluşturulmasına yardımcı olacaktır. Korumada katılım sağlanmasında ki en etkin kuruluşlar sivil toplum örgütleridir. Halkın eğitilmesiyle koruma bilici oluşturulabilir ve katılım sağlanabilir. Bu nedenle temel eğitim kurumlarından başlayarak koruma kavramını içeren bir bilgilendirme süreci eğitim sitemine dahil edilmelidir.

Son yıllarda uygulamaya geçen kentsel koruma projelerinde belediyelerin İl Özel İdareleri, Valilikler, Koruma Kurulları, kent esnafı ve vatandaşları, sanayi odaları vb. çeşitli diğer aktörlerle yakın işbirliği ilişkileri geliştirmeleri, tasavvur edilen sağlıklı yönetim ve örgütlenme modelleri için umut verici gelişmelerdir. Ancak daha önce değinilen, koruma uygulamalarında ‘koruma uzmanlığı birikimine’ bağlı kalınması, ‘uzman – halk’, ‘korumacı – imaracı’ gibi cepheleşmeleri engellemek açısından önemini korumaktadır. Burada kritik konular, sermayenin koruma lehine mobilize edilirken, bir yandan da diğer aktörler tarafından ve özellikle yetkili yerel yönetimlerin desteğiyle denetlenmesi, eğitim ve tanıtım yoluyla tüm aktör ve sektörlerde koruma kavramının pekiştirilmesi ve kurumlaşma mekanizmalarıyla devamlılığın sağlanabilirliği bir uzlaşma ve işbirliği kültürünün yaratılmasıdır.

Koruma Amaçlı İmar Planının tanımı incelendiğinde; yerel sahiplilik ve finansman ilkelerinin ayrıca katılımcı alan yönetimi modellerinin de plan kapsamında hazırlanması gerekliliği sürdürülebilir bir korumanın sağlanması açısından önemlidir (Yürü, 2009).

Dünya Miras Konvansiyonu miras alanlarında koruma ve yönetim hakkında şunları dile getirmektedir;

“Dünya Mirası varlıklarının korunması ve yönetimi, istisnai evrensel değer, bütünlük ve/veya özgünlük koşullarının kayıt sırasında korunacağını veya gelecekte artırılacağını garanti etmelidir. Dünya Mirası Listesine kaydedilen tüm varlıklar, muhafaza edilmelerini sağlamak için yeterince uzun vadeli yasamayla ilgili, düzenleyici, kurumsal ve/veya geleneksel koruma ve yönetime sahip olmalıdır. Bu koruma, yeterli şekilde çizilmiş sınırları içermelidir. Benzer şekilde Taraf Ülkeler, aday gösterilen varlıklar için ulusal, bölgesel, kentsel ve/veya geleneksel düzeyde yeterli koruma göstermelidir. Varlığı korumak için bu korumanın işleyiş yollarını açıkça ifade eden uygun bir belgeyi adaylığa eklemelidirler” (WHC, 2008).

Yasamada koruma yaklaşımları için belirlenen denetleyici önlemler ile düzenlemeler tarihi kültürel mirasın hayatta kalması ve barındırdığı eşsiz değere yahut

bütünlüğü ve mevcut durumuna etki eden olumsuz koşulların oluşumunun önüne geçmelidir.

4.1 Miras Alanlarının Yönetiminde Sürdürülebilirlik

Genel olarak, kültür turizmi, ev sahibi topluluk dışından kişilerin ziyaretlerine, kısmen veya tamamen topluluğun, bölgenin, grubun veya idarenin tarihi, artistik, bilimsel veya yaşam tarzı gibi miras sunumlarına olan ilgilerinin sebep olduğu turizm çeşidi olarak tanımlanabilir. Kültür turizmini, diğer turizm türlerinden farklı kılan ziyaretçilerin “kültürü” deneyimlemek istemeleriyle harekete geçmeleridir (Akdoğan ve Neşe, 2010).

Turizm küresel çapta benimsenen ilkelerine göre turizmin artmasıyla kültür ürünü olarak değerlendirilebileceğimiz eserler alanlar ve folklorik değerlerin yozlaşması söz konusu olması ve bu etkinin azaltılmasının yanı sıra kültürel değerlerin zenginleştirilmesini sağlayacak planlama çalışmalarının yapılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca turizme konu olacak alanlarda bulunan halkın turizm sayesinde oluşan ekonomik girdilerden faydalanmaları gerekliliği yine bu ilkelerde belirtilmektedir (Uslu ve Kiper, 2006). Özellikle “kitle turizmi” veya “güneş turizmi” gibi ifade edilen ve büyük çaplı turist hareketliliği oluşturan turizm aktiviteleri sağladığı ekonomik girdinin yanı sıra (bu ekonomik girdinin yerel halka etkisi oldukça azdır) alanda oluşturdukları fiziksel ve özellikle sosyal-kültürel baskı birçok araştırmacı tarafından ortaya onulmuştur. Dışarıdan gelecek etkiler olmadan bile doğal olaylar ve zamanın etkileri ile yoğun bir fiziksel yıpranmaya maruz kalan kültürel miras alanlarında turizmin etkileri ile artacak diğer fiziksel baskıların en aza indirilmesi için bu alanlarda geliştirilmesi gereken stratejik planlamalara ihtiyaç ortadır.

Turizm piyasasında kültürel mirasın yeri giderek büyümektedir. Boş zaman değerlendirmesinin modern dünyadaki artışı mirasın kullanımının artısına neden olmuştur. Günümüzde insanlık tarihi ve doğanın ayakta kalmış örnekleri olan tarihi bir alanı deneyim etmek isteyen insanların sayısında büyük bir artış bulunmaktadır. Ziyaret arttıkça bu eşsizliği koruma ile erişim sağlama ve ziyaretçilere anlayış kazandırma arasında denge konusu önem kazanmıştır. Bu problem göz önüne alındığında, bu sorunu çözecek ve bu durumdan sakınmayı sağlayacak tek çözüm iyi bir kültür mirası yönetim planı kurmaktır.

Bu yönetim yaklaşımı mirasın gelecek nesillere iletilmesi gerektiğini hatırlamalı ve sadece alanın önemini savunarak değil aynı zamanda turistlerin tarihi bir olayı ve kültürü daha iyi anlamalarına yönelmelidir. Miras yöneticileri uzun vadeli bir plan yaklaşımı olarak merkezi konulu bir stratejik plan kurmalıdır. Ziyaretçi yönetimi olarak, zarar riskini minimize etmek ve miras yönetiminin de ilk hedefi olarak ziyaretçi deneyimini maksimize etmek gerekmektedir. Bu ancak alanın yorumlanması ile olabilecektir. Miras alanı yönetiminin ilk temel adımı başarılı bir yönetim sürecini uygulayacak gerekli bilgiyi sağlamak için ziyaretçi profilini analiz etmektir (Abacılar, 2008).

Ortak mirasın korunmasında kültürel etkinlikler ve ortak mirasın bütünlüğünü koruma ve muhafazada sunumu ve tanımlamayı etkileyen stratejilerinde ölçülü ve belirli geliştirme programları ve politikaları hazırlanmalıdır. Kültürel miras alanlarının yönetimi ve turizm sektörünün bu yönetim içerisindeki konumu ele alındığında iki olgunun birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak miras alanları yönetimi ve turizm arasındaki ilişki yeterince sağlam olmadığı takdirde korunması gereken miras alanlarının sürdürülebilirliği tehdit altına girmektedir. Sosyal, çevresel ve kültürel açıdan büyük önem taşıyan bu alanlarının belli bir yönetim çerçevesi oluşturulmadan turizm ile değerlendirilmesi kişilerin kendi kazançları uğruna yerel kültürleri ve miras varlıklarını istismar etmeleriyle sonuçlanmaktadır.

Kültürel miras yönetimi topluluğu tarafından kültürel turizmin hem iyi hem de kötü sonuçları olabileceği düşünülmektedir. Bir tarafta turistlerin artan talebi, koruma faaliyetlerini artırmak için güçlü siyasi ve ekonomik gerekçe oluşturmakta; diğer tarafta ziyaretlerin artışı, aşırı kullanım, uygun olmayan kullanım, kültürel değerleri göz önüne alınmadan aynı varlıkların metalaştırılması varlıkların bütünlükleri ve bazı uç durumlarda da ayakta kalmaları için tehdit oluşturmaktadır (Akdoğan ve Neşe, 2010).

Kültür turizmi kültürel mirası ilgilendiren bir konu ve turizm açısından da bir üründür. Bu nedenle her iki konunun da temel hedeflerinin gerçekleştirmek zorundadır. Kültürel miras alanlarının sürdürülebilir bir şekilde korunması için turizm değerlerinden ödün verilmesi veya turizm kazançları için ödün verilmemelidir.

Sürdürülebilirlik ancak bir değer kümesinden diğeri için vazgeçilmesi durdurulduğunda ve turizm ve kültürel miras yönetim menfaatlerinin aynı hedefi gerçekleştirmeye yönelik çalışıldığında gerçekleşebilir. Kültür turizminin yüzleştiği temel sorunlardan birisi, turizm ve kültürel miras yönetimi arasında denge kurulmasıdır. Kültürel miras yönetimi ve turizmin kaynak olarak aynı değerleri paylaşmalarına rağmen, karşılıklı iletişim eksikliği bulunmakta ve bu nedenle çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Turizm ve Kültürel Miras Yönetimi tarafından faaliyetler işbirliği içinde değil paralel yürütülmekte olup; diğerin ihtiyaçları göz ardı edilmektedir (Akdoğan ve Neşe, 2010).

Dünya Miras Konvansiyonu korunan alanlarda sürdürülebilirliğin önemini şu şekilde dile getirmektedir;

“Dünya Mirası varlıkları, ekolojik ve kültürel açıdan sürdürülebilir süregelen veya teklif edilen çok çeşitli kullanımları destekleyebilir. Taraf Ülke ve ortakları, bu tür sürdürülebilir kullanımın varlığın istisnai evrensel değerini ve bütünlüğünü ve/veya orijinalliyi olumsuz yönde etkilemeyeceğini garanti etmelidir. Ayrıca, her türlü kullanım ekolojik ve kültürel açıdan sürdürülebilir olmalıdır. Bazı varlıklar için, insan kullanımı uygun olmayacaktır” (WHC, 2008).

Turizm sektöründe çalışan ve Turizm Yönetim Planını hazırlayan uzmanlar kültürel mirası turistik faaliyetlerde kullanmak, refah yaratmak amaçlı hammadde olarak görmektedirler. Kültürel miras yönetimi uzmanları kültürel mirası esas değerleri açısından el almakta ve bu nedenle önem vermektedirler. Kültürel miras yönetimi, mirasımızı temsil eden örneklerin gelecek için korunması ve muhafazası için geliştirilmiştir. Amacı daha geniş kamu yararına hizmet etmektir. Kültürel miras yönetimi genel olarak kamu sektörü veya kar sağlamayan organizasyonlar etrafında biçimlenmiştir. Paydaşları toplumsal gruplar veya yerli veya etnik gruplar olup; varlıkları esas değerleri açısından önemsemektedir. Bunun aksine turizm özel sektörün hâkim olduğu esas olarak ticari bir faaliyet olup; hükümetlerin ekonomik hedeflerini gerçekleştirme istekleri veya menfaatleri ile yürütülmektedir. Paydaşları ticari sektörü temsil etmekte ve ticari hedeflerle yürütülmektedir. Bu nedenle turizm varlıklarının kullanım değerleri ile ilgilenmektedir.

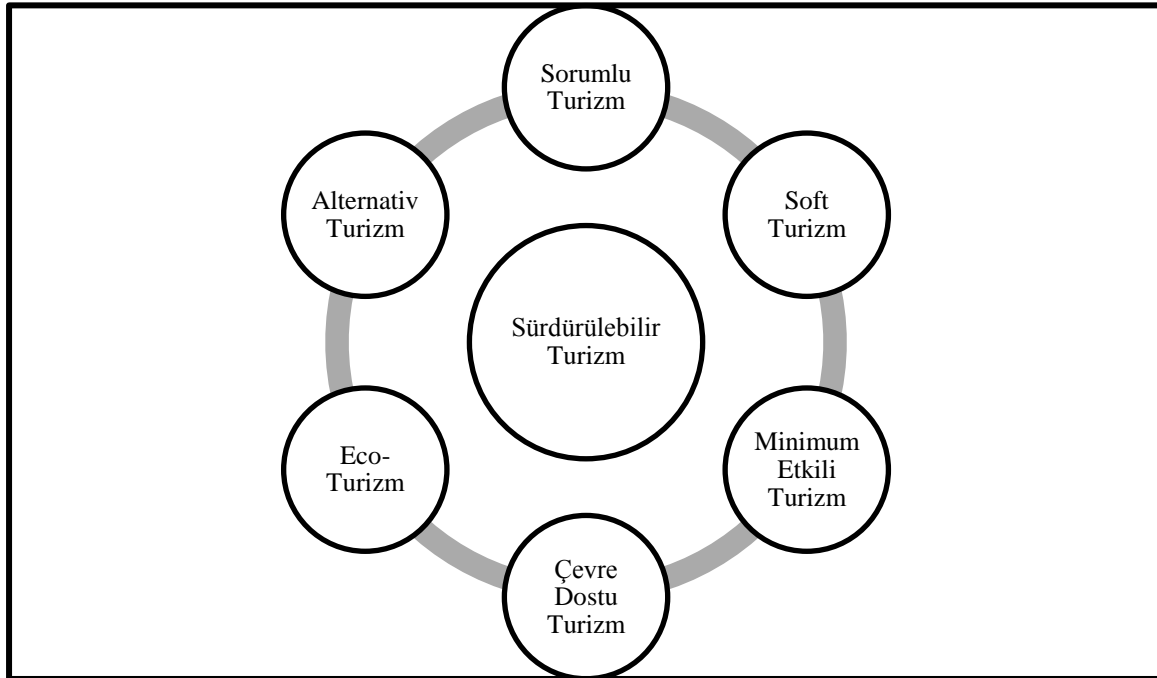
4.2 Kültür Turizmi Yönetim Planı

Türkiye’de miras alanlarında sürdürülebilir bir yönetim için ilk ve tek yasal düzenleme olan, 2004 yılında yayınlanan, 5226 sayılı “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında

Kanun” ve 2005 yılında yayınlanan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” dikkate alınarak ve incelenen örnekler ve belirlenen yönetim planı hazırlama aşamaları doğrultusunda hazırlanır.

Liberal ekonomilerin hız kazanması ile koruma-kullanma anlayışı bu alanlardan ekonomik girdi sağlanmasını amaçlamaya başlamıştır. Ekonomik bir girdi olarak ortaya konması ve kültür turizminin temel elamanı olması ile birlikte kültürel miras alanlara verilen değerde artmış ve artmaya devam etmektedir. Ancak bu gelişmeler kültürel miras alanları üzerinde de önemli fiziksel baskılara neden olmaktadır (Swarbrooke,1999).

Şekil 4.1 Sürdürülebilir turizm ve diğer duyarlı turizm türleri ilişkisi

Şekil 4.1.'de verilen sürdürülebilir turizm ve diğer turizm türleri arasındaki ilişki bize temel olarak sürdürülebilir turizm anlayışında nelere dikkat edildiği bilgisini vermektedir. Sürdürülebilir turizmde geniş bir sorumluluk anlayışı vardır, yani sürdürülebilir turizm çalışmalarında ortaya çıkacak etkilerden kendini sorumlu tutar ve turizmin geliştirdiği alanda oluşan negatif etkileri en aza indirme çabasıdır. Yumuşak bir turizm anlayışını benimser. Alanda oluşacak baskıları en aza indirme çabası içerisinde kitle turizminden ayrılmaktadır. Turizmin etkilerinin minimuma indirilmesi alanın

sürdürülebilirliğinin sağlanmasında en önemli etkidir. Bu açılardan değerlendirildiğinde eco-turizm, alternatif turizm ve çevre dostu turizm türleri gibi sorumlu turizm, soft turizm ve minimum etkili turizm türlerini her birini bünyesinde barındırmaktadır (Swarbrooke,1999).

Sürdürülebilir turizmin kapsamına bakıldığında çok yönlü bir konu olduğu görülmektedir. Alternatif turizm türleri olarak tanımlayabileceğimiz duyarlı turizm türlerinin her biri farklı açılarda ürün olarak kullandıkları temel meta ya karşı duyarlıdır. Kültürel turizmde de duyarlılık gösterilen ve sürdürülebilir olması istenilen meta kültürdür ve bu kültür yaşamın tüm alanlarını içermektedir. Kültür turizminde hassasiyet gösterilen konu aslında insan, doğal ve yapılı çevre, ekonomi, fiziksel ve sosyal olanaklar, gelene ve görenekler başta olmak üzere yaşamın kendisini oluşturmaktadır.

Kültür turizminin çok yönlü olması nedeniyle, sistemi içerisinde kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının her birinin bir rolü bulunmaktadır. Kamu sektörü sahip olunan kültürel mirasların korunması, idaresi ve turizmle oluşturulacak destinasyonun pazarlanması boyunca kültürel kaynakları desteklemekle yükümlüdür. Özel sektör yerel kültür turizmi kaynaklarının değerlendirilmesinin yanı sıra korunan alanda destek hizmetlerini oluşturan hizmetler sektörünün büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının katkısı genelde çeşitli organizasyonlar ve festivaller gibi kültürel kaynakların bir kısmını idare etmektedir.

Kültür turizmi son yıllarda dünya çapında dramatik bir büyüme yaşamaktadır. Fakat kültürel çeşitlilik üzerinde oluşan baskı nedeni ile geleceğini garanti altına almak pek mümkün görünmemektedir. Yerel kültürel özellikler, küresel popüler kültürün filmler, müzikler ve televizyon aracılığı ile yayılmasıyla yoğun bir baskı ve tehdit altındadır. Kültürel çeşitlilikteki bu düşüş diğer kültürleri görmek için seyahat eden insanların taleplerinde azalmaya neden olabilmektedir. Standartlaşmış ürünlerin her yerde bulunması ve tek pazardan dünyaya yayılmaları yerel, bölgesel ve ülkesel endüstrileri de tehdit etmektedir. Bu durum beraberinde yerele özgü ürünlerin sayısının ve kalitesinin azalmasına ve ayrıca kültürel miras alanlarına verilen değer azalması ile sonucunda yaşatılmasının olanaksız hale gelmesine neden olmaktadır. özgün kültürel özelliklerin korunmasında yöneticilerin etkisiz kalması ve bu değerleri koruyacak ve

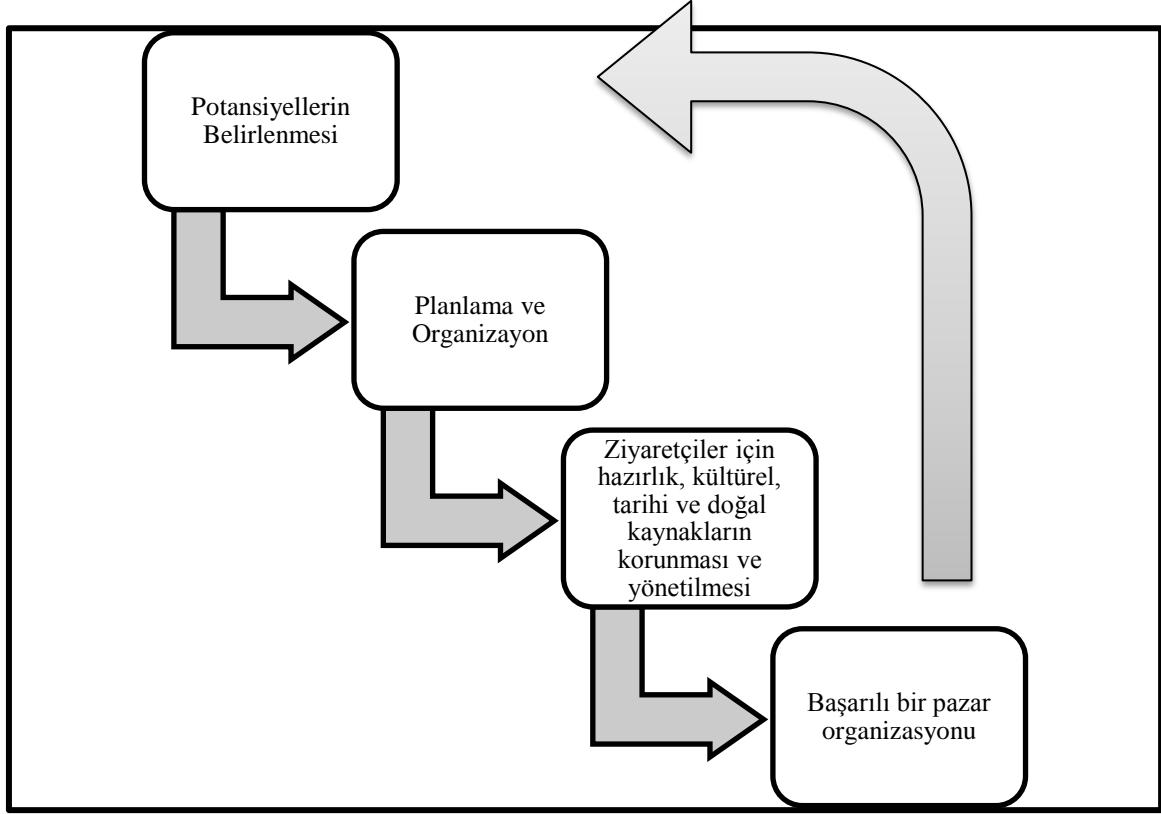
sürdürülebilirliğini sağlayacak önemleler almaması bahsettiğimiz kültürel çeşitliliğin kaybolmasında önemli etkileri bulunmaktadır. Yaşam tarzımız gelişen bilimsel olanaklar ile değişmesi kültürel çeşitliliğinde giderek azalmasına neden olmaktadır. Örneğin bir bina yaparken günümüzde kullanılan yöntemler ile geçmişte kullanılan yöntemler arasında oldukça fark vardır. Bu durum el işçiliği gerektiren pek çok özgün ürün için geçerlidir. Bina yapımı örneğine geri dönersek günümüzde taş işçiliği ile uğraşan kişi sayısı oldukça azalmıştır, gelişen teknoloji bina yapımını daha kolay ve hızlı hale getirirken geleneksel üretimin sahip olduğu sanatsal yapıyı da silmektedir. Eğitim sisteminde güncel metotların öğretilmesi de zanaat olarak nitelendirdiğimiz pek çok üretim şeklinin kaybolmasına neden olmaktadır.

Dünya genelinde sürdürülebilirlik kavramının git gide her alanda kendini göstermesi kültürel miras alanlarının da koruma – yaşatma dengesinin sürdürülebilir olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir koruma anlayışının yaygınlaşmasında uluslararası kuruluşların yayınları, üyelerine yaptırımları ve dünya mirası olarak görülen alanların belirlenmesi konusunda ortaya koydukları şartlar etkili olmuştur. Korunan alanlarda “yönetim planı” ve “alan yönetimi” olarak ülkemizde kullanılan planlama yaklaşımın ortaya çıkmasında yine uluslararası kuruluşların etkisi söz konusudur. Bu yaklaşımlar ile birlikte sürdürülebilir koruma anlayışı ülkemizde olduğu gibi dünyada da önem kazanmıştır. UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi, ICCROM, vb. kuruluşlar tarafından düzenlenen toplantılar ve hazırladıkları belgeler ile özellikle Venedik Tüzüğü ve Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi gibi uluslararası belgeler tarihi ve doğal değerlerin sadece o ülkenin veya bölgenin insanlarına ait olmadığı bu değerlerin dünyanın tamamına ve gelecek nesillere ait olduğu anlayışı içerisinde koruma konusunda ortak bir anlayışı benimsetmişlerdir. Bu belgeler ve kurumlar ayrıca kültürel kimlik ve özgünlük konularını da kültürel miras kavramı ile birlikte düşünülmesi gerekliliğini savunmuşlardır. Artık çok dallı bir yapıya sahip olan kültürel miras alanlarının sürdürülebilir bir anlayış içerisinde korunmasında yani bir model olarak yönetim planı geliştirilmiştir. Yönetim planları ve alan yönetimi planlarının hazırlanmasında konusunda uzman kişiler tarafından hazırlanması, yerel idare, STK’lar, resmi kurumlar ve haklın katılımını sağlanarak ortak bir dil birliğinin ve geniş çapta benimsenme gerçekliğinin yaratılması önemlidir.

Dünya Miras Alanlarının Yönetiminde “turizm” önemli bir konu olup; geliştirilecek politikalarda mutlaka yer alması gereken bir başlıktır. Bu kapsamda alana yönelik hazırlanacak yönetim planlarında kamu ve özel sektörü turizm yönetimi konusunda yönlendirecek politika hedeflerine yer verilmesi önem taşımaktadır. Hedeflerin tüm paydaşlarca değerlendirilmesi ve alana özgün, ölçülebilir, belirli zaman diliminde gerçekleştirilmesi öngörülen ve uygulamadan sorumlu herkes tarafından anlaşılabilir nitelikte açık bir dile sahip olması gereklidir (Akdoğan ve Neşe,2010).

Korunması gerekli tüm alanlarda olduğu gibi tarihi alanlarda turizm işlevi geliştirilirken yönetim planlaması alanların etkin olarak korunması için önemlidir. Bu planlamanın nasıl gerçekleşebileceğinin net olarak belirlenmesi gerekir. Planın nasıl gerçekleşeceği bilinmez ise tarihi çevrenin geri dönüşü olmayacak şekilde zarar görebileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu anlamda sistemli bir planlama ve alan yönetimi ihtiyacı öne çıkmaktadır. Miras yönetiminde asılması gereken en önemli zorluk turizm ve kültürel mirasın farklı öncelikleri olması nedeniyle bunlar arasında dengenin sağlanması konusudur. Bir alanın yönetimi kaynaklarının tamamının nasıl değerlendirileceğinin belirlenmesi olarak görülebilir. Alanda turizm ve diğer tüm fonksiyonların nasıl geliştirileceğinin düzenlenmesi açısından yönetim planlamasına ihtiyaç duyulmaktadır (Abacılar, 2008).

Kültür turizmine katılan kişilerin istek ve beklentileri iyi analiz edilerek, bu analiz sonucuna göre turistik ürün sunumu gerçekleştirilmelidir. Kültür turizminde turistler kadar yerel toplum da göz önüne alınmalı ve onların kültürel varlıkların önemi ve kültür turizmi konusunda bilinçlenmeleri sağlanmalıdır. İnsanlar artık, kültürel alanlara ve o alanlara özgü farklılıklara yönelik seyahatlerini giderek artırmaktadır. Bu yüzden kültür turizmi bağlamında ne gibi faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği konusunda incelemeler yapmak gerekmektedir.

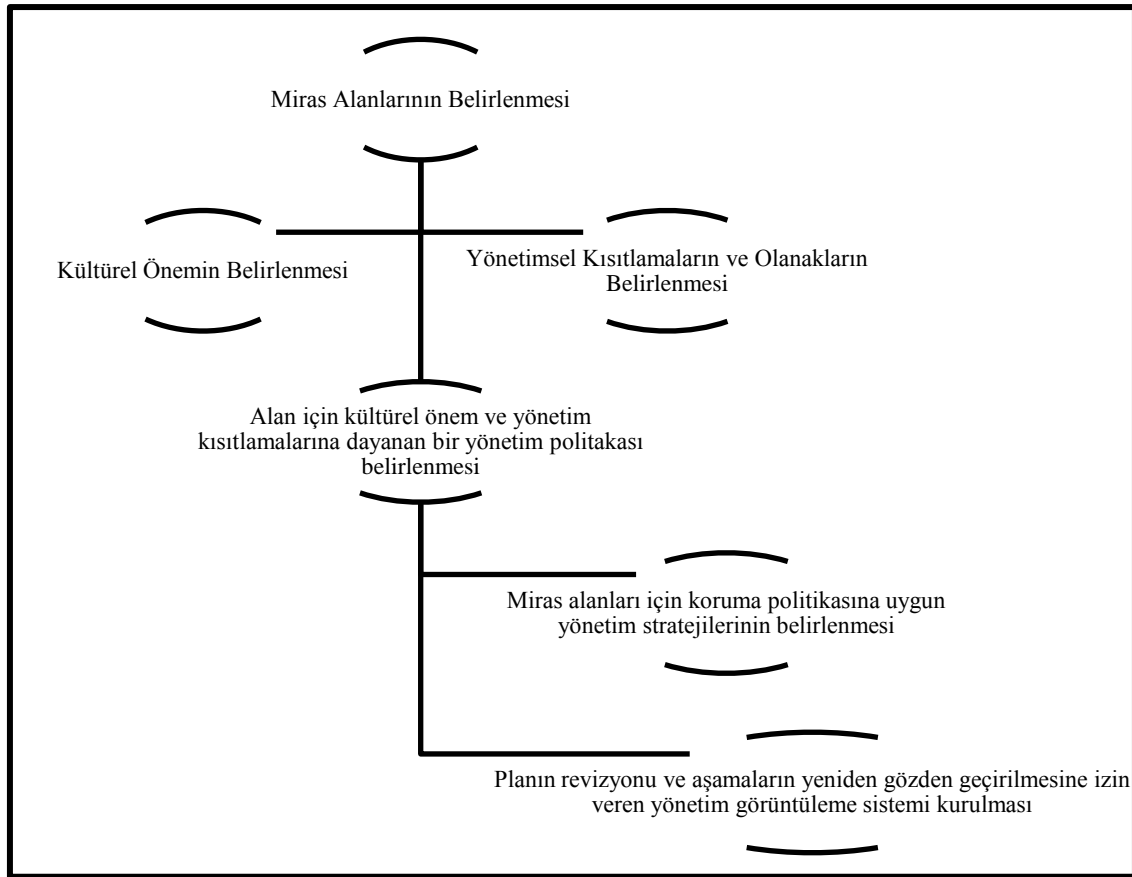

Şekil 4.2 Kültür turizm alan yönetimi 4 aşaması (Abacılar, 2008)

Hazırlanacak Alan Yönetim Planının başarısında en önemli faktör paydaşlar arasında uyum ve koordinasyon sağlanmasıdır. Dünya Miras Alanlarındaki turizm yönetimine ilişkin deneyimler sınırlı yerel katılımın olduğu projelerin daha az verimli ve daha maliyetli olduklarını göstermiştir. Bu kapsamda paydaşların katılımı zaman ve para tasarrufu sağlayacaktır. Ayrıca alanla ilgili farklı ilgi ve beklentileri olan paydaşların katılımı ile alanın temel değerlerinin tüm paydaşlar tarafından anlaşılması sağlanırken; ileride ortaya çıkabilecek çatışmalar önlenebilecektir (Akdoğan ve Neşe, 2010). Şekil 4.2’de verilen döngüde de görüldüğü gibi Alan Yönetim Planının ekonomik girdilerinin hayata geçmesinde tamamlanması gereken aşamalar bulunmaktadır. Eğer bu aşamalar sağlıklı bir şekilde tamamlanamaz ise süreçte başa dönmeli ve potansiyellerin doğru belirlenmesi ile tekrar başlanmalıdır.

Etkin bir planlama gelişimi temel olarak alanın potansiyelinin belirlenmesi ile başlamalıdır. Alanın nitelikleri göz önüne alınarak planlama strateji ve yöntemlerinin

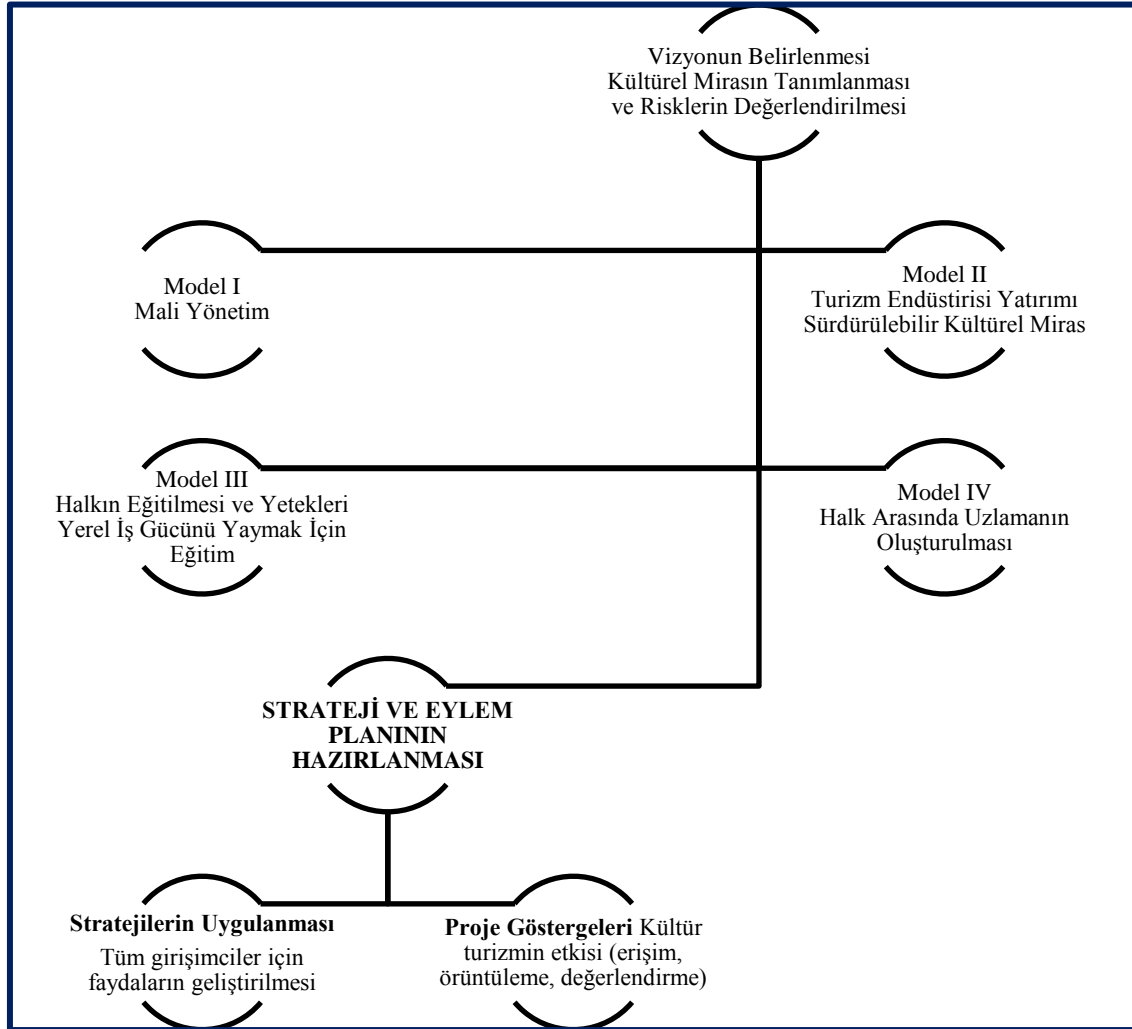
belirlendiği adım ikinci evreyi oluşturur. Belirlenen hedefler doğrultusunda kültür turizmüne yönelik uygulamaların hayata geçirilmesi ve kültür turizmi piyasasının düzenlenmesi alanın yönetim aşamalarının genel başlıklarını oluşturmaktadır. Kültürel miras alanının etkin olarak yönetimi 4 aşamayı gösteren yukarıdaki şekildeki temel adımların uygulanması ile gerçekleşebilir. Kültürel miras alanının tanımlanmasını sağlayacak yönetim olanaklarının ve alanın değerlerinin belirlenmesi sürecin ilk evresini oluşturmaktadır. Alan yönetimine şekil verecek politikaların saptanması ve bu politikalara uygun stratejilerin belirlenmesi planlama aşaması içerisinde önem taşımaktadır. Tüm bu çalışmalar gerçekleştirilirken planlama sisteminin geri dönüş ve revizyona olanak sağlayacak özellikte olması gerekmektedir (Abacılar, 2008).

Şekil 4.3 Kültürel mirasın planlama aşamaları (Abacılar, 2008)

Şekil 4.3’de kültür turizmi yönetiminin tarihi alanlarda uygulanma süreci adım adım ele alınmıştır. Buna göre yönetim planı hazırlanacak alanın ilk olarak turizm açısından potansiyelinin belirlenmesi ilk adım olarak saptanmıştır. Alanın değerlerinin

tanıtılmasından sonra planlama aşaması devreye girmektedir. Bu aşamayı ziyaretçiler adına hazırlık yapılırken tarihi değerlerin ve var olan potansiyelin korunmasını sağlayacak strateji ve yönetim aşamalarının belirlenmesi izlemektedir (Abacılar, 2008).

Şekil 4.4 Sürdürülebilir Miras Yönetimi ve Turizm İçin Genel Model (Abacılar, 2008)

Genel olarak bir kültürel çekim merkezinin belirlenen potansiyelinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi için uygulanacak yönetimin başarılı olması amacıyla alan yöneticileri çeşitli araç ve kriterleri göz önünde tutarak belirli hedef ve stratejiler geliştirmelidir. Sağlam ve etkin bir yönetim politikasının ve stratejilerinin süreç içerisinde geri dönüşlere imkân tanıyacak esneklikte olması alan yönetimi için kolaylık sağlayacaktır. Şekil 4.4 başarılı ve sürdürülebilir bir kültür mirası yönetimi için önemli olan kriterler ve yönetim aşamalarını ortaya koymaktadır (Abacılar, 2008).

4.3 Tarihi Alanlar ve Turizmin Planlı Bir Yaklaşımla Ele Alınması

ICOMOS'un hazırladığı kültürel turizm sözleşmesi ilkelerine göre sürdürülebilir bir kültür turizmi sağlanması için;

- Uluslararası ve ulusal turizm, kültürel alışverişin temel araçlarındandır. Farklı toplumların kültürel varlıklarını ziyaretçilere ve ev sahibi topluma açıklamak ve anlatmak için ortak mirasın korunmasının önemli yarar sağladığı görülmektedir. Kültürel miras maddi olduğu kadar manevidir. Tarihi gelişmelerin belgesidir. Çağdaş yaşamda önemli bir yere sahiptir. Tüm toplumca, duygusal, bilinçli ve fiziki olarak erişilebilir olmalıdır. Ziyaretçiler ve ev sahibi toplum, mirasın anlamını, koruma ve muhafaza programlarını, geniş anlamda çağdaş kültür ifadesini, fiziki öğelerin bozulamaz yönlerini, sahip oldukları araçlara uydurmaya ve eşdeğer şekilde anlatmaya çalışmaktadır.

Kültürel ve tabiat varlıkları farklı anlamlarda özelliklere sahiptirler: bazıları çevresel değerlere diğerleri yerel bölgesel değerlere. Tanıtım programları, ziyaretçilerle birlikte ev sahibi toplumun farklı seviyelerde erişilebilirliği ve yerindeliğini anlatan biçimde sunulmalıdır.

Kültürel tarihi ve çevresel yönlerini açıklayacak, basın ve benzeri eğitim, teknoloji araçları kullanılmalıdır.

Tanıtım programları, kültürel ve tabiat varlıklarını zaman içinde korunmasının sağlanmasını, toplumun bilinçlendirilmesini kolaylaştıracak ve teşvik edecek şekilde olmalıdır.

Tanıtım programları, hangi tip miras veya özellikte olursa olsun, farklı kültürel değerlerle birlikte, azınlık dil ve kültürlerini dışlamadan bilgilendirmeli, toplumun ve alanın çeşitliliğini ve geçmiş deneyimler çerçevesinde mevcut kültürler ve geleneksel mirasla birlikte anlamını sunmalıdır.

- Turizmle ortak miras arasındaki ilişki dinamiktir ve değerlerin çatışmasını aşmalıdır. Gelecek ve mevcut nesillerin hizmetinde sürdürülebilir şekilde yönetilmelidir.

Ortak miras bütünü, sosyal gelişmenin ve kültürel çeşitliliğin önemini ve kültürel çeşitliliğin önemini ve tüm toplumun ortak değerlerini oluşturur. Yaşayan kültürlerin, ortak mirasın bütünü ve saklanması, aynı zamanda onların çevresel kapsam içinde ekolojik ve fiziksel bütünselliği, turistik, kültürel, yasal, ekonomik, sosyal gelişme politikalarının temel bileşenleri olmalıdır.

Turizm ile ortak miras kaynakları arasındaki ilişki dinamiktir. Çalışma potansiyelleri, meydan okumaları ve elverişlilik arasında belirgin bir gelişmeyi sağlamaktadır. Turistik gelişme potansiyelleri, ziyaretçilerin arzularını ve ev sahibi toplumun yaşam biçimlerini ve ortak mirasa olumsuz etkisini sınırlayacak ve olumlu sonuçlar verecek şekilde olmalıdır.

Turistik gelişme, koruma ve tanıtım programları, özel bir anlamda geliş kapsamlı, çok zaman karmaşık ve çatışmalı mirasın farklı anlamlarındaki bir yaklaşım üzerine kurulmalıdır. Düzenli araştırma etkinliklerinin devamlılığı önemlidir. Çünkü, farklı ortak mirasların algılanmasında, anlamın ve değerin derinleştirilmesine yardımcı olacaktır.

Koleksiyonların ve ortak mirasların bütünüyle asılan uygun korunması önemlidir. Kültürel anlatımda geçmişten gelen geleneklerin ortak hafıza ve malzemede ifade edilmesi temel koşuldur. Programlar, mirasların tümünü, bu kültürel mirasın anlaşılmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak şekilde açıklamalı ve sunulmalıdır.

Turistik gelişme ve altyapı projeleri, ortak mirasın bütünü oluşturduğu görsel çevre gibi, biyolojik çevre özellikleri, kültürel ve doğal peyzaj, kültürel ve sosyal, estetik boyutlarının dikkate alınmalıdır. Yerel inşaatların tekniklerini ve yerel mimari özellikleri dikkate alınmalı ve yerel malzeme tercih edilmelidir.

Ortak mirasın turistik gelişmesi ve uygulanması, doğal ve kültürel kaynakların değerini dikkate Alan Yönetim Planlarının uygulanmasıyla önde gelmelidir. Bu bütüne yapılan müdahalede olası değişiklikler kabul edilebilir sınırlarda olmalıdır. Özellikle, turistik kullanım; fiziksel özelliklerini, bütünlüğünü, ekolojisini, erişmesini, ulaşım sistemlerini ve ev sahibi topluma kültürel, ekonomik, sosyal etkilerini dikkate alınmalıdır. Önerilen değişiklikler kabul edilemez ise gelişme projesi değiştirilir.

- Ortak miras bütününe değerlendirilmese, ziyaretçilere hoş giden ve zenginleştiren bir deneyim sağlamalıdır.

Turizm ve koruma politikaları, mirasın özelliklerinin ve korunmasına ilişkin gerekliliğin, ziyaretçiler tarafından kavranmasını sağlayacak yüksek kalitede bilgilendirmeyi sunmalıdır.

Ziyaretçi, özel bir seçimi var ise, ortak mirasın bütününe istediği şekilde ziyaret edebilmelidir. Sitali, kültürel, doğal ve fiziksel özellikleri ve bütünlüğü üzerine etkileri azaltma için, özel bir dolaşım sistemi gerekli olabilir.

Sitillerin, kutsal özelliklerine ve maneviyata saygı göstermesi, sit yöneticileri, ziyaretçiler, politikacılar, plancılar ve tur operatörleri öncelikli olarak dikkate alınmalıdır. Ev sahibi toplumun yaşam stiline ve değerlerine saygılı, olarak kültürel değerlerin yasal olmayan biçimde ticaretin ve çalıştırılması kabul edilmeli ve daha sonra gelecek konukların iyi ağırlanmasına zemin hazırlayacak şekilde davranılmalıdır.

Turistik etkinlikler, kültürel değerlerin ekolojik karakterlerine ve anlamlarına zarar vermeyecek şekilde, ziyaretçilere en iyi konfor, güvenlik sağlanmalı ve ziyaretlerinden memnun kalmalarını sağlayacak şartlar sunulmalıdır.

- Ortak miras sitelerinin, turistik değerlendirme programlarına, konaklanan yerdeki toplum ve yerel nüfus katılmalıdır.

Ev sahibi toplumun, yerel veya bölgesel düzeydeki hak ve çıkarlarına, özel mülk sahiplerine ve kendi topraklarına, onlar için özel anlam ifade eden siteler üzerinde sorumluluk taşıyan ve geleneksel hukuku uygulayan yerli halka saygı gösterilmelidir. Onlar, turistik bir kapsamda, ortak mirası değerlendirme projelerinin geliştirilmesine ve hayata geliştirilmesi konularına, stratejilerine politikalarına ve ortak miras kaynaklarının ve kültürel, geleneksel, güncel uygulamaların tanımlanması, korunması, işletilmesi, sunulması aşamalarına katılmalıdırlar.

Ortak miras evrensel bir anlam taşısa da, ev sahibi toplumun veya yerel halkın bazı kültürel uygulamalara, bilgi ve inancına hatta bazı eşya ve sitlere, fiziki, manevi düşünsel evrimi kısıtlama veya doğrudan yönetme dileklerine saygı gösterilmelidir.

- Ortak mirasın korunması ve turizm etkinlikleri ev sahibi toplumu kazançlı kılmalıdır.

Turistik gelişme ve koruma politikaları bölgesel ve ülkesel turizmi yararının dengeli dağılımını geliştiren önlemleri öngörmelidir. Fakirliği azaltıcı katkılar yapmalı ve sosyo-ekonomik gelişimini arttırmalıdır.

Turizm ve mirasın yönetimi, tam zamanlı istihdam yaratacak ve oluşturacak, eğitimi sağlayacak şekilde, ev sahibi toplumun her düzeyde kadın ve erkeklerin arasında eşit dağılmış sosyal, ekonomik ve kültürel yararları üretmelidir.

Ortak mirasın turistik işletilmesinden gelen gelirin önemli bir bölümü, doğal ve kültürel kapsam içinde, ortak miras sitlerinin sunulması, korunması ve muhafazasına ayrılmalıdır. Mümkün olduğunca ziyaretçiler bu finansman uygulamasının varlığından, bilgi sahibi olmalıdır.

Mirasın turistik gelişme programlarında, ev sahibi toplumun özgün kültürel değerlerini tanıtmaya ve sunmaya için yerel toplumun bilgi ve becerisini geliştirecek kapsamda rehber istihdamı ve eğitimini desteklemelidir.

Ev sahibi toplumda, uygulamaya konulan kültürel mirasın, sitlerin tanıtılması ve eğitim programları, sitlerin tanıtım niteliğini geliştirilmesine özendirilmelidir. Bu programlar, yerel toplumların miras alanlarına saygıyı ve tanımayı öngörmeli ve muhafazasıyla doğrudan sorumlu olmalarını, ilgilenmelerini arttırmalıdır.

Miras sitlerinin turistik değerlendirmesini içeren yönetim programları, turistik sistemin yetkilileri ve koruyucuları, mirasın tercümanları, mimarları, tasarımcıları, araştırmacıları, planacıları ve politikacılarının eğitim ve yetişmelerinde önemli bir yer almalıdır. Katılımcıların çözüm bulmaya yardımcı olmaları ve karşılaşılabilecek sorunları anlamaları sağlanmalıdır.

- Turistik tanıtmaya programları, kültürel ve doğal mirasın özelliklerini değerlendirmeli ve korumalıdır.

Turistik promosyon programlar, potansiyel ve sitin ziyaretçilerine, ev sahibi toplumun, sitin ortak özellikleri konusunda bilgilendirmeli ve gerçekçi beklentiler yaratılmalıdır. Bu şekilde, onları uygun davranışlarda bulunmaya hazırlamalıdır.

Ortak miras ve koleksiyonların tümü özgünlüklerini koruyacak ve kontrolsüz gelişimin akımını sınırlayacak, aynı anda aynı yerde çok sayıda kişinin bulunmasının önleyecek şekilde yönetilmeli ve tanıtılmalıdır.

Turistik tanıtım programları, çok tanınmış siteler üzerindeki baskıyı hafifletmeli ve yararın geniş şekillerde yeniden dağıtılmasını sağlamalıdır. Bir yerin veya bölgenin kültür ve tabiat varlıklarının farklı öğelerinden, ziyaretçilerin en geniş şekilde bilgilendirilmelerini desteklemek zorunda olmalıdır.

Yerel küçük sanatlar ürünlerinin satışı, dağıtımı ve tanıtımı, kültürel bütünlüklerini sağlamalı ve ev sahibi toplumun yararına imal edilenlerin sosyal ve ekonomik yararlarına uygun bir şekilde yeniden dağıtılması geliştirilmelidir.

Turizm Yönetim Planı; kültürel değerlerin tanımını yapmakta, bunları yasal, finansal ve profesyonel koruma metotları ve araçları vasıtasıyla belirli strateji ve özel eylemler belirleyerek korumaktadır. İyi yönetim planı yasal bir çerçeveye sahip olmak zorundadır ve belirgin araçların var olmasını gerektirmektedir. Bu araçlar şu şekilde kategorize edilebilir;

- “Yönetimsel: planı uygulayacak yönetim kadrosu,
- Finansal: projeyi finanse edecek ekonomik kaynaklar,
- Koruma: koruma konusunda eğitimli bir kadro,
- Sosyal: yerel halk ve girişimcilerin dahil edilmesi.

Kültürel miras için etkin bir yönetim planı önermek için bu 4 araç aynı anda gerekmektedir” (Abacılar, 2008).

Turistlerin alana gelmeden önce edinecekleri bilginin türü, niteliği ve doğruluğu, varlığa ilişkin beklentilerini ve ziyaret sırasında beklenen davranışlarını

şekillendirecektir. Nitelikli bilgi, seyahat davranışlarını etkilemesini ve ziyaretçi memnuniyetinin seviyesinin belirlenmesini sağlar. Bu kapsamda alan yöneticileri tarafından alana ilişkin bilgiler uygun ve doğru bir biçimde sağlanmalıdır. Bu kapsamda geliştirilecek yönetim planında turizm stratejisi alanın sahip olduğu olağanüstü evrensel değere saygı göstermelidir (Akdoğan ve Neşe, 2010).

4.4 Alan Yönetimi ve Yönetim Planı

Stratejik planlama, koruma alanları için ‘alan yönetimi’, ve koruma ile planlama mevzuatları arasında sıkışmış ‘kentsel dönüşüm’ kavramlarının yasalara ve pratiğe girdiği görülmektedir. “Kültür turizminin” gelişiminin doğal ve kentsel sit alanlarında düzgün olarak uygulanabilmesi için alan yönetimi en uygun araç olarak görülmektedir. Bu açıdan gerekli olan uygulama aracı “Turizm Yönetim Planları’dır” (Abacılar, 2008).

Kültürel miraslarının korunmasında ve turizm ile değerlendirilmesinde en etkin planlama yaklaşımı olarak görülen “Alan Yönetim Planları”nın etkin bir şekilde işleyebilmesi için bu stratejik planı uygulayacak yönetim yapısının da iyi belirlenmiş olması gerekmektedir. Oluşturulacak organizasyon yapısında en etkin merci belediyeler olmaktadır. Alan Yönetim Planı anlayışının temelinde bulunana katılımcılık ve yerelin söz sahibi olması algısı çerçevesinde birçok farklı gruba sahip organizasyon şeması içerisinde her grubun yeri doldurulamaz önemde görev ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi yönetim planının etkin bir şekilde işleyişini olanaklı kılmaktadır. Ayrıca çok aktörlü bir yönetim organizasyonunun oluşması yönetim planının benimsenmesini arttırmakta ve sürekli bir devinim içinde olan stratejik planlama anlayışının sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlamaktadır.

Ülkemizde alan yönetimi çalışmaları 5226 sayılı Kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na eklenen Ek-2a maddesi ve 3. maddesine ilave edilen tanımlar ile “yönetim alanı” ve “yönetim planı” kavramları ulusal hukuk mevzuatının içinde ilk kez yer almışlardır. Buna ilişkin kurallar 27.11.2005 tarih ve 26006 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile belirlenmiştir. Ulusal mevzuatımız dışında, UNESCO

Dünya Miras Listesi'ne aday kültürel ve doğal varlıklar için yönetim planlarının hazırlanması uluslararası belgelerle zorunlu hale getirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de yönetim planlarının sadece "Dünya Miras Alanları" için değil, tüm sit alanları için hazırlanması zorunlu hale gelmiştir.

Yasada belirtilen yönetim planı yönetim alanlarında hazırlanan, amacı yönetim alanlarının korunması, yaşatılması ve değerlendirilmesidir.

Bu yasada yönetim alanı şu şekilde tanımlanmaktadır; (RG;18113, 23/7/1983 (Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.)) "Yönetim alanı"; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça (Kültür ve Turizm Bakanlığınca) belirlenen yerlerdir.

Alan yönetimine konu olan yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler olarak tanımlanmıştır (Yürü, 2009).

Avustralya Kültürel Miras Ofisi tarafından 1996 yılında yayınlanan ve 2002 yılında revize edilen "Koruma Yönetimi Belgeleri" başlıklı dokümanda ; "Yönetim planı, kültürel varlığın önemini ve koruma politikalarını tanımlayan, gelişme eğilimleri içinde varlığın değerini azami ölçüde korumaya ve devamlılığını garanti altına almaya yönelik detaylı çalışmaları içeren belgedir." denmektedir. Ancak, alan yönetimi konusundaki belki de en açık ve net tanım, İngiliz Tarihi Kentler Forumu'un yayınladığı "Korunan Alan Yönetimi Rehberi"nde yer alan şu tanımdır: "Korunan alan yönetimi, alanın

geliştirilmesine ve çeşitli eşgüdüm yolları içinde problemlerle baş edebilmeye yönelik net bir fikre ve belirli politikalara sahip olmak demektir.”

Kültürel-doğal varlıkların ve sit alanlarının; özgün yapılarına uygun olarak akılcı, sürdürülebilir ve bütüncül bir anlayışla, ilgili tüm paydaşlarıyla birlikte korunmasını, varlığın üstün evrensel değeri yanında gelişiminin ve canlılığının muhafaza edilmesini, bunlar arasında bir denge kurulmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan bir “yol haritası”dır. Yönetim planı korumanın nasıl yapılacağını tanımlandığı “stratejik” bir plandır, koruma planları gibi “fiziki” bir plan değildir. En önemli ögesi ise, koruma-restorasyon, ziyaretçiler-turizm, eğitim-bilinçlendirme, ulaşım-erişim gibi başlıklarda, paydaşlarla birlikte belirlenen vizyon ve hedefler çerçevesinde kurgulanan eylem planlarını içermesidir.

Yapılan yasal düzenlemelerde ‘ yönetim alanlarında alan yönetimi kurulması’ ve ‘koruma amaçlı imar alan yönetimi içermesi’ hükümlerinin bulunması alan yönetiminin zorunlu kılınmasının sağlamıştır. Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (RG;26006, 27/11/2005) ile alan yönetimin hedefleri belirlenmiştir. Bunlar;

Madde 5 —Alan yönetiminin hedefleri şunlardır:

“a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,

b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,

c) Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,

d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,

e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,

f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,

g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,

h) Kùltür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır” (RG;26006, 27.11.2005).

Dünya Miras Komitesi UNESCO Dünya Miras Listesine girmesi planlanan alanları için bir yönetim planı olmasını şart koşmaktadır. Miras alanı için hazırlanması istenilen bu yönetim planının önemini şu şekilde belirtmektedir;

“Aday gösterilen her bir varlık uygun bir yönetim planına veya varlığın istisnai evrensel değerinin, tercihen katılımcı yollar ile, nasıl korunması gerektiğini belirten başka bir belgeli yönetim sistemine sahip olmalıdır. Bir yönetim sisteminin amacı, bugünkü ve gelecek nesiller için varlığın etkin korunmasını sağlamaktır.

Etkin bir yönetim sistemi, aday gösterilen varlığın türüne, özelliklerine ve gereksinimlerine ve varlığın kültürel ve doğal bağlamına bağlıdır. Yönetim sistemleri, farklı kültürel bakış açıları, mevcut kaynaklar ve diğer faktörlere göre değişiklik gösterebilir. Bunlar geleneksel uygulamaları, mevcut kentsel veya kırsal planlama araçlarını ve hem resmi hem de gayriresmi diğer plan kontrol mekanizmalarını bünyesinde barındırabilir.

Yukarıda bahsedilen çeşitliliği tanıma konusunda, etkin bir yönetim sisteminin ortak unsurları arasında aşağıda verilenler yer alabilir:

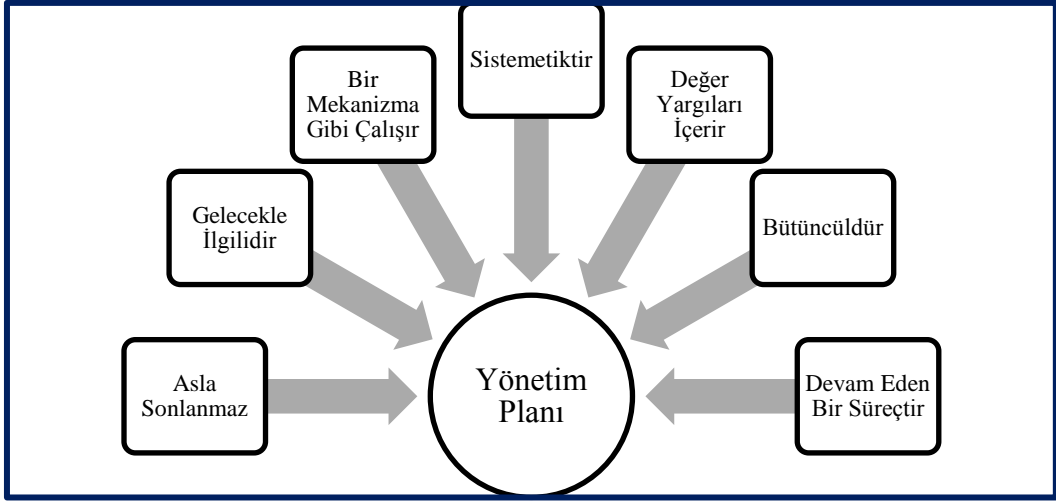
- a) tüm paydaşların sahip olacağı varlığa ilişkin tam ve ortak bir anlayış;
- b) bir planlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve geri bildirim döngüsü;
- c) ortakların ve paydaşların dahil olması;
- d) gerekli kaynakların tahsis edilmesi;
- e) kapasite oluşturma; ve
- f) yönetim sisteminin işleyişine ilişkin güvenilir ve şeffaf bir tanım.

Etkin bir yönetim, aday gösterilen varlığın korunması, muhafazası ve tanıtılması amacıyla bir uzun vadeli ve günlük eylemler döngüsü içermelidir” (WHC, 2008).

4.5 Korunan Alanlarda Yönetim Planı Rehberi

Yönetim planı; belirli bir süre içerisinde korunan alanda uygulanacak kararlar çerçevesiyle birlikte yönetim yaklaşımı ve hedefleri ortaya koyan bir belge kısaca tanımlanabilir (Thomas ve Middleton, 2003). Biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bunlarla ilişkili kültürel kaynakların korunmasına adanmış ve yasal veya diğer etkili yollarla yönetilen kara yada deniz alanları korunan alan olarak tanımlanabilir (IUCN, 1994).

Şekil 4.5 Alan Yönetim Planının temel özellikleri (Thomas ve Middleton, 2003)

Şekil 4.5’de verildiği gibi başarılı bir yönetim planı temelinde şu özellikleri barındırmalıdır;

- Planın üretilmesiyle sonlanmaz, uygulanması ve hayata geçirilmesi boyunca devam eden bir süreçtir.
- Gelecek ile ilgilidir; sorunları ve gelecekte alınacak alternatif eylemleri tanımlar ve şu anki kararların muhtemel sonuçları gibi nedenler ve etkilerinden oluşan zincirleri inceler.
- Fırsatlar ve tehditler ile diğer zor konularda düşünmeyi, problemleri çözmeyi ve farklı gurupları tartışmaya teşvik etmeyi amaçlayan bir mekanizma sağlamaktadır.
- Sistemattir; mantıklı bir yaklaşımı ve süreci teşvik eden adımlar ile ön planlama süreci boyunca birçok planlama çalışması oluşturulur. Sistemattik bir yaklaşım, konun ve içeriğin analizi ve bilgi temel alarak karar vermeye yardımcı olur.
- Değer yargıları içerir; sadece korunacak kaynaklar ile ilgilenmez o bölgede yaşayan insanları ve fikirlerini de merkezine alarak ne yapılacağı ve nelere ihtiyaç olduğu üzerinde durur.
- Bütüncül bir yaklaşımdadır; yönetim planı süreci açık ve kapsamlı bir şekilde çok geniş bir çapta konuları, görüşleri ve fikirleri bir arada değerlendirir. Nasıl entegre veya bütüncül bir süreç oluşturulacağı, nihai kararların kim tarafından ve nasıl oluşturulacağı konusunu açıklığa kavuşturur.

- Devam eden bir süreçtir; asla statik değildir; değişen koşullara ve hedeflere göre ayarlamalar gerekir (Thomas ve Middleton, 2003).

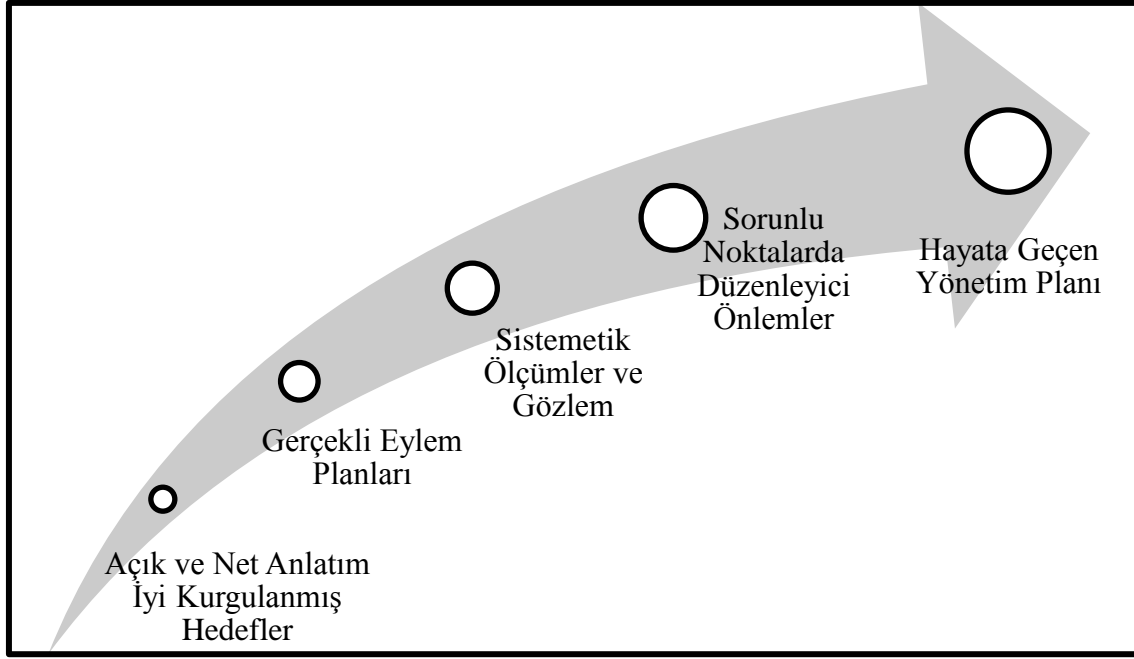
Yönetim planı çalışmalarına başlamadan önce bir maliyet hesabı yapılması gereklidir. Oluşturulacak bu maliyet hesabı mevcut kaynakların neler olduğunu ve yapılacak araştırmalar ve toplantılar için gerekli olan mali kaynağın nereden sağlanabileceğini yardımcı koyacaktır.

Bir yönetim planının hazırlanması için gerekli süreye bakıldığında küçük alanlar için 12 aydan daha kısa bir sürenin yeterli olabileceği söylenmektedir. Ancak yönetim planı hazırlama süreci çalışma alanının özgün durumlarına göre farklılık göstermektedir.

Alanın sahip olduğu çevresel ve kültürel değerler ile paydaşların ve alandan sorumlu kurum ve kuruluşların çeşitliliği nedeniyle analiz aşamasının uzun sürmesi ve katılımıcılığın sağlandığı toplantılarda oluşturulacak eylem planları hakkında fikir birliğinin kısa zamanda veya uzun zamanda sağlanması bu zamanı değiştirmektedir.

Şekil 4.6'da verildiği gibi yönetim planı çalışmaları sonunda ortaya konulacak rapor şu özellikleri barındırmalıdır:

- Açık, net anlaşılabilir olmalı, alan özgün faaliyetler ve hedeflerin iyi kurulmuş ilişkilerini içermelidir.
- Ortaya konulan faaliyet ve hedeflerin hayata geçmesi için gerçekçi eylem planları hazırlanmalıdır.
- Eylem planlarının uygulanmasında performans ve başarıların sistematik olarak izlenmesi ve ölçülmesi gerekmektedir.
- Planlanan sonuçlara ulaşmak için gerekli düzenleyici önlemler alınmalıdır.

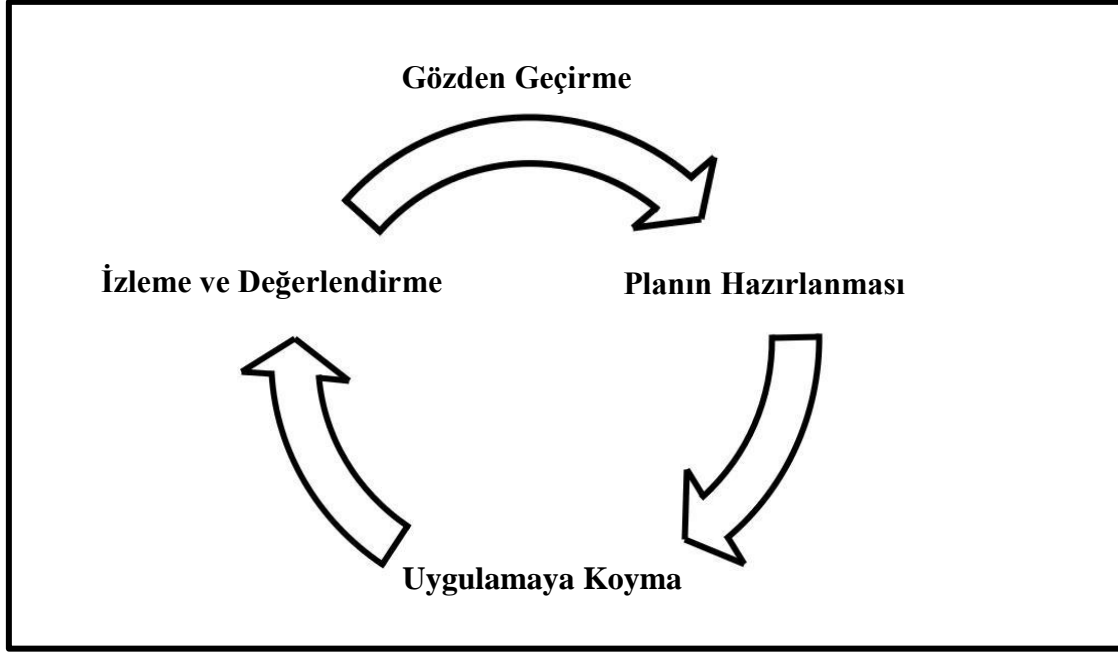
Şekil 4.5 Alan yönetiminin temel adımları

Bu süreç sonunda Alan Yönetim Planlarının işleye bilmesi için;

- Açık ve Erişilebilir; anlaşılması kolay bir dile sahip olmalı ve ücretsiz sunulmalıdır.
- Kısa ve Kapsamlı; vizyonunu yerine getirmek için gerekli olan bilgiden fazlasını barındırmayan ancak temel verileri, alan yönetiminin olmazsa olmazlarını barındıran bir yapıda olmalıdır.
- Doğru ve Tarafsız; temel hatalar ve yanlış anlatımlar olmadan ifadeler ve ölçütler net bir şekilde açıklanmalıdır.
- Sistemik ve Mantıksal; yönetim planıyla verilen bütün önerilerin gerekçeleri açıklanır ve alanın sistemli ve mantıksal bir değerlendirmesi elde edilmiş olur.
- Kabulenebilir ve Motive edici; alana ilgi duyan herkes tarafından benimsenen bir yapıda olmalıdır.
- Hassa ve Pratik; net hedefler ve onlara ulaşmak için gerçekçi yöntemler ile izlenebilir istenilen sonuçlar üretmelidir.
- Odaklı ve Etkin; alan yöntemi için bir araç olarak amacını yerine getirirken, kullanıcıların ihtiyaçlarını ve yasal yükümlülükleri yerine getirmelidir (Clarke and Mount (1998)'den Aktaran Thomas ve Middleton, 2003).

4.5.1 Yönetim planı hazırlama süreçleri

Alan Yönetim Planları önceki bölümlerde de açıklandığı gibi sürekliliği olan bir süreçtir. Bu süreklilik ve devinim içerisinde içermesi gereken bütün özellikler çerçevesinde 3 temel bölüme ayrılabilir.

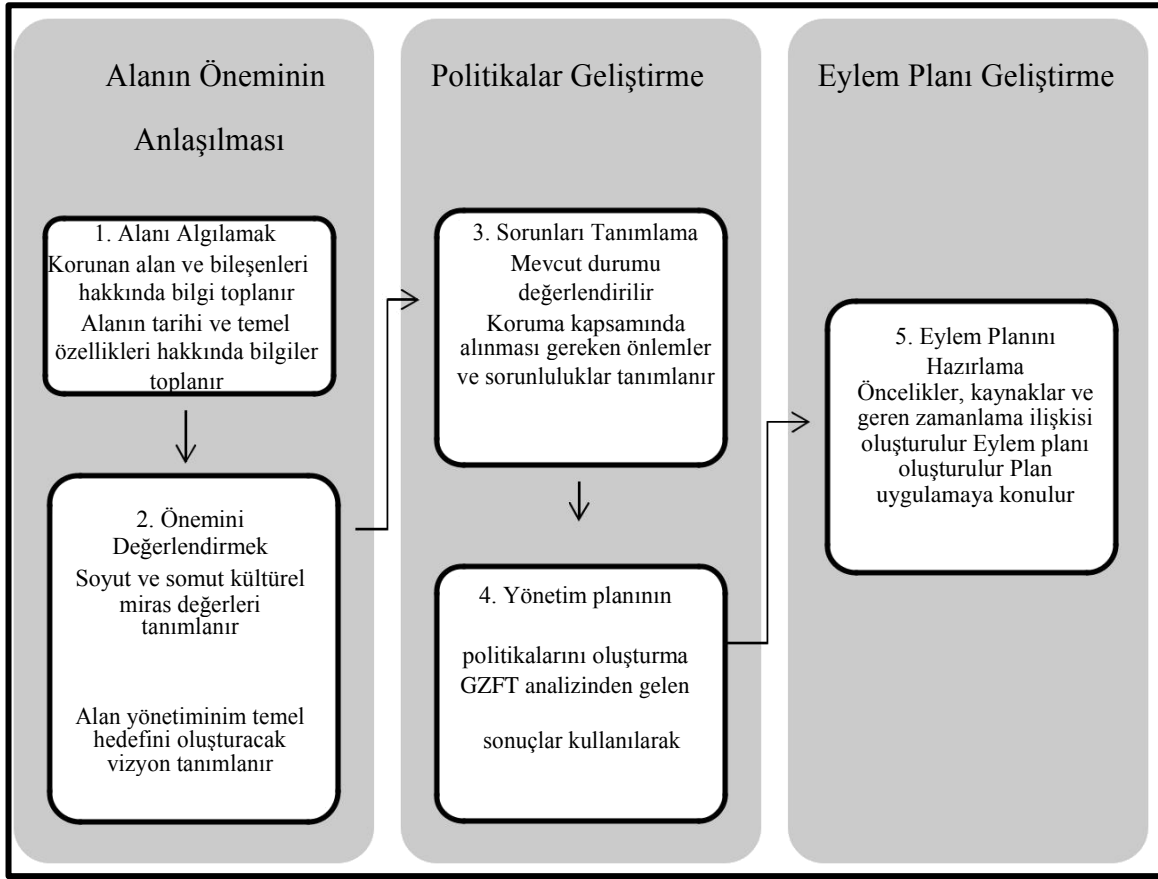
Şekil 4.6 Yönetim planı döngüsü (Thomas ve Middleton, 2003)

Şekil 4.7’de verilen döngü temel alınarak planlama süreci 13 basamak halinde ele alınabilir. Bunlar;

1. Ön Planlama;- Bir yönetim planı hazırlanmasına karar verilmesi
  - Planlama ekibinin görevlendirilmesi
  - Görev kapsamı,
  - Kullanılacak süreçlerin tanımlanması,
2. Veri toplama;- Sorunların tanımı,
  - Danışma
3. Veri ve toplama bilgileri değerlendirme,
4. Kısıtlılıklar, fırsatlar ve tehditler,
5. Yönetim vizyon ve amaçlarının geliştirilmesi,

6. Bölgeleme yapılması,
7. Taslak yönetim planı hazırlanması,
8. Taslak yönetim planına halkın katılımı,
9. Görüşlerin değerlendirilmesi; - Taslak yönetim planının revizyonu,
  - Nihai yönetim planının üretilmesi,
  - Müzakere süreci sonunda analizlerin sunulması ve sonuçların raporlanması,
10. Yönetim planının onay veya tasdiki,
11. Uygulamaya koyma,
12. İzleme ve değerlendirme,
13. Yönetim planını gözden geçirme ve güncelleme (Thomas ve Middleton, 2003).

Kültürel miras alanlarında Alan Yönetim Planlarının hazırlık aşamasından uygulama şamalarına kadar dikkat edilmesi gereken tüm noktaları ortaya koymaktadır. Buna ek olarak Alan Yönetim Planı dokümanının hazırlanmasında takip edilmesi gereken konular şekil 4.8'de verilmektedir.

Şekil 4.7 Aşamalar (Thomas ve Middleton, 2003)

Birinci Bölüm: Ön-Planlama Aşaması

Ön-planlama aşaması planlama sürecinin en önemli adımlarından biridir. Bu aşamada planlama süresinin ne kadar süreceği, bu süreçte nelerin başarılmasının gerektiği, kimleri içereceği tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaların en yüksek yönetim düzeyinden başlayarak yapılması planlama çalışmasının doğru bir zeminde ve gerektiği gibi oluşturulmasını konusunda kritik önem taşımaktadır. Bu ön-planlama süreci şu aşamaları içermektedir;

- Açık bir şekilde korunan alanın amacı ve yönetim hedeflerini belirlemek ve herkes tarafından anlaşılır olduklarına emin olmak.
- Planlama sürecinin uygulanmasında izlenecek adımları tanımlamak ve bu adımların sıra ve yöntemlerini belirlemek.
- Planın katılımcılarını (paydaşları) belirlemek.

- Bir sistem yaklaşımında olduğu gibi korunan alanın bir bütün olarak kabul edildiğinden emin olmak.
- Disiplinler arası bir yaklaşım kullanmak.
- Planlama takımını oluşturmak, belirlemek.
- Yönetim planı için düzenlenmiş bir çalışma programını hazırlamak ve takip etmek.
- Planlama takımı dışında planın hazırlanmasına dâhil olacak konuyla ilgili insanları ve hangi aşamalarda çalışacaklarını tanımlamak.
- Nihai yönetim planının onayı için üst yönetim ile izlenecek yola karar vermek ve açıklığa kavuşturmak (Thomas ve Middleton, 2003).

İkinci Bölüm: Verilerin Toplanması, Alanın Mevcut Özelliklerinin Araştırma ve Temel Saha Çalışması

Planlama ve yönetimde güvenilir verileri kullanmak oldukça önemlidir. Uygulamalarda koruma alanı yönetim hedeflerine karar verilmesi için kullanılan temel veri kümesine dayanılarak kurulmaktadır. Planlama süreci kaçınılmaz olarak çok fazla veri gerektirmekte ve bazı yönetim seçeneklerine önceden karar verilebilir ve bu seçenekler sonuçlandırılabilir. Birçok durumda çok fazla veri toplama gerektiren önemli konuları belirlemek amacıyla önceden yapılmış çalışmaların verileri değerlendirilebilir. Bu nedenle veri toplama aşamalarında süreci kolaylaştırmak için belli aşamalar kullanılabilir. Bunlar;

- I. Mevcut çalışmalardan kullanılanılabilir bilgileri toplamak (Tarihsel veriler ve önceden yapılmış çalışmalar oldukça değerlidir.),
- II. Bilgileri kontrol etmek için (ve gerekirse ek veri elde etmek için) envanter çalışması hazırlamak,
- III. Korunan alan hakkında toplanan bilgileri bir rapor haline getirmek.

Yönetim planı çalışmasında toplanması gereken bilgiler şu şekilde sıralanabilir;

- Ekolojik kaynaklar ve durumları,
- Kültürel kaynaklar ve durumları,
- Alanın estetik yönleri,
- Fiziksel yapı (yollar, binalar, su kaynaklar, vb.) ve sosyo-ekonomik ve temel çevresel özellikler,

- Koruma alanının ve bölgenin mevcut ve önerilen kullanımlarını desteklemek için tesis kapasitesi,
- Alanın arazi kullanımı ve var olan planlarında alan hakkında verilen kararlar,
Alanla ilgili detaylı bilgiler;
- Konum (enlem ve boylamı),
- Alan,
- Koruman alanın yasa ve mevzuatlara göre hukuki durumu,
- Alandaki mülkiyet, sahiplilik durumları, alan erişim, diğer koşullar ve kısıtlılıklar,
- Mevcut arazi kullanımı,
- Alandaki hizmetler,
- Ana erişim yolları,
- Tarihsel bilgi (alandaki bulunan tarihi yapılar ile arkeolojik alanların durumu),
- Biyolojik bilgi (flora ve fauna toplulukları),
- Fiziksel bilgi, (iklim, jeolojik ve jeomorfolojik yapı, hidroloji, toprak yapısı, vb.)
- Kültürel ve estetik bilgi (peyzaj ve peyzaj özellikleri ile kültürel özellikler),
- Sosyo-ekonomik bilgi.

Bu çalışmalar toplandıktan sonra yapılması gereken ve dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır;

- Toplanan bilgiler arasında oluşan boşlukları belirleme (mevcut çalışmalardan veya ilk etapta toplanan bilgiler yönetim planı çalışmalarında yeterli olmayabilir. Bu noktada elde edilene verileri değerlendirmek ve eksik kalan noktaları tamamlamak için detaylı çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır.)
- Gereksiz bilgi toplamak yerine planlama çalışmalarına başlama (Toplanan bilgilerden eksik olanların tamamlanması süreci planlama çalışmalarına başlamak için bir engel olarak görülmemelidir. Ancak çalışmalarının sürdürülmesinde kilit rol taşıyan bilgiler için bu durum düşünülemez.)
- Sadece önemli bilgileri al ve harmanla (Birçok yönetim planı açıklama bölümlerine ağırlık verdiği için hantaldır. Yönetim planında verilen açıklamalar aşırı ayrıntılı olmamalı ve verilen bilgi Alan Yönetim Planı ile ilgili olmalıdır.)

- Belli grupların değer yargılarını içermemeli objektif olmalı (Açıklama bölümü mevcut somut bilgilere dayandırılmalı, kişisel değerlendirilmelere yer verilmemelidir.)
- Gerecek değerleri, ölçümleri ve varsayımları tanımlama (Gerçek bilgiler tanımlanırken mümkün olduğu kadar tanımlanmış ve kaynakların doğruluğu teyit edilmelidir. Kısmen doğru veya doğruluğu kanıtlanmamış bilgi yerine doğruluğu kesin olarak kanıtlanmış bilgiler kullanılmalıdır.)
- Haritaları, referanslar ve ekleri kullan – metni kısa tut (Açıklama bölümünü destekleyecek ekler ve referanslar mümkün olduğu kadar çok kullanılmalıdır. Yazılı metnin uzunluğu yönetim planını inceleyecek ve uygulayacak kişiler tarafından okunduğunda sıkıcı ve dikkat dağıtıcı olmaktadır. bunun yerine resimler, şemalar, haritalar ve ekler ile referansalar kullanılarak gerekli bilginin daha net verilmesi sağlanabilir.)
- Yerel bilgi kullanımı (Araştırma bölümü hazırlanırken mümkün olduğunca yerel halk ve kaynaklardan faydalanılmalıdır.) (Thomas ve Middleton, 2003).

Üçüncü Bölüm: Veri ve Toplama Bilgileri Değerlendirme

Toplanan bilgilerin değerlendirilmesi yönetim planının oluşturulmasında en önemli aşmalardan birini oluşturmaktadır. Planlama çalışmalarında önemle üzerinde durulması gereken noktaların belirlenmesinde alan hakkında toplanan büyük miktarda bilginin rafine edilmesi gerekmektedir. Bu bölümün korunan alanın içerisinde koruduğumuzun ne olduğu ve nasıl algılandığına tanımlanması ve korunan alan ile ilişkili değerler ve topluma faydalarını ortaya koyması açısından önemlidir. Daha ağırlıklı olarak planlama sürecinde yerel halk ve planlama sürecinde diğer ‘paydaşlar’ de dahil olmak üzere alanda bulunan ve tespit edilen değerlerden hangilerinin onlar için önemli olduğunu ortaya koymak son derece önemlidir. Korunan alan değerlendirilmedikçe ve anlaşılmadıkça yönetim planının hayata geçmesi için oluşturulacak eylem planlarının uygulanmasında sorunlar yaşanılacaktır.

Bilgilerin değerlendirilmesi aşamasında planlama çalışmalarına katılan paydaşların sormaları gereken sorular şunlardır;

- Dünya çapında tanınmış yerler
- Önemli sit alanları
- Büyük arkeolojik ve tarihi yerler
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımında uygulamaları yapılabilecek iyi örnekler
- İnsan kullanımı için fazla hassas olan kaynaklar
- Hassas, tehdit ve tehlike altında olan bitki ve hayvan türleri ile yaşam alanları,
- Nadir ve endemik bitki ve hayvanlar
- İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği alanlar ve kaynaklar,
- Yerel halk için ekonomik, sosyal ve diğer ihtiyaçları açısından önemli olan alanlar ve kaynaklar,
- Korunan alanlarında ekolojik bütünlüğü korunması gereken alanlar (Thomas ve Middleton, 2003).

Dördüncü Bölüm: Kısıtlılıklar, Fırsatlar ve Tehditler

Koruma alanı için özel yönetim amaçları tanımlanmadan önce yönetim alanı üzerindeki kısıtlamaların ve tehditlerin neler olduğu tespit edilmelidir. Bu kısıtlılıklar şu şekilde açıklanabilir;

- Yasal yükümlülükler
- Görev süresi
- Öncelik gerektiren kullanımlar
- Sağlık e güvenlik konuları
- Yönetimsel kısıtlamalar
- Mevcut kullanımlar ve aktiviteler(planda öncelik verilmesi gereken durumlar)
- Diğer politik konular,

Tehdit veya koruma alanı üzerindeki baskılar, insan kaynaklı ya da doğal olabilir ve hatta koruma alanı sınırları dışından gelebilir. Bu baskılar genellikle ekonomik ve sosyal talepler şeklinde olmaktadır. fırsatlar ve tehditler tespit edildiğinde yönetim planında açıkça belirtilmelidirler. Bu amaçla planlama çalışmalarında SWOT (GZFT- Güçlü, Zayıf, Fırsat ve Tehditler) analizi hazırlanmaktadır.

Beşinci Bölüm: Yönetim Vizyon ve Amaçlarının Geliştirilmesi

Uzun dönem vizyonu;

Yönetim planlama süreci korunan alanın geleceği için görünen veya mevcut olan ideal koşulları geliştirmeli ve ifade etmelidir. Bazı planlarda bu gelecek uzun vadeli vizyonun içinde amaçlar ve hedefler olarak tanımlanır. Vizyon, korunan alanın korunması için oluşturulan politikaların istenilen ve öngörülen sonucunu tanımlamalıdır. Vizyon oluşturulmadan hazırlanacak yönetim planlarının tutarlılığı mümkün değildir. Vizyonun amacı yönetim hedefleri için odak noktası oluşturmak ve bu hedeflere yön vermektir. En önemlisi vizyon cümlesinin çekici olması gerekliliğidir.

Korunan alan için vizyon cümleleri şunları içermelidir;

- Korunan alan için uzun vadede elde edilmek istenilen sonuçları tarif etmelidir. Korunan alana gelecekte ne olacağını anlamada insanlara yardımcı olmalıdır.
- Zaman içerisinde önemli ölçüde değişiklikler yapılmadan uzun vadeli bir ifade olmalıdır. Sonuç olarak alan yönetimi sürecinde ki sürekliliği sürdürülebilir bir şekilde sağlamalıdır.
- Korunan alanın çevresel, kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerini içermelidir.

Hedeflerin rolleri ve tanımlamaları;

Hedefler yönetim vizyonu sonucundan oluşturulmalıdır. Yönetim planını hayata geçirmeye yönelik koşulları belirleyen amaçların daha özelleşmiş cümlelerinden oluşmalıdır. Yönetim planında sonraki kararları verebilmek için bu hedefler mümkün olduğunca öncelik sırasına göre listelenmiş olmalıdır. Yönetim planı sürecinde genellikle tüm paydaşlar vizyon cümlesi için ortak bir noktada buluşurken hedefler ve amaçların belirlenmesinde fikir birliğini sağlamak güçleşmektedir. Bu nedenle yönetim planı hedefleri geliştirilirken şu yaklaşımlar kullanılabilir;

- Yönetim hedeflerinin genel tasarımı yapılabilir,
- Sorunlu ve özel konular hakkında yönetim planının sorumlulukları belirlenebilir,
- Temel yönetim seçenekleri hazırlanabilir.

Tanımlanan ve önceliklendirilen yönetim planı hedefleri planlama ve tartışma sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Genellikle hedefleri aşağıdakileri kapsayacak şekilde formüle edilebilir;

- Habitat ve tür yönetim,
- Araştırma ve izleme,
- (İletişim de dahil olmak üzere)Altyapı,
- Ziyaretçi kullanımı ve talepleri,
- Eğitim ve öğretim,
- Sosyal ve kültürel özellikler,
- Gelir;
- Korunan alan hizmetleri,
- Yönetim.

İyi oluşturulmuş hedeflerin özellikleri şu şekilde olmalıdır;

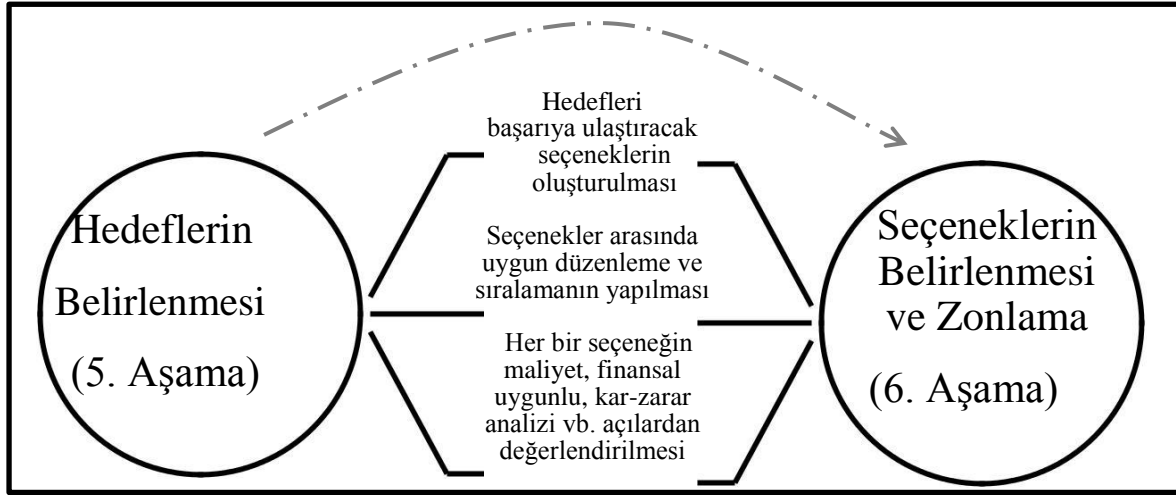
- Kesin ve özel,
- Ulaşılabilir ve gerçekçi,
- Zamanlamaları iyi hesaplanmış,
- Ölçülebilir,
- Amacı, önemli ve olağanüstü değerleri yansıtır,
- Sorunları gidermede yeterli,
- Kararları ayrıntılı bir şekilde açıklamalı ve
- Rasyonel olmalıdır (Thomas ve Middleton, 2003).

Altıncı Bölüm: Bölgeleme yapılması

Yönetim planı hedeflerinin belirlenmesi ile bir sonraki basamak bu hedeflerin nasıl başarılabacağına karar vermedir. Yönetim planı faaliyetleri için çeşitli seçenekler oluşturulur ve uygun olanlar seçilir. Yönetim bölgeleri (zonları) birden çok yönetim hedefleri karşılamak için kullanılabilir.

Yönetim seçeneklerinin hesaplanması ve tanımlanmasında hedeflerin başarılması için farklı yolların neler olduğu, hangi seçeneklerin hayata geçmesinin mümkün olduğu,

ortaya konulan seçeneklerden hangilerinin benzer olduğu veya birlikte kullanılabilirlikleri sorgulanmalıdır. Bu sorgulamanın sonucunda planı hazırlayan kişiler seçenekler arasında sıralama ve düzenleme yaparak birbiri ile uyuşan, çelişen noktaları belemeli ve gerekirse alternatif yollar üretmelidir. Sonrasında maliyet, finansal ve yöresel uygunluk gibi birçok durum göz önüne alınarak en iyi seçenekler ortaya konmalıdır. Bu aşamadan sonra yapılacak olansa alanı seçeneklerin uygulabilirliği açısından bölgelere ayırmak, zonlar oluşturmaktır. Şekil 4.9'da 5. Aşamadan 6. Aşamaya geçişte oluşturulacak hedeflerin niteliği seçeneklerin sıralamasının önemi ve her seçeneğin ekonomik boyutunun değerlendirilmesi gerekliliği ortaya konulmaktadır.

Şekil 4.8 Altıncı aşamaya geçişte yapılması gerekenler

Benzer seçeneklerin uyulabileceği alanların bir arada değerlendirilmesi yönetim planının uygulama aşamasında yürütücülere hatırı sayılır bir kolaylık sağlayacaktır. Zonlama çalışması yapılırken dikkat edilmesi gereken konulara örnekler şu şekildedir;

- Yerel halk ve kitleler tarafından kullanılacak alanlar,
- Hükümet politikaları ve arazi kullanım kararları,
- Önceden hazırlanmış planlar- halk katılımları ve istişarelinin sonuçları,
- Korunan alanın kapasitesini destekleyen kullanım ve gelişmeler,
- Uygun ziyaretçi kullanımlarının sağlanması,
- Hassas alanların korunması, vb. (Thomas ve Middleton, 2003).

Yedinci Bölüm: Taslak Yönetim Planının Oluşturulması

Planlama çalışması boyunca hazırlanan ve toplanan bütün elamanların tek bir dokümanda toplanması sonucunda taslak plan ortaya çıkmaktadır. Taslak yönetim planı içerisinde birçok detaylı içerik bulunmaktadır. Taslak yönetim planında verilen unsurlar genel hatlarıyla ana planın bir yansımasıdır. Nihai yönetim planı raporu bu taslak plan doğrultusunda hazırlanacaktır. İlk etapta bir taslağın hazırlanması plan uygulamaya geçmeden önce oluşabilecek aksaklıkların ve düzenlemelerin yapılmasına ve paydaşların plan hakkında görüş ve önerileri sunmalarına olanak sağlamayı hedeflemektedir.

Sekizinci Bölüm: Taslak Yönetim Planına Halkın Katılımı

Taslak yönetim planının halka yani tüm paydaşlara sunulmasında şu adımlar izlenebilir;

- Tüm paydaşları belirlemek,
- Eşitlik ve şeffaflık temelinde hepsine ulaşmasını sağlamak,
- Kullanıcı dostu, açık ve bilgilendirici materyaller hazırlamak,
- Görüşmelerde kültürel olarak uygun yöntemler kullanmak,
- Önerilen taslak olduğunu vurgulamak,
- Herhangi bir öneriye hazır olmak,
- Tüm yorumların eksiksiz kaydını ve belgelerini tutmak,
- Kabul edilse de edilmese de her görüşün tartışıldığında emin olmak,
- İnsanlara taslak planı görüşmek için yeterince zaman ayırmak,
- Değişiklik taleplerinin çoğunluğun yararına olacağından emin olmak,
- Tüm istişare sonuçlarına geri bildirim yapmak,

Dokuzuncu Bölüm: Taslak Planın Revizyonu ve Nihai Planın Hazırlanması

Taslak plana tüm paydaşların katkıları ve istişareleri sonucuna eklenecek, çıkarılacak ve ya düzenlenecek kısımlarının gözden geçirilmesini tamamladıktan sonra nihai plan hazırlanmaktadır. Nihai planın hazırlanırken paydaş toplantılarından elde edilen sonuçlar direk olarak yansıtılamaz, planlama ekibi sonuç raporunda verilecek tüm

kararların alanın korunması başta olmak üzere tüm kullanımlar ve kullanıcılar için optimum yararı sağladığından emin olmalıdır.

Bu bölümlerin ardından gelen “Yönetim planının onay veya tasdiki”, “Uygulamaya koyma”, “İzleme ve değerlendirme” ve “Yönetim planını gözden geçirme ve güncelleme” bölümleri üçün bölümden anlatılan sürdürülebilir Turizm Yönetim Planı hazırlama basamakları ile aynı özelliklere sahiptir. Yönetim planının onay ve tasdiki planın hazırlandığı bölge içerisinde yetkili yerel idare tarafından yapılması hem halkın katılımını arttırmakta hem de eylem planlarının hayata geçirilmesi ve planın izleme değerlendirme kısımlarının sorunsuz ve dikkatlice yapılması için sahiplenme duygusunu geliştirmektedir. Onaydan sonra uygulamaya konulan alan yönetim olanı çalışmalar kapsamında belirlenen etaplara göre eylem planlarının hayata geçirilmeye başlandığı aşamadır. Uygulama aşaması yönetim planları için hiç bitmeyen bir süreçtir. Gözden geçirme ve güncelleme aşamasında sürekli revize edilen plan bu revizelerin ışığında eylem planlarının da güncellenmesini beraberinde getirmektedir (Thomas ve Middleton, 2003).

4.5.2 Türkiye’de alan yönetim planları ve uygulama süreçleri

Uygulama ve izleme aşaması ise projelerin ve eylem programlarının izleme ve gözden geçirme aşamalarını içermektedir. Kentsel sit alanları canlı, yasayan bir sistem olan kentin parçası olduğu, içerisinde insan ögesini barındırdığı ve çok paydaşlı bir yapıya sahip olduğu için yönetim sistemine ihtiyaç duyan korunması gerekli alanların basında gelmektedir (Yürü, 2009).

Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu’nda yönetim alanı ve yönetim planına yönetimine ilişkin hükümler:

- “Yönetim alanlarında alan yönetimi kurulacaktır,
- Yönetim alanları ve bunların bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla yönetim planı taslağı hazırlanacaktır,
- Bu taslağın kentsel sitlerde birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde büyükşehir belediyesi eşgüdümünde ilgili belediyeler, tek bir belediyenin görevi alanına girmesi halinde ilgili belediye, diğer yerlerde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı hazırlayacak ya da hazırlatacaktır,
- Hazırlana taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak “üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu kurulacaktır,
- Eşgüdümün sağlanması amacıyla, kentsel sitlerle ilgili belediye diğer yerlerde Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bir alan başkanı belirlenecek ve bu kişiye Kültür ve Turizm Bakanlığı’na her ay ödeme yapılacaktır,

- Yönetim plan taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilerek iki üyenin katılımıyla eş güdüm ve denetleme kurulu kurulacaktır. Alan başkanı, kurulunda başkanıdır. Kurul bu taslağı inceleyip mutabakata varmak süreyle yönetim planını 6 ay içerisinde onaylama ya ve bu planın uygulanmasını denetlemeye yetkilidir,
- Kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulabilecektir. Bu birim ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla 3'üncü kişilerden yönetim planı ve uygulamasıyla ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkili olacaktır,
- Kamu kurum ve kuruluşları belediyeler ile geçek ve tüzel kişiler eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylana yönetim planına uymak ilgili idareler plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadır.”

Kentsel miras alanlarının yönetimi mekânsal, sosyal, kentsel dokunun anlaşılması amacıyla oluşturulan ve stratejik planlama ile doğrudan ilişkili bir organizasyon çalışmasıdır. Alan yönetimin başarıya ulaşması için uygulama sürecinde olması gereken en önemli konu başarılı bir teşkilatın oluşturulmasıdır. Ayrıca etkin bir alan yönetimi sağlaması için paydaşlar ve karar vericiler arasında ki ilişkinin sağlam olması gerekmektedir.

Uygulama sürecinde yaşanan sorunların nedenleri estetik ve kültürel ideoloji ölçütlerinin öncelikli olması, kavramsal ve kuramsal yaklaşımlara uygulama arasında olması gereken dengelerin kurulamaması ya da bilinmemesi, kararların olması gereken nitelikte ve hızda alınamaması, kamu adına korumanın maddi bedelini, toplumun değil mülk sahibinin ödemesi olarak tanımlanabilir. Maddi bedel dışında, teknik bilgiden yoksun olan vatandaşın hazırladığı, eksik ya da yetersiz düzeydeki başvuru dosyalarının kurul gündemine alınmadığı da bilinmektedir. Genellikle alt gelir grubuna mensup mülk sahibinin yalnız bırakılması ile korumadan yana olması beklenilemez.

Alan yönetimin uygulanabilirliğin olması için alanın ve alanda yaşayanların özelliklerinin iyi belirlenmiş olması çok önemlidir. Etkin bir alan yönetimi çalışması uygulama sürecinde paydaşlar arasında zıtların oradan kaldırılmasını sağlamak için yerel düzeyde ortaklık ve paylaşımcı kararların alınması gerekmektedir. Uygulama sürecinde yerel yönetimlerin lider olarak kavraması gereken konular vardır. Bunlar;

- “Her alan kendine özgüdür ve kendi sorun ve olanaklarını yansıtır,
- Alanın essiz özellikleri nelerdir ve nasıl özel kılınabilir sorusunun cevabının net olarak belirlenmelidir,
- Kentsel çevre yasayan bir organizma ve ekosistemdir,
- Alanın morfolojisinin ve mekânsal özelliklerinin kavranması gereklidir,
- Kentsel alanların kullanım sekli belirlenmelidir” (Yürü, 2009).

Planlamanın nitelikleri;

- “Planlama yerel halk için yapılan bir eylemdir,
- Kültür ve mirasın toplumsal ve yerel değerleri yansıtması amaçlanmalıdır,
- Uygun piyasa mekanizmalarını içinde barındıran bir sistem olmalıdır,
- Yaratıcı ve stratejik bir vizyona sahip olmalıdır,
- Uzun dönemi kapsamalıdır,
- Gelecekte olacak gelişmeleri dikkati alarak hazırlanmalıdır,
- Sürekli isleyen bir kontrol mekanizmasına sahip olmalıdır" (Yürü, 2009).

Çatışmanın önüne geçmek ve dengeyi sağlayabilmek için yerel düzeyde ortak ve paylaşımcı kararlar alınması zorunludur.

4.6 Alan Yönetim Planlarının İki Temel Boyutu; Koruma ve Kalkınma

İnsanlık günümüzde bir dizi zorlukla karşı karşıyadır. Bu değişiklikler insan yerleşkeleri ile ilişkilidir, genel olarak tarihi yerleşimler ve belli bölgelerdeki kentsel alanlar. Ekonomik pazardaki ve üretim metotlarındaki küreselleşme, bölgeler arasındaki göçlere sebep olur. Politik yönetimler ve içsel uygulamalardaki değişiklikler yeni kentsel alanlarda yeni yapıları ve durumları gerektirir. Kimliğin güçlenmesi çabaları için ayrımcılık ve sosyal köksüzlüğe karşı bu politikalar gereklidir.

Kentsel korumada uluslararası çerçevede giderek aratan bir farkındalık bulunmaktadır. Kültürel mirasın korunmasından ve onun değerinin artırılmasından sorumlu olan organizasyonlar kendi yeteneklerini, araçlarını ve davranışlarını ve birçok açıdan planlama sürecindeki rollerini geliştirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Soyut değerlerdeki, örneğin süreklilik ve kimlik, geleneksel arazi kullanımı, kentsel alanlarda kamusal kullanımların rolü ve entegrasyon ve çevresel sosyo-ekonomik faktörler vb., değişiklikler bölgesel ölçekte tarihsel miras konusunda daha büyük farkındalık yaratmaktadır. Bir bütün olarak topografi ve şehrin silüetini içeren peyzaj ve kentsel peyzaj kavramsallaştırmanın rolü etrafındaki sorular eskisinden daha önemli gözükmektedir. Özellikle hızlı büyüyen şehirlerde diğer bir önemli değişim büyük çapta tarihi kentsel dokuyu tanımlamaya yardımcı olan geleneksel kafiye büyüklüklerini değiştiren gelişimleri dikkate almaktadır.

Bu anlamada, miras alanları kentsel ekosistemin esas bir parçası olarak düşünölmelidir. Bu kavram tarihi alanların çevre ile uyumlu bir şekilde yaşatılmasında göz

önüne alınmalıdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı kentsel mirası korumak için ve kentsel gelişme alanlarını sınırlamak için ilkeler belirleyen kentsel planlama ve müdahalelerde önem kazanmıştır.

Kültürel miras alanları üzerine yapılan çalışmaların genelinde ortak bir yargı bulunmaktadır. Bu yargı “koruma” kavramı ile bütünleşen “sürdürülebilirlik” anlayışı içerisinde kendine sarsılmaz bir yer bulan “yaşatma”dır. Kültürel miras alanları günümüzde yaşayan tüm insanların ortak mirası olduğu gibi gelecekte yaşayacak insanların doğuştan gelen miras hakkıdır. Bu anlayış içerisinde şekillenen sürdürülebilir koruma – yaşatma politikalarının hayata geçmesi için en büyük rol kültürel miras alanlarında ve çevresinde yaşayan yerel halka düşmektedir. Bu noktada “yaşatma” kavramının neden önemli olduğu daha net anlaşılmaktadır. Çünkü korumada yaşatma kavramında bahsederken kilit nokta günlük yaşam içerisinde miras alanlarının yerel halk için bir yerinin olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamaları açısından bu alanlarda ekonomik fayda sağlamaları bu alanlara yerelde verilen önemi arttırmaktadır. Ancak bilinçsiz tüketim her şeye zarar verdiği gibi oldukça hassas bir yapıya sahip olan miras alanlarında ortaya çıkacak fazla tüketim (burada bahsedilen yoğun tüketim miras alanlarının ekonomik bir gelir amaçlı olarak turistik kapasitesinin çok üstünde çekim yaratılması ve veya kültürel miras alanlarının sadece bir meta olarak düşünülerek tahribata neden olunması) bu alanlar için benimsenen sürdürülebilir koruma – yaşatma yaklaşımına tamamen tezat oluşturmaktadır.

Kültür bir anda ortaya çıkan / oluşan bir yapıya sahip değildir. Zaman ve insanları içeren birikile birlikte oluşmaktadır. Kültürel miras alanları içinde aynı durum söz konusudur. Sınırları yasalar ile tanımlanan tarihi alanların planlanmasında sadece bu sınırlara bağlı kalmak ve en önemli çevresel faktör olan insanı göz ardı etmek mekanı tek boyutta tasarlamaktan öteye geçemeyen, temel sorun olan kültürel miras alanlarını yaşatma konusunda çözüm üretmeyen bir yaklaşım olacaktır. Bunu göz önüne alarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda Koruma Amaçlı İmar Planları;

“(8) (Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.) Koruma amaçlı imar plânı; bu Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî,

demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlardır.” şeklinde tanımlanmaktadır” (RG; 18113, 23/71983).

Mekânsal bir plan olan Koruma Amaçlı İmar Planı tanımında belirtilen sit alanlarının planlanmasında “ etkileşim geçiş sahası göz önünde tutularak”, “ sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda” bu alanlarda yaşayanların “demografik, kültürel, sosyal ve ekonomik” araştırılması gerekliliğinden ve “koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri” göz önüne alarak “katılımcı alan yönetim modellerini” içermesi gerekliliğinden bahsedilmektedir. Buna ek olarak 2863 sayılı kanunda;

“(10) (Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.) **Yönetim alanı**; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

(11) (Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.) **Yönetim plâni**; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plâni ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır.

(12) (Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.) "Bağlantı noktası"; yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklardır.

(16) (Ek: 8/8/2011-KHK-648/41 md.) “Etkileşim-geçiş sahası”; korunması gerekli kültür varlıklarını ve sit alanlarını doğrudan etkileyen, sit bölgeleriyle bütünlük gösteren, daha önceden sit sınırları içindeyken sit sınırları dışına çıkarılmış veya sit sınırları dışında tutulmuş korunacak sokak, meydan, yapı grupları ve benzerlerinin yer aldığı, sit bölgeleri arasında kalmış, sitleri doğrudan etkileyen veya koruma amaçlı imar planlarının hazırlanma aşamasında gözönünde bulundurulması gereken alanlardır” (RG; 18113, 23/71983).

Tanımlarına bakıldığında yasanın kültürel miras alanlarının korunması için yapılacak planlama çalışmalarında alanı tek başına düşünmediği, çevresi ve yerel halkın ihtiyaçlarına da cevap verecek düzenlemelerin gerekli olduğunu ortaya koyduğu görülmektedir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedildiği ve 2863 sayılı yasada da yer verildiği gibi kültürel miras alanları geçmişte yaşayan toplumların izlerini taşıdığı gibi gelecek ve günümüz toplumların etkileri bulunmaktadır. Bu etkileşim çift yönlü bir yapıya sahiptir. Miras alanları çevrelerinde yaşayan toplumlara etkiledikleri gibi bu toplumlardan da etkilenmektedir. Kültürel miras alanlarının planlanmasında çevre yerleşimlerde yaşayanların ve gelecek ziyaretçilerin ihtiyaçları göz ardı edilmemelidir.

Giderek artan alternatif turizm türlerine talep ile birlikte, kültür turizmi de bu alternatif turizm türleri içerisinde yer almaktadır, hemen hemen her coğrafyada turizm sektörü gelişebilmektedir. Turizm ekonomik olarak tek başına bir sektör olarak görülmesine rağmen beraberinde geliştirdiği diğer hizmet sektörlerinin itici gücü olması nedeniyle, etki alanı ister küçük ister büyük olsun, ekonomik açıdan yerleşimin kalkınmasında etkili olmaktadır. Kültür turizmi; gerekli analiz ve planlama çalışmaları kültürel miras alanlarının sürdürülebilir bir şekilde korunması ve yaşatılmasında, ayrıca bu alanlar ile ilgili bilincin geliştirilmesinde bir çözüm yolu olarak değerlendirilebilir. Anadolu coğrafyası küçük ve ya büyük çok sayıda tarihi alana ve kalıntıya ev sahipliği yapmasının etkisiyle özellikle sosyo-ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle sürekli göç veren nispeten küçük yerleşimlerde ekonomik bir kalkınma aracı olarak değerlendirilebilir. Kültür turizmi ile oluşturulacak yeni iş imkanları ve kamusal yatırımlar yerleşimlerin ekonomik, sosyal ve fiziksel olanaklarında artış sağlanacaktır. Alan Yönetim Planlarında belirlenecek stratejiler ışığında hazırlanan etap programları kültürel miras alanlarının korunmasını temel almasına rağmen yasa ve yönetmeliklerde belirlendiği üzere yerleşimlerin mevcut sorunların çözüm sağlayıcı hedeflerini barındırmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihi ve kültürel miras alanlarını korumada zaman içerisinde farklı yaklaşımlar benimsenmesine rağmen insanlık tarihi boyunca değerli görülen eserlerin korunması her zaman varlığını sürdürmüştür. Politik ve dini açıdan önemsenen mekânların tahribatını önleme çabası zaman içerisinde değişerek daha geniş alanları kapsayan ve daha net tanımlara sahip bir koruma anlayışına yerini bırakmıştır. Günümüzde çok daha kapsamlı olan koruma; tarihi değerlerin sadece varlığını ve sahip olduğu imgeyi korumak değil aynı zamanda yaşama dâhil etme ve geleceğe aktarma çabası içerisinde, sürdürülebilir bir anlayışla yapılmaktadır. Kültürel miras alanlarının evrensel bir yaklaşımla ele alınması, kültürel miras üzerinde her insanın hakkının olması gerçeği ile bu alanlar için çok sayıda paydaşı içeren ve kapsamlı bir stratejik planlamayı gerekli kılmaktadır.

Dünya’da koruma alanlarının toplumun ortak mirası olarak kabul edilmesi insanların farklı kültürlere olan ilgisini arttırmıştır. Günümüzde turizm aktivitelerinin çeşitlenmesi ve deniz-kum-güneş turizmi gibi kitle turizmi anlayışı yerine kültür turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerini arttırmıştır. Bu sayede gelişen kültür turizmi kavramı günümüz turistlerinin ilgi odağı haline gelmiştir. Turizmin kentsel sit alanlarına zarar vermeden kültürel mirası tahrip etmeden uygulanabilmesi için bu alanların planlanmasında sürdürülebilir turizm olgusu da göz önüne alınmalıdır.

Turizm, farklı kültürlerin tanınması için önemli bir araçtır. Ancak turizm aktiviteleri ile kültürün uyumlu birlikteliklerinin olması gerekir. Aksi takdirde turizm kültürel yapının yozlaşmasına olanak vermektedir. Bu nedenle taşınmaz kültür miras alanlarının yönetiminde sürdürülebilir turizmin etkileri ayrı bir başlık olarak ele alınacaktır. Turizmin kentsel alanda kalmış kültürel miras alanlarına etkisi doğru planlanmalıdır. Kentsel alanlarda kalan taşınmaz kültürel miras alanları yoğun bir baskı altındadır. Bu alanların tahrip olması ve yok olmasını engellemek amacıyla taşınmaz kültürel mirasın koruma kullanma dengesi içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme sürecinde kültür turizmi etkin bir rol oynamaktadır. Ancak bu iki olgunun dengeli planlanması gerekir. Turistik amaçlı olarak aşırı kullanım taşınmaz kültürel mirasın tahrip olmasına neden olmaktadır. Taşınmaz kültürel miras alanlarının yönetiminde sürdürülebilir turizmin

etkileri anlamak için kültür turizminde sürdürülebilirliğin nasıl sağlandığı ve bu sürecin planlanmasının, uygulama araçlarının neler olduğu değerlendirilmelidir.

Korunması gereken miras alanlarının yaşatılmasında koruma ve sürdürülebilirlik kavramı ortak düşünülmalıdır. Özellikle son yıllarda kültür turizminin gelişmesi kültürel miras alanlarının yaşatılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Turizm piyasası değerlendirildiğinde kültür turizmi ve kültürel miras giderek önem kazanmaktadır. Günümüzde insanlık tarihi ve doğanın ayakta kalmış örnekleri olan tarihi bir alanı deneyim etmek isteyen insanların sayısında büyük bir artış bulunmaktadır. Bu artışın yarattığı baskı alanları yok olma tehlikesi altına sokmakta ve bu tehdidinde azaltılması için etkin bir yönetim planının hazırlanması gerekmektedir. Kültür turizmi yönetim planı hazırlanırken miras alanının mevcut kapasitesi ve turizm açısından değerlendirilecek kullanımların dönüşümü ve turistlerin ihtiyaçlarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu analiz sürecinde yönetim planına katılacak tüm paydaşların ortak çalışması büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni miras alanlarının korunması konusunda her paydaşın dikkatli davranmak zorunda olmasıdır. Miras yöneticileri uzun vadeli bir plan yaklaşımı olarak merkezi konulu bir stratejik plan kurmalıdır. Ziyaretçi yönetimi olarak, zarar riskini minimize etmek ve miras yönetiminin de ilk hedefi olarak ziyaretçi deneyimini maksimize etmek gerekmektedir. Bu ancak alanın yorumlanması ile olabilecektir. Miras alanı yönetiminin ilk temel adımı başarılı bir yönetim sürecini uygulayacak gerekli bilgiyi sağlamak için ziyaretçi profilini analiz etmektir.

Son zamanlarda artan çalışmalar değerlendirildiğinde halkın katılımı ve yerel yönetimin etkin bir program çerçevesinde hareket etmeye çalıştığı görülmektedir. Ancak hazırlanan koruma imar planlarında alan yönetimi ya da turizm açısından bu değerlerin ilişkilendirilmesi üzerinde durulmamaktadır.

Sonuç olarak korunması gereken miras alanları ekonomik olarak katkı sağlayabilmektedir. Ancak turizmin yönetim planı hazırlanması miras alanlarının yok olması veya aşırı kullanımdan dolayı tahrip olmalarının önüne geçilmesinde en etkili yöntemdir. Bu yöntemin planlanması konusunda hazırlanacak yönetim planı turizm ile ekonomik bir hammaddeye dönüştürülebilen kültürel varlıkların tahrip edilmeden kullanıma olanak sağlayacak en önemli araçtır. Kültürel varlıkların zarar görmeden

yaşatılması gibi önemli bir hedefe sahip olması gereken yönetim planları turizm ve miras alanları arsında dengeyi oluşturmalıdır. Sadece koruma amaçlı olarak yönetim planı hazırlamak bu alanların turizm ile etkileşime girdiğinde yönetilemeyen ziyaretçiler ve kar amacıyla aşırı kullanıma gidilmesi sonucu miras alanlarını yok olma tehlikesi altına sokmaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle sürekli olarak büyük kentlere göçün yaşandığı günümüzde yerelin kalkınması- yerelden kalkınma oldukça önemsenen bir konudur. Kültür turizmi yerel kalkınma için bir fırsat oluşturmakta ve kültürel miras alanlarının korunmasında önemli bir role sahip olmaktadır. Ancak ekonomik getirisi nedeniyle metalaştırılan miras alanlarının korunmasında etkin olabilmek için kültür turizmi ve koruma arasında dengenin iyi kurulması ve optimum fayda iki taraf açısından da düşünülmelidir. Dengenin sağlanmasında stratejik bir planlama yaklaşımı olan yönetim planlarının yeri oldukça önemlidir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda “Yönetim Planı” “Koruma Amaçlı İmar Planı”nın bir alt aşaması gibi belirtilmesine rağmen uygulamada katılımcılık, analizler ve paydaşlar açısından daha kapsamlı bir yapıya sahiptir.

Korunan alanlarda yönetim planına neden ihtiyaç duyduğumuz aşağıdaki maddelerle açıklayabiliriz;

- Mekanı kurgulamadan önce o mekanın çevresiyle birlikte nasıl ele alınacağı (vizyon ve misyonun ne olacağı), koruduğumuz değerlerin nelere ihtiyacı olduğu ve bu değerleri nasıl yaşatacağımız, nasıl faydalanacağımız, yörede yaşayanların gereksinimlerinin neler olduğu ve bu ihtiyaçlara nasıl cevap verileceği ile kültürel miras alanlarına çekilecek turistlerin gereksinimleri ve turist kapasitelerinin ne olacağı, ayrıca korunan alanlar için alınacak önlemler ile sürekli devinim içinde olan çevrenin değişen ihtiyaçlarına cevap vermede Alan Yönetim Planları etkili bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Koruma kullanma dengesinin sağlanabilmesi için çok yönlü ve kapsayıcı bir planlama olan Alan Yönetim Planlarının kullanılması akılcı bir çözüm niteliğindedir.

- Kültür turizmine talep arttıkça ve kültürel miras alanları ekonomi için bir girdi oldukça korunan alanlarda sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde Alan Yönetim Planlarına ihtiya ın önemi artmaktadır.
- Kültürel miras alanlarının sosyal, kültürel ve ekonomik hayata entegrasyonunda bu alanların korunması amacıyla Alan Yönetim Planları ile oluşturulacak esaslar ve stratejiler bir  z m niteliğindedir.
- Yerel halkın yaşam standartlarının geliştirilmesine ve kültürel miras alanlarının korunmasını garanti altına almada Alan Yönetim Planları sonucunda yapılacak müdahaleler etkili olmaktadır.

Yönetim planları kültürel miras alanlarının korunması ve günümüz fiziki sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar için geliştirilen stratejileri ve araçları detaylı olarak içeren bir belgedir, ayrıca kanuni, finansal, yönetimsel ve koruma etaplarını içeren bir dokümandır ayrıca koruma ve izleme planlarında içerir. Yaşayan organizmalar olarak kültürel miras alanları ve günümüz yerleŐimleri sürekli deĐiŐime maruz kalırlar. Bu değişiklikler kentsel alanın bütün doğal, insani, maddi, soyut elemanları gibi pek çok özelliğini etkilemektedir. Uygun Şekilde yönetildiği taktirde değişim kültürel miras alanların gelişimi için bir fırsat olabilir. Yönetim planı ile sağlanmaya çalışılan temel nokta belli stratejiler geliştirirken doğal, yapılı, sosyal ve tarihi  evre açısından oldukça önemlidir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde aşağıdaki öneriler dikkate alınmalıdır;

- Kültürel miras alanları doğal felaketler çevresel kirliliklere karşı korunmalıdır. Bu koruma sadece kültürel miras alanı için gerekli değil aynı zamanda bölgede yaşayan ve bölgeye turistik veya herhangi bir amaçla gelen ziyaretçilerin korunması için gereklidir.
- Tarihi ve kentsel alanlar içerisinde değişim doğal denge gözetilerek olmalıdır. Bununla beraber doğal kaynakların yok edilmemesi ve enerji korunumu olmalı ve doğal döngünün zarar görmesi engellenmelidir. Değişim kentsel ve tarihi alanlardaki  evre konusunu iyileŐtirmeli suyun havanın ve toprağın kalitesi, yeŐil alanlara erişim ve yayılım iyileŐtirilmelidir. Doğal kaynaklar üzerindeki uygunsuz baskı azaltılmalıdır.

- Sık sık artan doğal felaketlere iklim değişikliklerinin etkilerine karşı tarihsel alanlar ve yerleşimler korunmalıdır. Kültürel miras alanları için oldukça kırılğan olan birçok yapı iklim değişikliklerinin etkilerine karşı korunmalıdır. İklim değişikliğine ve kültürel miras alanlarının korunmasında küresel çapta artan farkındalık yönetim planlarında oluşturulan stratejilerde dikkate alınmalıdır.
- Modern mimari konusu ele alındığında güncel mimariler etrafındakiler ile bir uyum içerisinde oluşturulması teşvik edilmelidir. Çünkü bu özellikler bir alanın zenginleştirilmesine katkıda bulunabilir. Güncel mimari elemanların kültürel miras alanlarında oluşturulması o bölgenin değerlerine ve bölgede bulunan yerleşimlere saygı göstermelidir. Bu durum o alanın zenginleşmesine katkıda bulunabilir kentsel sürekliliğe bir canlılık getirebilir. Kısacası bir markalaşma aracı olarak kullanılmalıdır.
- Yeni mimariler tarihsel alanın mekânsal organizasyonu ile uyumlu olmalı ve onun geleneksel morfolojisine saygı duymalı ve aynı zamanda mimari trendlerin geçerli uygulaması olmalı yanı o zaman ve yerdeki mimari trendlere uygulamalarına uyumlu olmalıdır. Mimarlar ve Şehir Plancıları tarihsel şehir çevre derin bilgi sahibi olması konusunda cesaretlendirilmelidir.
- Geleneksel kullanımların ortadan kaybolması ve veya değiştirilmesi yerel halkın özel bir yaşam şekli tarihsel ve kentsel alanlarda büyük negatif etkilere sebep olabilir. Kentsel dönüşümde kira artışlarından dolayı yerleşimde ve ya alandaki evsel veya kamusal alanın yok olmasına karşı kentsel dönüşüm sürecinin kontrolü önemlidir. Kentsel dönüşüm ayrıca yerel halkın alandan ayrılmasına ve kültürel miras anlarının kaybına neden olabilir.
- Tarihsel ve kentsel alanlar turizm için tüketim ürünü olma riskini barındırır ve buda onların otantikliğini ve miras değerlerinin kaybı ile sonuçlanabilir. Sonuç olarak ulaşım karmaşası ve ya trafik yoğunluğu gibi ikincil negatif etki yaratacak etkilerden kaçınmak için yeni aktiviteler dikkatlice yönetilmek zorundadır.
- Oluşturulmuş/inşa edilmiş çevrenin muhafazası ve korunması ne kadar önemli ise soyut mirasında muhafazası oldukça önemlidir. Yerlerin kimliğine ve ruhuna katkıda

bulunan soyut elemanlar oluşturulmalı korunmalı çünkü bunlar o bölgenin karakterini ve ruhunu belirlemede yardımcıdırlar.

- Tarihi kent ve kentsel alanlarda tüm müdahaleler soyut ve somut tüm kültürel değerlere saygı göstermek zorundadır.
- Tarihi kent ve kentsel alanlarda yapılan her müdahale yerel halkın yaşam ve çevre kalitesini yükseltmek amacı içerisinde olmalıdır.
- Değişikliklerin birikimi kültürel miras alanları ve değerleri üzerinde negatif etkiye sahip olabilir. Kentsel çevre ve bu çevrenin kültürel değerlerinin gelişmesine katkı sağlamadıkça, büyük çaplı nicel ve nitel değişikliklerden kaçınılmazdır.
- Kentsel büyüme doğasında olan bu değişiklikler kentsel doku ve silüetin üzerinde fiziksel ve görsel etkileri en aza indirmek için kontrol altına alınmalı ve çok dikkatli bir şekilde yönetilmelidir.
- Tarihi yerleşimlerde hazırlanan tüm planlarda her zaman yerleşimin sosyal yapısı ve kültürel çeşitliliği saygılı olmakla birlikte, tutarlı bir ekonomik ve sosyal kalkınma politikalarını hedeflemesi gereklidir.
- Yönetim planı çerçevesinde oluşturulması amaçlanan yeni yapılanma yerel halkın kalkınmasına yardımcı olacak eylemleri içermelidir. Ancak planlanan bu eylemler kentsel alanda bir tıkanıklığa ve kültürel miras alanları üzerinde bir baskıya neden olmamalıdır.
- Mekânsal değişim hızının kontrol edilmesi gereken bir parametredir. Değişimin aşırı hızı, yönde tarihi bir kentin tüm değerleri ve bütünlüğünü olumsuz etkileyebilir. Müdahalenin kapsamı ve sıklığı, fizibilite ve planlama belgeleri ve çalışmaları ile uyumlu olmalı ve şeffaflığa bağlı kalmalı ve düzenli bir müdahale prosedürü olmalıdır.
- Tarihi kent ve kentsel alanların tarihi hakkında bilgi arkeolojik araştırmalar yoluyla genişletilmeli ve arkeolojik bulgulara uygun koruma yaklaşımları belirlenmelidir. Koruma ve yönetim korunacak kentsel miras unsurları ve değerleri belirlemek için

disiplinler arası bir tabanda oluşturulmalıdır. Herhangi bir politikanın geliştirilmesi için alan hakkında yoğun bir bilgi birikimine sahip olunması gerekmektedir.

- Sürekli izleme ve bakım tarihi kent veya kentsel alanın etkili bir şekilde korunması için gereklidir. Doğru belgeler ve güncel kaynaklar etkin bir planlama için gereklidir.
- Yerel sakinleri ve diğer paydaşların sorunların öncelikle çözülmesi gerekliliği nedeni ile tarihi şehir ya da alanın korunması bu gruplar ile doğrudan istişare ve sürekli diyalog şarttır.
- İyi bir yönetim, bütün paydaşlar (seçilmiş yetkililer, belediye görevlileri, kamu kuruluşları, uzmanlar, profesyonel kuruluşlar, gönüllü organizasyonlar, üniversiteler, yerel halk, vb.) arasında iyi organize edilmiş bir yapıya sahip olmalıdır.
- Bilgi paylaşımı farkındalığın arttırılması ve eğitim sayesinde yerel halkın yönetim planına katılımı kolaylaştırılmaktadır. Kent yönetimindeki geleneksel sistemleri kültürel ve sosyal çeşitliliğin tüm yönleriyle incelenmeli ve günümüz gerçeklerine uygun yeni demokratik organizasyonlar oluşturulmalıdır.

İller Bankası A.Ş. hemen hemen her yönden belediyelere teknik ve mali destek sağlamaktadır. Nazım - Uygulama İmar planları başta olmak üzere Koruma Amaçlı İmar Planları, Ulaşım Mastır Planları, Alan Yönetim Planları ve birçok farklı planlama yaklaşımı için çeşitli destekler vermektedir. Bu çalışma ile İller Bankası A.Ş.'nin hizmet verdiği planlama yaklaşımlarından biri olan Alan Yönetim Planlarını hazırlamada belediyeler için ekonomik bir avantaj sağlayan turizm ilişkisinin sürdürülebilirlik çerçevesinde kurulmasında nelere dikkat edilmesi ve bu süreçlerin nasıl oluşturulması gerektiği üzerine durulmaktadır. Alan Yönetim Planı hazırlanmış miras alanı (ülkemizde çok sayıda miras alanı bulunmasına rağmen) oldukça azdır. Miras alanları açısından büyük bir potansiyele sahip olan ülkemizde bu bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmayla birlikte İller Bankası A.Ş.'de Alan Yönetim Planı ve bu planlama yaklaşımında turizm gibi farklı sektörlerin nasıl değerlendirileceği konusunda bilgiye sahip olunması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abacılar, P., 2008. Doğal Ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi Ve Yönetimde “Boğaziçi- Arnavutköy Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.İstanbul Teknik Üniversitesi. F.B.E.İstanbul.

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Yayın Tarihi:27.11.2005, sayı:26006

Akdoğan, K.Neşe, 2010. Dünya Miras Alanlarının Yönetiminde Turizmin Etkinliği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. F.B.E. Ş.B.P. Anabilim Dalı. Ankara.

Anonim (2009) Tarihi Çevre Koruma.TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dergisi, Sayı:14.1/16-19s.. Ankara. Türkiye

Ayrancı, İ.Gülersoy, N.2009. Kentsel Koruma Alanlarının Yönetimi Ve Yönetim Planı Kavram. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dergisi, Sayı:14.1/73-79s.. Ankara. Türkiye

Emekli, G., 2006; Ege Coğrafya Dergisi: Sayı:15. 51/59s., İzmir

McKercher B., DuCros H. ,2002, CulturalToursim: ThePartnership between tourism and cultural heritagemanagement, NY.

Guler, S..Guler, A.. Öz,A,, Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kültürel Mirasın Korunması: Bir Sosyal Risk Azaltma Projesi Örneği, Seferihisar –İzmir, 2004.

Günner, S., Aydın, M.. Öz, A., 2009. Uluslar Arası Mevzuatlar Ve Tarihi Kentleri Koruma. Kentleri Korumak Savunmak, 139-167, Ankara. Türkiye.

Habitat III, 2014; Türkiye Habitat III Ulusal Raporu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara

Hoşkara, Ş..Kentsel Koruma Ve Canlandırma Üzerine, TMMOB Mimarlar Odası, Nisan 2004.

<http://www.unesco.org.tr> erişim tarihi: 05.05.2011

Kahraman , N..Türkay, O..Turizm Ve Çevre, Detay Yayıncılık, Şubat 2009

Kejanlı, T.. Akın, C.. Yılmaz, A..2007,Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi c.6 s.19/179-196.

Korumada Yeni Tanımlar: Alan Yönetimi, TMMOB Mimarlar Odası, Aralık 2008.

- Resmî Gazete, 1983; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Başbakanlık Mevzuat Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara
- Kuntay, O.. 2004, Sürdürülebilir Turizm Planlaması, Alp Yayınevi ,Türkiye
- Levent, Y. 2009. Tarihi  evre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dergisi, No:14.1/62-68s.. Ankara. Türkiye
- Mardan , E.. zg n l, N..Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası, Şubat 2005
-  zcan, K..2009, Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği  zerine Bir Yaklaşım  nerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi  rneği, METU JFA Dergisi, sayı:26.2/1-18.
- Özden, E.. Görgülü, Z.. 2006.Planlama-Koruma İlişikisi  zerine Yeni Bir Sistem  nerisi,YTÜ. Mimarlık Fakültesi e-dergis, c:1, s:4
- Sey, Y.. Sürdürülebilir Kalkınma / “Tarihi Kültürel Mirasın Korunması, Vizyon 2023  ng r  Panelleri.
- Swarbrooke, J..1999, SustableTourism Management, New York.
- Uslu, A.,Kiper, T.2006. Turizmin Kültürel Miras  zerine Etkileri:Beypazarı/Ankara  rneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, No:3, Tekirdağ. Türkiye.
- Yücel, C. 2005. Korunacak Kentsel Alanların Planlanmasında Güncel Yaklaşımlar.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı : 18/223-235 s., Konya. Türkiye.
- WSSD: World Summit on Sustainable Development (WSSD);
http://www.unmillenniumproject.org/documents/131302_wssd_report_reissued.pdf
- İnternet: URL Son Erişim Tarihi 20.11.2016 www.habitat3.org/the-new-urban-agenda
- İnternet: URL Son Erişim Tarihi 24.11.2016
<http://www.csb.gov.tr/projeler/habitat/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=16098>
- Őahin, E., 2008; Alan Yönetimi Süreçleri: Japonya ve Türkiye, Uzmanlık Tezi Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü
- İnternet: URL Son Erişim Tarihi 20.11.2016
http://www.alanbaskanligi.gov.tr/yonetim_plan%C4%B1_kavram%C4%B1.html
- Thomas, L. ve Middleton, J., (2003). Guidelines for Management Planning of Protected Areas. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. ix + 79pp.

- Davoudi, S. ve Madanipour, A., 2012; Two Charters of Athens and Two Visions of Utopia: Functional and Connected, Built Environment, Volume 38, Number 4, December 2012, pp. 459-468(10) Alexandrine Press
- Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Yayın Tarihi:27.11.2005, sayı:26006
- WHC, 2008. Dünya Mirası Konvansiyonunun Uygulanmasına yönelik İşlevsel İlkeler, UNESCO World Heritage Centre 7, place de Fontenoy 75352 Paris 07 SP
- ICOMOS 1964 Venedik Tüzüğü, İkinci Uluslar Arası Tarihi Anıtlar Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi, Venedik, 1964
- ICOMOS 1987 Washington Tüzüğü, Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, Washington, 1987,
- ICOM 2004 ICOM, ed: P.J. Boylan Running a Museum: A Practical Handbook, Fransa, 2004.
- İnternet: URL Son Erişim Tarihi 24.11.2016 <http://www.unesco.org.tr>
- ICOMOS 1994 Nara Özgünlük Belgesi, Nara Özgünlük Konferansı, Nara, 1994,
- UNESCO, 1972 Convention concerning the protection of the World Cultural and Natural Heritage, adopted in Paris, 16 November 1972
- Kejanlı, Akın, Yılmaz, 2007 , Sorular ve Cevaplarla Koruma, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul, 2007, s. 32.
- WTO (2004), Tourism Highlights, World Tourism Organization, Madrid.
- Emekli G., 2006; Ege Coğrafya Dergisi, 15 sf:51-59, İzmir
- IUCN/WCMC. 1994. Guidelines for Protected Area Management Categories. Gland and Cambridge: IUCN.
- ICOM 2004: P.J. Boylan Running a Museum: A Practical Handbook, Fransa, 2004.
- ICOMOS 1931 Atina Tüzüğü, Birinci Uluslar Arası Tarihi Anıtlar Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi, Atina, 1931
- Fladmark, J.M., 1994. Cultural Tourism. The Robert Gordon University Heritage Convention, London: Denhead
- UNEP and WTO, Making Tourism More Sustainable: A Guideline for Policy Makers, 2005
- Richards, G. 2005. Understanding Cultural Tourism in Europe through research. Tourism Research and Marketing, Barcelona.

- Pedersen, 2002. Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers. UNESCO World Heritage Centre.
- ICOMOS, 2002. Principles And Guidelines For Managing Tourism At Places Of Cultural And Heritage Significance. International Cultural Tourism Charter
- ICOMOS, 1999. Icomos Charters, International Cultural Tourism Charter ,
- Millar, G. 1999. The development of indicators for sustainable tourism. University of Westminster, 35 Marylebone Road, London.
- Keleş, R., 1980; Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- WHC 2008 UNESCO World Heritage Centre, 2008
- Warshaw, J., Levrant, S. and Grover, P., 2000, Conservation of the Historical Environment – A Good Practice Guide For Planners, Royal Town Planning Institute
- Erder, C. "Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır." ODT Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi 3.2 (1977): 167-190.
- Günay 2012; Neoliberal KENTLEŞME Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği: Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.İstanbul Teknik Üniversitesi. F.B.E.İstanbul.
- Çağlı, 2012; Türkiye'de Yerel Kültürün Turizm Odaklı Kalkınmadaki Rolü: Gastronomi Turizmi Örneği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.İstanbul Teknik Üniversitesi. F.B.E.İstanbul.
- Kaya, 2011; Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Cunda (alibey) Adası Turizm Yönetim Planı Modeli Önerisi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.İstanbul Teknik Üniversitesi. F.B.E.İstanbul
- Yürü, N, 2009. Kentsel Sit Alan Yönetimi İstanbul Beyoğlu Örneği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ş.B.P. Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : HACİBEKİROĞLU, Gökçe
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 08.10.1988 Diyarbakır
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (312) 303 36 44
Fax : 0 (312) 303 35 99
e-mail : gkirca@ilbank.gov.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi Fen Bil Ens.	Devam ediyor.
Lisans	Gazi Üni. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	2011
Lise	Mamak Anadolu Lisesi	2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2013-	İLBANK A.Ş.	Teknik Uzman Yrd.

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

İL BANK
TÜRKİYE'NİN YAPICI GÜCÜ